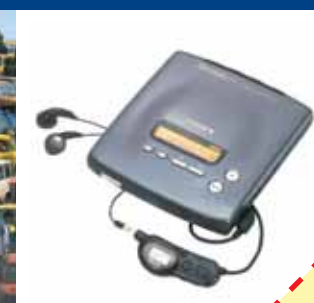

www.youthxchange.net - k trajnostnemu načinu življenja

youthXchange

izobraževalni priročnik za odgovorno potrošnjo- VODNIK

DRUGA, DOPOLNJENA IZDAJA

Urednica: mag. Alenka Burja
Oblikovanje besedila: Igor Medjugorac
Lektoriranje: Mateja Dermelj
Izdajatelj: Ministrstvo za okolje in prostor
Tisk: Tiskarna Medium
Naklada: 11.000 izvodov

September, 2007

Tiskano na ekološkem papirju

Izdajatelj se za finančno podporo zahvaljuje Ministrstvu za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo – Uradu za UNESCO ter družbi OMV Slovenija in skupini VEOLIA Transport Slovenija. Izid publikacije sta podprla tudi Ministrstvo za šolstvo in šport in Zveza potrošnikov Slovenije.

Copyright © 2002 UNESCO-UNEP

To publikacijo je mogoče deloma ali v celoti ponatisniti v izobraževalne ali nepridobitne namene brez posebnega dovoljenja lastnika avtorskih pravic, če je vir ustrezno naveden. UNESCO in UNEP bosta hvaležna za kopijo vsake publikacije, ki kot vir uporablja to publikacijo.

Ta publikacija ne sme biti uporabljena v prodajne ali kakšne druge trgovske namene brez predhodnega pisnega dovoljenja Unesca in Unepa.

Prva izdaja 2002
Druga izdaja 2007

Omembe in predstavitve besedil v tej publikaciji ne izražajo nikakršnega mnenja Unesca in Unepa glede pravnega statusa katerekoli države, območja, mesta in področja ali njihovih oblasti ali glede razmejitve njihovih ozemelj in meja.

Poleg tega izražena mnenja ne predstavljajo nujno odločitve ali izbrane politike Unesca in Unepa, prav tako pa navajanje trgovskih imen ne pomeni, da Unesco in Unep odobravata uporabo zgolj teh izdelkov.

Publikacija Združenih narodov ISBN 92-807-2128-3

w w w . y o u t h x c h a n g e . n e t

youthXchange

k t r a j n o s t n e m u n a č i n u ž i v l j e n j a

VODNIK

i z o b r a ž e v a l n i p r i r o č n i k z a o d g o v o r n o p o t r o š n j o

United Nations
Educational,
Scientific
and Cultural
Organization

United
Nations
Environment
Programme

UNESCO (Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo) in UNEP (Program Združenih narodov za okolje) se za vloženi čas in trud iskreno zahvaljujeta vsem, ki so sodelovali pri pripravi in pisanju vodnika YOUTHXCHANGE (YXC).

Publikacijo so pripravili MÉTA (*Media, Ecology and Technology Association* – Združenje za medije, ekologijo in tehnologijo), Unepov Oddelek za tehnologijo, industrijo in ekonomijo (UNEP DTIE) in Unescov Oddelek za spodbujanje kakovosti pri izobraževanju, v sodelovanju z **Združenjem mednarodnih potrošnikov**.

Patrizia Lugo Loprieno, avtorica vodnika, je vodila ekipo MÉTA pri pripravi prve izdaje leta 2002 (Madhavi Bhatt in Peter Williams) ter pri njeni posodobitvi leta 2006 (Iaria Alegrozzi, Cristina Torri-Reynolds in Peter Gerstein). Delo sta usklajevali Isabella Marras, programska voditeljica pri UNEP DTIE, in Julia Heiss, programska izvedenka Oddelka za izobraževanje pri Unescu. Christine Knight in Alina Tugend iz Združenja mednarodnih potrošnikov sta svetovali in pomagali pri urejanju besedila. Posebna zahvala gre Basu de Leeuwu, vodji Unepovega oddelka za celostno upravljanje z viri, trajnostno potrošnjo in proizvodnjo, ter vsem zaposlenim na UNEP DTIE za njihovo podporo in tehnične nasvete.

Prve osnutke tega vodnika so dobili tisti, ki so Unep in Unesco že od samega začetka spodbujali, naj pripravita vir informacij in izobraževanje na temo trajnostne potrošnje za mladino: udeleženci Unepove in Unescove strokovne delavnice na temo *Mladina, trajnostna potrošnja in življenjski slogi* (Pariz, 6.–7. november 2000).

Od leta 2002, ko je vodnik YXC izšel, je bil preveden v več kot petnajst jezikov; zaradi partnerstva z lokalnimi organizacijami so ga spoznali na štirih celinah sveta. Prevajalci vodnika so izjemno motivirane organizacije (javne, zasebne ali neprofitne), ki imajo zasluge za to, da je vodnik dosegel okoli 400.000 ljudi, in prav oni so resnični ambasadorji in izvrševalci projekta. Celoten seznam lokalnih partnerjev je naveden spodaj.

Pričujoča druga izdaja vodnika YXC sledi zasnovi prve izdaje in je dopolnjena z novimi vsebinami in prispevki.

Naš planet se sooča z resnimi težavami. Gospodarski in družbeni razvoj nevzdržno pritiskata na naše okolje, neučinkoviti proizvodni in potrošniški vzorci pa – skupaj z neenakomerno razporeditvijo – povečujejo prepad med Severom in Jugom.

Ocenjeno je bilo, da bi človeštvo, če bi tudi preostali del sveta porabil toliko, kolikor porabi razviti svet, potrebovalo dodatne štiri Zemlje.

Pomemben del potrošniške družbe predstavlja mladina. Navade, ki jih mladi pridobivajo danes, bodo namreč jutri v potrošniških vzorcih igrale odločilno vlogo. Njihove potrošniške odločitve bodo vsak dan bolj vplivale na trge in na življenjske sloge. Če torej hočemo spremeniti razsipne potrošniške razvade in jih približati trajnostnemu razvoju, moramo posebno pozornost posvetiti prav mladini.

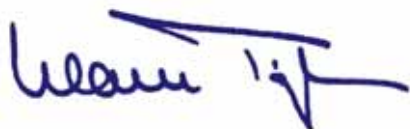
Unep kot okoljska vest Združenih narodov poudarja pomen in nujnost sprememb v svetovnih proizvodnih ter potrošniških vzorcih.

Unesco pa poudarja vlogo izobraževanja pri oblikovanju navad, vrednot in vedenja, ob hkratnem razvijanju sposobnosti, veščin in predanosti, ki so potrebne za gradnjo trajnostne prihodnosti.

Z YXC poskušata Unep in Unesco mladini pokazati, da je naša prizadevanja za boljši svet mogoče prenesti v vsakdanje življenje.

Klaus Töpfer

Izvršni direktor Unepa

Koïchiro Matsura

Izvršni direktor Unesca

Kitajščina (2005) – Cina Centre for Environmental Education; Broad Company [mayufei@chinaeol.net]

Flamščina (Belgium, 2004) – UNESCO Platform Vlaanderen [info@unescovlaanderen.be]

Norveščina (Norway, 2005) – Ministry of Children and Equality; Ideebanken, Consumer Council [oey@bld.dep.no]; [kirsten@ideebanken.no]; [post@forbrukerradet.no]

Francoščina (France, 2005) – EKWO Magazine with Ministère de l'écologie et du développement durable [monica@ekwo.org]

Italijanščina (Italy, 2005) – Veneto Region; Veneto Environment agency [psalmaso@arpa.veneto.it]

Arabščina (Dubai, 2005) – Emirates Diving Association; Ministry of Immigration; Knowledge and Human Development Authority [ibrahim.alzubi@khda.gov.ae]

Baskovščina (Basque Region – Spain, 2006) – Basque Regional Government Industry authority; IHOBÉ (Environment authority) [josebe-alonso@ej-gv.es]; [xabier.gonzalez@ihobe.net]

Japonščina (Japan, 2007) – Hakuhodo LTD with Nippon express LTD [satoru.mizuguchi@hakuhodo.co.jp]

Grščina (Greece, 2007) – Mediterranean Information Office [alampei@mio-ecsde.org]

Slovenščina (Slovenia, 2007) – Ministrstvo za okolje in prostor [Alenka. Burja@gov.si]

Filipinščina (Philippines, 2007) – Young Artists Fellowship for the Environment [yafe2004@gmail.com]; [laiden@yafe.ph]

Kazalo

- 6 Projekt youthxchange**
Mladi v svetu; Vloga informacij; Unepova/ Unescova pobuda za mlade in trajnostno potrošnjo
- 9 Šola trajnostnega življenja**
Izobraževanje o trajnostnem razvoju; Prednosti in dejanja; Razvite države nasproti nerazvitim
- 11 Skrita moč denarnice**
Koncept trajnostne potrošnje; Faktor 4 in Faktor 10; Orodja za spremembo
- 13 Izziv: boljše življenje**
Trajnostna potrošnja je večplastna zadeva; Dejstva in številke; Razčlemba tem
- 17 Planet izobilja**
Križa s hrano; Potreba po več informacijah; Kako zmanjšati uporabo kemikalij?; Urbano onesnaženje
- 21 Zanka na štirih kolesih**
Mobilnost; Onesnaženost zraka; Izpusti ogljikovega dioksida; Odvisnost od avtomobilov
- 24 Razvajena potovalka**
Vpliv množičnega turizma; Trajnostne počitnice
- 27 Zakladnica v smetnjaku**
Proizvodnja: dejstva in številke; Okolju prijazno oblikovanje izdelkov
- 34 Ugašanje in prižiganje**
Poraba: dejstva in številke; Obnovljivi viri energije; Varčevanje z energijo
- 39 Vreme v okvari**
Podnebne spremembe; Tanjšanje ozonskega plašča; Dejstva in številke
- 43 Kozarec resnice**
Poraba: dejstva in številke; Ključni problem: neuravnoteženost med Severom in Jugom
- 46 Trgovina žalosti**
Otroško delo; Pravica do izobraževanja; Delovne razmere, neenakost med spoloma in človekove pravice
- 52 Življenja v tvojih rokah**
Testiranje na živalih in krutost; Biotska raznovrstnost; Ogrožene vrste
- 57 Obleka izda človeka**
Fenomen mode; Preudarno nakupovanje; Izkoriščevalske delavnice; Čista oblačila
- 65 Unovči svoj vpliv**
Globalizacija; Informirane odločitve; Povečanje vpliva potrošnikov; Odgovorne naložbe
- 70 Državljeni sveta**
Medijska pismenost; Vpliv oglaševanja; Tvoje pravice in dolžnosti; Idoli in občinstvo
- 75 Spletna stran YXC**
- 76 Mreženje: navodila za uporabo**
Mreženje kot učni pripomoček; www.youthxchange.net; Tematske sobe; Koristne stvari
- 80 Viri**
Spletne strani, knjige itd., omenjene v vodniku; Prednostne naloge v prihodnosti

Projekt youthxchange

»Začetek boljšega sveta je zaupanje,
da je tak svet mogoč.«

[Norman Cousins,
ameriški pisatelj]

Oziroma YXC, kot bomo projekt
imenovali odslej.

Svetovno prebivalstvo se bo do leta 2050 predvidoma povečalo za polovico, s čimer bo število ljudi na planetu naraslo na približno 9 milijard. Skoraj vsa rast bo potekala v državah v razvoju.

Rast prebivalstva bo povzročila neizmeren pritisk na naravne vire, na biotsko raznovrstnost in na ekološko ravnovesje planeta. Ker je ta tudi naš dom, moramo spremeniti svoj odnos do naravnih virov in način, kako jih uporabljamo. Spodbujanje trajnostne potrošnje je nujnejše kot kdaj prej.

Polovica svetovnega prebivalstva je starega manj kot dvajset let in 90 % vseh mladih živi v državah v razvoju. Mladina je ključni dejavnik v svetovnem gospodarstvu in mladi bodo v bližnji prihodnosti glavni nosilci sprememb. Elan, motivacija in ustvarjalnost mladine so prav zato bistveni, saj lahko sprožijo nastanek sprememb.

Ta priročnik in spletne strani, ki so z njim povezane, bodo vzgojiteljem in učiteljem pomagali, da bodo mlade vključili v debato o bolj trajnostnih načinih življenja in o tem, kako jih doseči.

Ciljna skupina projekta youthxchange je urbani potrošniški sloj: kljub temu da so razlike v kakovosti življenja med razvitimi državami in državami v razvoju vedno večje, je potrošnja po vsem svetu precej podobna. Mlade navdušujejo enaki vzorniki (pop zvezdniki, igralci, športniki) in obkroža jih skoraj homogena paleta izdelkov in storitev. YXC torej nagovarja urbano mladino, ne glede na to, kje ta živi.

Je prihodnost tvoja?

Leta 2000 sta organizaciji Unep in Unesco anketirali 10.000 mladih, starih od 18 do 25 let. Cilj raziskave je bil vzpostaviti dialog o:

- ▶ tem, kakšno je zavedanje o trajnostni potrošnji (TP) in zanimanje zanjo;
- ▶ stopnji predanosti trajnostnemu razvoju;
- ▶ viziji prihodnosti in potencialni

vlogi mladih kot voditeljev razvoja v smeri odgovornejših vzorcev potrošnje.

Rezultati so pokazali, da so mladi v svojih potrošniških navadah razdvojeni:

- ▶ Kot največje skrbi za prihodnost so navajali okolje, človekove pravice in zdravje.
- ▶ Razumeli so vpliv porabe in končnega odlaganja izdelkov na okolje, ne pa povezave z nakupovalnim vedenjem.

▶ V splošnem so bili bolj naklonjeni individualnemu kot skupinskemu ukrepanju za izboljšanje sveta.

Na podlagi teh ugotovitev sta Unep in Unesco prišla do sklepa, da med mladimi obstaja potreba po zanesljivih, jasnih in dostopnih informacijah o pomenu in izzivih trajnostne potrošnje.

Raziskavo najdete na naslovu:
[www.unep.fr/pc/sustain/youth/research-project.htm].

Priročnik predstavlja svet, ki se skriva za izdelki, in pomen bolj trajnostnega odločanja v našem vsakdanjem življenju. Da pa bi to dosegli brez pretiranega navora, potrošniki potrebujemo predvsem:

- ▶ jasne informacije;
- ▶ trajnostne izdelke in storitve, dostopne vsem;
- ▶ ustrezno infrastrukturo.

Priročnik z ustreznimi informacijami, konkretnimi primeri in preprostim jezikom prinaša številna dejstva in številke o trajnostni potrošnji in poudarja povezave med kulturnimi, geografskimi in medgeneracijskimi dejavniki. Predvsem pa poudarja neposredno povezavo trajnostne potrošnje s kakovostjo življenja, učinkovito rabo virov (tako človeških kot naravnih), z zmanjševanjem nastajanja odpadkov ter etičnimi izzivi, kot so delo otrok, krutost do živali, pravična trgovina in splošna enakost.

Mladi sveta (15–24 let)

Srednje povprečje (2005–2010)

Kje	Leto	V tisočih	% od celotne populacije
Afrika	2005	188.597	20,8
	2010	207.688	20,6
Evropa	2005	101.029	13,9
	2010	92.242	12,7
Latinska Amerika in Karibi	2005	105.665	18,8
	2010	107.543	18,0
Azija	2005	711.633	18,2
	2010	737.388	17,9
Severna Amerika	2005	46.818	14,2
	2010	49.255	14,2
Oceanija	2005	5.132	15,5
	2010	5.457	15,6
Svet	2005	1.158.875	17,9
	2010	1.199.572	17,5

Vir: [<http://esa.un.org/unpp/index.asp?panel=2>]

Poglavja, kot so *Planet izobilja*, *Zanka na štirih kolesih*, *Razvajena potovalka* ali *Obleka izda človeka*, so povezana z našim zdravjem, z načinom prehranjevanja ali oblačenja, z načini počitnikovanja ali mobilnosti v naših mestih ipd. V njih so prikazane posledice omenjenih vsakodnevnih dejavnosti na naše okolje ter opisan vpliv, ki ga imajo naše vsakdanje odločitve, povezane z zadovoljevanjem potreb, na oblikovanje trga izdelkov in storitev.

YXC se dotika tudi bolj 'tradicionalnih' tematik: odpadkov, podnebnih sprememb in ozonske luknje, energije, vode, dela otrok in človekovih pravic, blaginje živali in biotske raznovrstnosti. V poglavjih, namenjenih tem temam, priročnik spregovori o rabi in zlorabi virov, domiselnih rešitvah, ki omogočajo ustrežnejše upravljanje z njimi, in o pomenu spoštovanja ljudi in njihovih potencialov za rast družbe.

Pogled na potrošniško družbo, njene mehanizme in ključno vlogo, ki jo lahko imajo aktivni državljani pri oblikovanju svoje prihodnosti, predstavljata poglavji *Unovči svoj vpliv* in *Državljeni sveta*.

www.youthxchange.net

 WWW...
youthxchange.net

Spletna stran omogoča vpogled v številne dodatne informacije o projektu YXC. Stran je v angleščini in ponuja informacije tako za učitelje kot za mlade uporabnike. Med zanimivimi temami so tudi odgovori na vprašanje »Kaj je YXC?«, predstavitve gradiva in študije primerov, pedagoški napotki in pristopi.

Mreženje YXC – Jezik tokrat ni ovira. Od leta 2002 je bil priročnik YXC preveden v petnajst jezikov, trenutno (2007) pa ga prevajajo še v štiri – japonsščino, grščino, filipinščino in slovenščino! Unep in Unesco ocenjujeta, da je priročnik dobilo že več kot 400.000 ljudi, in to vse od Kitajske do Italije, od Dubaja do Lime.

Projekt YXC je z leti zrasel v mrežo organizacij, ki dejavno izobražujejo za trajnostno potrošnjo in na lokalnih ravneh

uporabljajo enako gradivo in primerljive pedagoške pristope.

Uradna spletna stran YXC je na voljo tudi v francoščini [www.youthxchange.net/fr]. Nekateri partnerji YXC imajo lokalno različico spletne strani: pojdi na [www.youthxchange.org], če govoriš korejsko, in na [www.jovenesporelcambio.org], če si iz Kolumbije.

Partnerji YXC z vsega sveta so zamisel o projektu prenesli v resničnost in so živ dokaz za to, da

je kompleksne vrednote trajnostne potrošnje mogoče posredovati mladim ljudem, tako da se ti pri tem zabavajo in izmenjujejo ideje ter izkušnje.

Generalna skupščina Združenih narodov je decembra 2002 sprejela Resolucijo 57/254 o Desetletju izobraževanja za trajnostni razvoj (2005–2014), Unesco pa je bil določen kot vodilna organizacija za promocijo Desetletja. Kot vodilna organizacija Združenih narodov na področju izobraževanja ima torej Unesco pri izobraževanju za trajnostni razvoj (ITR) ključno vlogo.

Končni cilj programa Desetletje je, da bi k sodelovanju pritegnili vsakogar in vpeljali izobraževanje za trajnostni razvoj v tisoče konkretnih lokalnih situacij, skupaj z vključevanjem načel trajnostnega razvoja v najrazličnejše učne procese. Vlade z vsega sveta so bile povabljene, naj prek izobraževanja okrepijo svoj prispevek k trajnosti.

Izobraževanje za trajnostni razvoj išče načine, kako državljane pripraviti na to, da se soočijo z izzivi sedanjosti in prihodnosti, nosilce odločanja pa do tega, da bodo pri vodenju sveta ravnali odgovorno. Izobraževanje za trajnostni razvoj je kompleksen koncept, ki se nenehno razvija. Zato program poudarja pet temeljnih vrst učenja: učenje za znanje, učenje za delo, učenje za obstoj, učenje za skupno življenje ter učenje za osebno preoblikovanje in preoblikovanje družbe.

Univerzalnega modela izobraževanja za trajnostni razvoj ni. Vsaka država mora sama določiti prednostne naloge in korake pri uresničevanju ciljev *Desetletja izobraževanja za trajnostni razvoj*.

Ključne vrednote, ki jih mora izobraževanje za trajnostni razvoj spodbujati, so naslednje:

- ▶ spoštovanje dostojanstva in človekovih pravic vseh ljudi po svetu ter zavezanost k doseganju socialne in ekonomske pravičnosti za vse;
- ▶ spoštovanje človekovih pravic prihodnjih generacij in prizadevanje za medgeneracijsko odgovornost;
- ▶ spoštovanje širše skupnosti in skrb zanjo v vsej njeni različnosti, kar vključuje zaščito in obnovo Zemljinih ekosistemov;
- ▶ spoštovanje kulturne raznolikosti in prizadevanje za vzpostavitev lokalne in globalne skupnosti strpnosti, nenasilja in miru.

Šola trajnostnega življenja

»Namen izobraževanja je pripraviti mlade na to, da se bodo v življenju lahko izobraževali sami.«

[Robert Maynard Hutchins, ameriški vzgojitelj]

Vir: [www.unesco.org/education/desd];
[www.unesco.org/ccivs/New-SiteCCSVI/CcivsOther/esd/esd-presentation.htm].

Program predstavlja **NOVO** vizijo izobraževanja. Vizijo, ki ljudem vseh starosti pomaga bolje razumeti svet, v katerem živijo, in ki hkrati opozarja na kompleksnost ter prepletenost problemov, ki grozijo prihodnosti: to so revščina, razsipna potrošnja, degradacija okolja, propadanje urbanih območij, rast prebivalstva, zdravje, spori in kršenje človekovih pravic.

Nova vizija izobraževanja poudarja celovit, interdisciplinaren pristop k pridobivanju znanja in veščin, potrebnih za trajnostno prihodnost, pa tudi za spremembo vrednot, vedenja in življenjskih navad. Vse naštet od nas zahteva, da izobraževalne sisteme, zakonodajo in prakso preusmerimo tako, da bomo mladim in starim omogočili sprejemanje odločitev in delovanje na kulturno in lokalno ustrezen način, kadar gre za odpravljanje problemov, ki grozijo naši prihodnosti. Tako bodo ljudje vseh starosti **usposobljeni**, da ustvarjajo in ocenjujejo vizije trajnostne prihodnosti in jih v ustvarjalnem delovanju z drugimi tudi uresničujejo.

Temeljna vizija *Desetletja izobraževanja za trajnostni razvoj* ZN je svet, v katerem lahko vsakdo dobi priložnost, da izkoristi možnost za izobraževanje in se **nauči** vrednot, vedenja in življenjskih navad, ki so potrebni za trajnostno prihodnost in pozitivno družbeno preobrazbo. To lahko dosežemo:

- ▶ s podporo mreženju, povezovanju, izmenjavi in medsebojnim stikom med udeleženci;
- ▶ s podporo večji kakovosti poučevanja in učenja;
- ▶ s pomočjo državam pri doseganju Milenijskih razvojnih ciljev (Millennium Development Goals);
- ▶ tako, da državam ponudimo možnosti, da cilje izobraževanja za trajnostni razvoj vključijo v reforme izobraževanja.

YOUTHXCHANGE je v središču te pobude ZN, saj gre za skupen projekt, ki spodbuja trajnostne načine življenja.

Vir: UNESCO [www.unesco.org/education/desd].

»Spreminjanje abstraktnega v resnično in razvijanje sposobnosti posameznikov ter družbe, da delujejo za trajnostno prihodnost, je prava stvar izobraževalne spodbude.«

 WWW...
youthxchange.net

Kako trajnostni razvoj vključiti v učne načrte? Kako teorijo prenesti v prakso?

Del spletnega portala youthxchange.net je tudi **Soba za učitelje**. Ta vsebinski sklop je posebej uporaben za učitelje in vzgojitelje, saj ponuja 'mini vodnik' za integriran izobraževalni pristop, ki jim bo olajšal predstavitev trajnostne potrošnje pri učencih.

[www.youthxchange.net/main/trainer-room.asp]

Elitna šola

Ekošola je izobraževalna ustanova (vrtec, osnovna ali srednja šola, center šolskih in obšolskih dejavnosti), ki poleg okoljske vzgoje – ta je sestavni del vsebin vsakega predmeta – rešuje tudi enega izmed vidnejših okoljskih problemov na šoli ali v lokalni skupnosti. Ko tak primer izbere, ekošola pripravi tudi praktično rešitev v obliki kratkoročnih ali dolgoročnih ciljev. Njihovo uresničevanje ekošolarji med šolskim letom spremljajo in o tem

obveščajo druge ekošole in medije. Šola, ki doseže opazne rezultate pri izboljšanju okolja v svojem kraju, se poteguje za nagrado. Najboljše šole se ponasajo z ekozastavo, mednarodno uveljavljenim priznanjem za okoljsko delovanje. Projekt ekošol se je v Sloveniji začel leta 1995, ko sta se mu pridružili dve šoli, danes pa je vanj vključenih že 307 ustanov, med njimi je največ osnovnih šol. V šolskem letu 2006/07 je bilo nagrajenih 238 ustanov. Ekošole lahko najdemo po

vsem svetu: v tridesetih državah Evrope, pa tudi v Afriki, Aziji, na Novi Zelandiji in v Južni Ameriki [http://www.drustvo-doves.si/es/].

Skrita moč denarnice

»Sedanji potrošniški trendi bodo izničili vse prednosti, ki jih ponuja tehnologija, če ne bo prišlo do radikalnih sprememb v načinu, kako uporabljamo naše vire.«

[Barbara Young, izvršna direktorica Okoljske agencije v Veliki Britaniji, 2003]

Smisel trajnostne potrošnje (TP) je iskanje izvedljivih rešitev na področju družbenih in okoljskih neravnovesij, predvsem v bolj odgovornem potrošniškem ravnanju. TP je še zlasti povezana s proizvodnjo, distribucijo, rabo in odlaganjem izdelkov oziroma storitev. V tem smislu ponuja celovit premislek o življenjskem krogu določenega izdelka. Namen TP je zadovoljiti temeljne potrebe vseh prebivalcev sveta, zmanjšati presežke in se hkrati izogniti onesnaževanju.

Trajnostna potrošnja je sestavni del trajnostnega razvoja in je za Združene narode vse pomembnejša:

»Razvoj, ki izpolnjuje potrebe sedanjih generacij, ne da bi ogrožal izpolnjevanje potreb prihodnjih generacij.«

Za spremembe so odgovorne vlade, zakonodajna telesa, nevladne organizacije in poslovni svet. Vseeno pa ima ključno vlogo prav globalni potrošnik – državljan: zahtevati mora od vseh omenjenih, da bodo ukrepali hitreje.

»Trajnostna potrošnja je v svojem bistvu zasnovana na moči posameznikov. Nihče ni nemočen. Vsak se lahko sam odloči, ali bo kupil okolju prijazen izdelek ali ne. Hkrati pa prav ta možnost izbire oblikuje vzorce trajnostne proizvodnje.«

Prav zaradi tega sta organizaciji Združenih narodov, UNESCO in UNEP, združili moči. Njun namen je ozavestiti mladino glede možnosti, ki jih ponuja trajnejši način življenja, ter ji hkrati dati moč, da začne stvari spreminjati že v svojem vsakdanjem življenju.

— Ta definicija, ki je še danes splošno veljavna, izvira iz poročila z naslovom Naša skupna prihodnost oziroma iz t. i. poročila G. Brundtlandt (Gro Harlem Brundtland in dr., Our Common Future, WCED, New York – Oxford, Oxford University Press, 1987, str. 43).

— Kofi Annan, nekdanji generalni sekretar Združenih narodov, New York, 29. april 2004

Zvezek dobrih idej

Ministrstvo za okolje in prostor je izdalo brošuro o trajnostni potrošnji. Vzemite manj. Imejte več. Privlačno oblikovano besedilo navaja vrsto aktualnih informacij in presenetljivih podatkov z različnih področij, kot so raba vode in energije, bivanje, vrt in hrana, kemikalije, nakupovanje, prevozi, odpadki. Vsak vsebinski sklop ponuja tudi vrsto konkretnih predlogov za ukrepanje.

<http://www.mop.gov.si/si/publikacije/drugo/>

Strokovnjaki sveta

UNEP DTIE razpravlja o pomenu in pojavnih oblikah TP s strokovnjaki iz vseh regij sveta. Na njihovem debatnem forumu in pri izmenjavi informacij o TP lahko sodelujejo prav vsi [www.unep.fr/pc/sustain].

 WWW...
youthxchange.net

Bi o trajnostni potrošnji rad izvedel več?
Poglej na [www.unep.fr/pc/sustain];
[www.unesco.org/education/tlsf/theme].

Vse definicije TP poudarjajo, da je manjše trošenje pogosto prednostnega pomena. Vendar to ne drži vedno. Glavni izziv je drugačna in učinkovita potrošnja, saj je treba potrošnjo velikokrat le bolj smotrno porazdeliti.

Več kot dve milijardi ljudi na svetu potrebuje več – zgolj za golo preživetje.

Unep, Mladina in trajnostna potrošnja,
Nairobi/Pariz, oktober 1999

»Veliko ljudi na svetu potrebuje več samo za to, da bi lahko preživel. Veliko preostalih potrebuje predvsem odgovornejše odločitve. Če bi to uravnotežili, bi to pomenilo, da porabimo manj virov, da manj onesnažujemo, potrebe in želje svetovnega prebivalstva pa bi bile še vedno zadovoljene.«

Ernst von Weisäcker, Amory B.
Lovins in L. Hunter Lovins. Faktor štiri:
Podvojitev blagostanja, prepolovitev
izrabe virov, Publikacije Earthscan,
Velika Britanija 1998;
www.factor10-institute.org

Enega izmed možnih pogledov ponujata t. i. Faktor 4 in Faktor 10. Gre za pristopa, ki trdita, da bi v prihajajočih desetletjih človeštvo lahko živelo dvakrat bolje, čeprav bi izrabljalo le polovico dragocenih virov. Seveda bi morali najpozneje do leta 2050 poskrbeti za desetkrat boljše izrabo virov. Proizvodni in potrošniški vzorci morajo postati učinkovitejši, če hočemo doseči trajen in pravičnejši dostop do virov za vsakogar.

Trajnostna potrošnja

Koncept trajnostne potrošnje je preplet številnih dejavnikov in včasih težko določljiv.

Več o tem lahko najdeš na: [www.unep.fr/pc/sustain]; [www.unesco.org/education/tlsf].

Večina definicij ima naslednje skupne točke:

- ▶ zadovoljevanje temeljnih človekovih potreb;
- ▶ dati prednost kakovostnemu življenju in dostojnemu življenjskemu standardu;

- ▶ porazdeliti vire med bogate in revne;
- ▶ ukrepati v skrbi za prihodnje generacije;
- ▶ med trošenjem upoštevati vplive 'od zibelke do groba';
- ▶ zmanjšati izrabo virov, količino odpadkov in obseg onesnaževanja.

Vir: Poučevanje in učenje za trajnejšo prihodnost – multimedijski profesionalni razvojni program (Unesco, 2001) [http://www.unesco.org/education/tlsf/].

Naloge človeštva

S svetovnimi razvojnimi izzivi bi se lahko spopadli, če bi do leta 2015 uresnili ključne razvojne cilje. Milenijski razvojni cilji (MRC) so oblikovani na podlagi akcij in ciljev, kot so zapisani v Deklaraciji tisočletja. Le-to je med vrhom tisočletja ZN septembra 2000 sprejelo 189 narodov in podpisalo 147 voditeljev držav in vlad.

Osem širših ciljev je razčlenjenih v osemnajst merljivih

ciljev, ki jih lahko merimo z osemindesetimi pokazatelji.

Trajnostna potrošnja in proizvodnja (TPP) se je leta 2002 na Svetovnem vrhu o trajnostnem razvoju (World Summit for Sustainable Development – WSSD) prvič pojavila kot ključno sredstvo za doseganje Milenijskih razvojnih ciljev.

[www.undp.org/mdg]

Izziv: boljše življenje

»Potrošnike vse bolj zanima 'svet, ki se skriva za kupljenim izdelkom'. Poleg cene in kakovosti hočejo vedeti tudi, kako in kje je bil izdelan ter kdo ga je izdelal.«

[Klaus Topfer,
bivši izvršni direktor Unepa]

Kaj nam pravzaprav pomeni trajnost? Kaj lahko naredimo, da bi postali odgovornejši? Ali moramo vsi početi isto? Kaj naj naredimo najprej, zavarujemo okolje ali zatremo revščino? Kaj ima prednost, naše ali Zemljino zdravje? Že od nekdaj velja, da na zapletena vprašanja nikoli ni lahko odgovoriti.

Trajnostna potrošnja ni samo okoljevarstvena tema, pač pa je to koncept, ki promovira dostojno življenjsko raven za vsakogar. Je tudi tema, ki se nenehno razvija – tema, ki ponuja le malo preprostih odgovorov. Kljub temu pa je mogoče prepoznati nekaj osnovnih elementov, ki sestavljajo celotno sliko. V nadaljevanju bomo pregledali teme in izzive trajnostne potrošnje.

Bolj kot uničujemo okolje, večje je tveganje za naša in življenja prihodnjih generacij. Zdravje planeta je namreč naše zdravje. Vsak dan izumre 50 rastlinskih vrst. In koliko je to na teden, na leto ali mesec? Znanstveniki so prepričani, da so rastline ključ do zdravil za številne bolezni. Izgubljena vrsta ne pomeni samo nepopravljive škode za ekosistem, temveč z vsako izgubljeno vrsto izgubimo tudi priložnost za prihodnji razvoj.

Številke iz *Mreže globalnega odtisa* kažejo, da povprečen svetovni prebivalec potrebuje 2,2 hektarja (en hektar je enak velikosti nogometnega igrišča), da pridela, kar vsako leto potroši in odvrže kot nastali odpadki.

[www.footprintnetwork.org]
Glej tudi: *Poročilo o živem planetu*
2006 [www.panda.org/news_facts/publications/living_planet_report/index.cfm].

Znanje iz prakse

Podobno kot številne staroselske in tradicionalne družbe, ki so od nekdaj uporabljale moč pripovedovanja zgodb za prenos vrednot in izobrazbo generacij, tudi danes skupine civilnega gibanja, nevladne in podobne organizacije, ki delujejo na področju trajnosti, pogosto uporabljajo zgodbe o uspehu in tako omogočajo prenos sporočil. YXC sodeluje v globalnih prizadevanjih za ustvarjanje

znanja, ki temelji na preučevanju primerov. Objavljeni so na svetovnem spletu in zato dostopni številnim ljudem.

Domiselni pristop YXC je predvsem v načinih, kako so primeri predstavljeni. Ti niso le naštet in suhoparno razloženi, pač pa se med seboj vseskozi povezujejo in dopolnjujejo. Primeri nočejo zgolj opisovati uspešne realnosti, pač pa prinašajo mrežo vrednot in načel, ki jih je mogoče znova uporabiti na številne drugačne načine. Tako so lahko pomemben vir navdiha za

tiste, ki berejo o primerih dobrih praks v YXC in izbirajo med njimi [www.youthxchange.net/main/case-basedknowledge.asp].

Ali smo potemtakem vsi enako odgovorni? Pravzaprav ne. Razlike med državami so ogromne. Severni Američan v povprečju letno potrebuje 9,4 hektarja, Evropejec 4,8 hektarja, Afričan 1,1 hektarja in Indijec 0,8 hektarja. Te številke izražajo le povprečne vrednosti, saj med bogatejšimi in revnejšimi prebivalci iste države prav tako lahko obstajajo zelo velike razlike.

20 % najbogatejšega svetovnega prebivalstva porabi skoraj 75 % naravnih virov planeta. Premoženje 225 najbogatejših posameznikov je enako letnemu dohodku 47 % najrevnejših ljudi na svetu oziroma 2,5 milijard ljudi.

To nam pove tudi, da je razporeditev potrošnje skrajno neuravnotežena. Celoten priročnik YXC predstavlja te kontraste in nekaj predlogov, kako spremeniti naš način življenja.

WWW...
youthxchange.net

Kako daleč od trajnostnih so običajne potrošniške navade? Koliko planetov bi potrebovali, če bi vsi trošili toliko kot ti? Na spletnem mestu je vsebinski razdelek **Testi in igre**, namenjen spoznavanju potrošniških navad s pomočjo igre. YXC tako predstavlja številne provokativne igre, ki pomagajo pri iskanju odgovorov na ta vprašanja. Kvizi so zastavljeni tako, da presenečajo, šokirajo in vodijo k premisleku.

Koliko smo »težki«?

Ekološki odtis je način merjenja človekovega vpliva na naravo. Uporabljamo ga lahko za primerjavo okoljskih zahtev naših življenjskih navad (prehranjevanje, prevoz, nakupovanje itd.) z zmožnostjo narave, da nas preskrbi s tistim, kar porabimo.

Odtis meri naš pritisk na naravo: gre za izračun površine zemljišč in morij, ki je potrebna za zagotavljanje vseh virov in

za ustrezno odlaganje nastalih odpadkov. Odtis nam omogoča, da analiziramo posledice svojih odločitev, ki se nanašajo na potrošnjo, proizvodnjo, izrabljenost tal, poseljenost ali ravnanje z odpadki.

Poročilo o živem planetu iz leta 2006 (izdala organizacija Worldwide Fund – WWF, pripravila Mreža globalnega odtisa) navaja, da je ekološki odtis človeštva leta 2003 že za 25 % presegel biološko zmogljivost planeta. Poročilo še predvideva, da bo ekološki odtis,

če ne bomo ukrepali, leta 2050 dvakrat večji, kot je biološka zmogljivost planeta. To bi v bistvu pomenilo, da bi planet potreboval dve leti, da bi se okrepil in zagotovil to, kar porabimo v enem letu! [www.footprintnetwork.org].

Bi rad izračunal svoj osebni odtis? Pojdi na: [http://ecofoot.org].

Kot primer pogledimo razdelitev hrane: veliko ljudi misli, da planet ne proizvaja dovolj hrane za vse. Zmota. Ravno neenakomerna porazdelitev hrane je razlog, da je danes na svetu lačnih 800 milijonov ljudi.

Primer brezsrčnega nasprotja je razsipavanje s hrano, ki je v razvitih državah pogosto. V Veliki Britaniji se šokantnih 30–40 % vse hrane nikoli ne poje; v ZDA 40–50 % vseh za žetev primernih kmetijskih kultur nikoli ne pride na krožnik. Posledice pa niso le finančne, takšno razmetavanje s hrano povzroča tudi številne resne okoljske težave:

- ▶ potratno rabo kemikalij, kot so umetna gnojila in pesticidi;
- ▶ večjo porabo goriv za transport;
- ▶ več gnijoče hrane, ki tvori dodatne količine metana, enega izmed najnevarnejših toplogrednih plinov.

Ali je torej mogoče zmanjšati razsipavanje s hrano, negativne vplive na okolje in se obenem lotiti revščine? Kot možna rešitev tega problema se ponujajo banke s hrano.

Na koliko takih problemov in rešitev zanje vsak dan naletimo v svojem življenju?

Do obdobja med letoma 2000 in 2002 je število podhranjenih ljudi po svetu naraslo na 852 milijona: 815 milijonov jih je bilo v državah v razvoju, 28 milijonov v državah v tranziciji in 9 milijonov v razvitih državah. Vir: [www.wfp.org/aboutwfp/introduction/hunger_what.asp?section=1&sub_section=1].

Tabela na naslednji strani – 'Ključne naloge v prihodnosti' – primerja ocene proračuna, potrebnega za doseganje Milenijskih razvojnih ciljev (MRC), z zneski, ki jih trenutno porabijo v sektorjih, kot so vojaška oprema in storitve, hrana in sredstva za domače živali, alkoholne pijače, sladoled in zamrznjene slaščice, kozmetika in toaletne potrebščine, sredstva za hujšanje, križarjenja in podobno. Tabela ponuja kar nekaj razlogov za premislek.

Zakladnica hrane

Paradoks lakote je, da milijoni najrevnejših prebivalcev na svetu nimajo zagotovljenih ustreznih virov hrane, hkrati pa zapravljamo ogromne presežke hrane.

Svetovna mreža bank s hrano (GFN) na zmanjšanje lakote vpliva tako, da poskrbi za večje količine in za boljšo porazdelitev hrane. Uradno je začela delovati leta 2006, finančno pa so mrežo bank podprli organizacija Ameriška druga žetev ter kanadska, mehiško in argentinsko združenje

bank s hrano. Skupaj tvorijo največjo zasebno mrežo za boj proti lakoti na svetu; vsako leto s 1.200.000 tonami hrane oskrbijo več kot 32 milijonov ljudi.

V samo šestih mesecih je GFN uspelo vzpostaviti delujoče partnerstvo v Argentini, Kanadi, Kolumbiji, Gani, Gvatemali, Izraelu, na Japonskem, v Mehiki, Veliki Britaniji in ZDA. Danes je po vsem svetu približno 1.000 bank s hrano, ki letno razdelijo več kot 1,6 milijona ton hrane (70 % članom GFN, kar je 85 % dostavljene

hrane). V povprečju banke s hrano podpira 40.000 ljudi, ki priskrbijo približno 34 kg hrane na posameznika letno. Vendar pa pomoč bank s hrano doseže manj kot 50 od 852 milijonov lačnih ljudi. Očitno je, da bo treba ustanoviti več tovrstnih bank in razširiti njihov doseg [www.globalfoodbanking.org].

Ključne naloge v prihodnosti

RCT: Kaj bi morali doseči ... (do leta 2015)	Ameriški dolarji* (v milijardah)	... v primerjavi s tistim, kar danes porabimo za:	Ameriški dolarji (v milijardah)	Kje	Leto
1. Izkoreniniti skrajno revščino in lakoto					
1. NALOGA ▶ prepoloviti število ljudi, katerih prihodki so nižji od enega dolarja na dan	54/62	vojaško opremo in storitve	1,001	po vsem svetu	2005
2. NALOGA ▶ prepoloviti število ljudi, ki trpijo zaradi lakote					
▶ prepoloviti delež podhranjenih otrok	29,6	hrano za domače živali in sredstva za njihovo oskrbo	37	Severna Amerika	2006
2. Po vsem svetu zagotoviti osnovnošolsko izobraževanje					
3. NALOGA ▶ zagotoviti, da bodo imeli otroci po vsem svetu, dečki in deklice, možnost končati osnovnošolsko izobraževanje	11	alkoholne pijače	56	VB	2004
3. Spodbujati enakost med spoloma in pooblašanje žensk					
4. NALOGA ▶ odpraviti neenakost med spoloma v osnovnošolskem in srednješolskem izobraževanju, najbolje do leta 2005, na vseh stopnjah izobraževanja pa najpozneje do leta 2015	0,4/0,6	lepotne operacije	8,5	ZDA	2004
4. Zmanjšati umrljivost otrok					
5. NALOGA ▶ za dve tretjini zmanjšati umrljivost otrok, mlajših od pet let					
▶ povečati skrb za matere in izboljšati nego novorojenčkov	6,1	sladoleda in zmrznjene slaščice	36,6	ZDA	2004
▶ imunizacija otrok in mater v najrevnejših državah	3,5	obleke in čevlje za dojenčke	16,8	ZDA	2005
5. Izboljšati zdravstveno stanje mater					
6. NALOGA ▶ za tri četrtine zmanjšati umrljivost mater					
▶ zagotoviti splošen dostop do ginekoloških zdravstvenih storitev	23	kozmetiko in toaletne potrebščine	48,2	Zahodna Evropa	2005
6. Bojevati se proti aidsu (HIV), malariji in drugim boleznim					
7. NALOGA ▶ zaustaviti širjenje aidsa (HIV) in poskrbeti, da bo obolevnost začela upadati	22,1	sredstva za hujšanje	49,2	Evropa	2004
8. NALOGA ▶ zaustaviti pojav malarije in drugih hujših bolezni in poskrbeti, da bo obolevnost začela upadati	3,2	rezano cvetje	40	po vsem svetu	2005
7. Zagotoviti okoljsko trajnost					
9. NALOGA ▶ vključiti načela trajnostnega razvoja v državno politiko in programe ter zaustaviti izgubo okoljskih virov					
▶ finančno podpreti zavarovana območja za zaščito biotske raznovrstnosti	12/13	križarjenja	28,3	ZDA in Evropa	2005
10. NALOGA ▶ prepoloviti število ljudi, ki nimajo trajnostnega dostopa do ustrezne pitne vode	10	ustekleničeno vodo	100	po vsem svetu	2006
11. NALOGA ▶ izboljšati življenje stotim milijonom prebivalcev barakarskih naselij	20	nakit in ure	59,4	ZDA	2005
8. Oblikovati globalno partnerstvo za razvoj					
12. NALOGA ▶ še naprej razvijati odprto, na pravilih osnovano, napovedljivo in nediskriminacijsko trgovino in finančni sistem, vključno z obveznostjo do dobrega upravljanja, razvoja in zmanjševanja revščine – na državni in mednarodni ravni					
▶ tehnična pomoč in usposabljanje pri trgovanju	10,2	internetne igre na srečo ≈	12	po vsem svetu	2005
13. NALOGA ▶ obravnavati posebne potrebe najmanj razvitih držav, kar vključuje ukinitve tarif in kvot za izvoz najmanj razvitih držav, razširjen program odpisa dolgov za močno zadolžene revne države, ukinitve uradnega dvostranskega dolga in bolj velikodušno uradno razvojno pomoč državam, ki so se obvezale, da bodo zmanjšale revščino					
▶ popolna ukinitve dolgov najrevnejšim državam	-80	kmetijske subvencije	321	ZDA, EU, Japonska	2004
14. NALOGA ▶ obravnavati posebne potrebe kopenskih držav in manjših otoških držav v razvoju	9,9	zasebna potovanja in turizem ≈	348	Evropa	2005
15. NALOGA ▶ vsestransko obravnavati težave zadolženosti v državah v razvoju z uvedbo državnih in mednarodnih ukrepov, da bi postal dolg dolgoročno trajnosten					
▶ izvajati Pobudo o visoko zadolženih revnih državah	63,2	oglaševanje	451	po vsem svetu	2007
16. NALOGA ▶ v sodelovanju z državami v razvoju razviti in izvajati strategije za ustrezno in produktivno delo za mlade	ni podatkov	video igre ≈	23	po vsem svetu	2006
17. NALOGA ▶ v državah v razvoju v sodelovanju s farmacevtskimi podjetji omogočiti dostop do osnovnih zdravil, ki si jih bodo ljudje lahko privoščili	ni podatkov	prepovedane droge ≈	322	po vsem svetu	2005
18. NALOGA ▶ v sodelovanju z zasebnim sektorjem omogočiti dostop do prednosti, ki jih prinašajo nove tehnologije, predvsem do informacij in komunikacij					
▶ izboljšati telefonsko mobilno infrastrukturo v državah v razvoju	56	digitalno potrošniško elektroniko	167	po vsem svetu	2006

*ocenjena potrebna sredstva na leto

Ocene proračuna za Milenijske razvojne cilje še vedno burijo duhove. Številke, navedene v tej tabeli, so iz uradnih statistik (glej Vire, str. 80–82), vendar njihovo navajanje nima nobenih znanstvenih namenov. V tabeli bi radi zgolj ponazorili neravnovesja, ki smo jih obravnavali v tem poglavju, in poudarili nekatere paradoksalne primerjave med različnimi potrošniškimi področji. Tabela ne daje nobene vrednostne sodbe niti ne predlaga prenosa sredstev z enega področja na drugo. Razsikava je bila opravljena med janurajem in marcem 2007.

Planet izobilja

»Nobena stvar ni nujnejša, ne za sokola ne za človeka, kot zrak, ki ga dihamo, pa če je vroč ali mrzel.«

[Jack Nicholson, filmski igralec]

Že star pregovor pravi, da je zdravje naše največje bogastvo. V skladu s tem se tudi vedno več ljudi odloča za bolj zdrav način življenja. A paziti na svoje zdravje pomeni paziti tudi na zdravje planeta – spremembe v načinu življenja lahko koristijo tako ljudem kot planetu.

Hrana je ključna povezava med obema. Veliko ljudi izbira bolj zdravo hrano, pridelano na način, ki okolju povzroča kar najmanjšo škodo in ki z živalmi ravna humano. Še več, ljudje si želijo, da je hrana, ki jo kupijo, varna in da ne skriva neljubih presenečenj.

Vrsta kriznih situacij, povezanih s hrano – kot na primer bolezen norih krav (BSE), slinavka in parkljevka ali pa dioksini v piščancih – je pred leti povzročila, da so potrošniki pokazali izrazitejšo zanimanje za trajnostno potrjene možnosti (ekološko pridelano, pridelano v prosti reji ter pridelano brez gensko spremenjenih organizmov – GSO).

Na koncu so potrošniki tisti, ki odločijo. Potrošniki zahtevajo več informacij o tem, kaj je mogoče najti na policah v samopostrežnih prodajalnah. Ali določena pločevinka paradižnikov vsebuje GSO? Ali so bili mesu, ki ga nameravam kupiti, vbrizgani hormoni? V vsem je pravica izbire: nekaterim

Bolezen norih krav (Bovine Spongiform Encephalopathy)

GSO: trenutno poteka nedokončana in razvneta razprava o gensko spremenjenih organizmih. Zaskrbljeni potrošniki bi morali tiste, ki sprejemajo odločitve, prepričati, naj sledijo načelu previdnosti. Če bi rad več informacij, obišči: [www.foodbiotech.org].

Potrošniki si lahko izборijo boljši izdelek

Leta 2003 je Perujsko združenje potrošnikov in uporabnikov ASPEC sprožilo kampanjo proti uporabi kalijevega bromida v proizvodnji kruha. Bila je uspešna, saj je perujski sekretariat za zdravje prepovedal uporabo te soli pri pripravi vseh živil. Kalijev bromid (KBr) je sol, ki so jo v 19. stoletju uporabljali kot pomirjevalo in sredstvo proti krčem. Danes ga uporabljajo predvsem pri zdravljenju psov in mačk. Gre

za bel, kristalen prašek, topen v vodi. V vodni raztopini je kalijev bromid sladkega okusa, pri višjih koncentracijah grenkega, pri visokih pa slanega. Uporabe kalijevega bromida ne dovoljuje Ameriško združenje za hrano in zdravila, tudi Svetovna trgovinska organizacija (WTO) je razglasila, da je nevaren za človekovo zdravje [www.nutrar.com]; [www.consumersinternational.org].

Po svetu še vedno obstaja veliko nesorazmerje glede dostopnosti hrane in zdravstvene nege. Živimo v svetu nasprotij!

Prehrana, zdravje in lepota so trije stebri prve tematske sobane na spletni strani YXC. Tu lahko, poleg številnih dejstev in števil, najdemo vrsto zanimivih tem, od globalne objestnosti in škodljivega načina prehranjevanja, pa do prehranskih milj in kislega dežja. Svet je kompleksen, vendar obstajajo preprosti načini, kako ga lahko začnemo spreminjati!

O tem govorijo prispevki o ekološkem sladoledu, hrani za dušo in alternativah hitri prehrani.

 WWW...
youthxchange.net

Zavezništvo za trajnostno kmetijstvo in okolje izvaja akcijo Prehrambene milje. Po njeni zaslugi lahko spremljamo kilometre, ki jih hrana prepotuje, preden pride na naš krožnik. [www.sustainweb.org/chain_fm_index.asp]

Še posebej priporočljivo se je ogniti barvilom od E 100 do E 180, žveplovenu dioksidu E 220, antioksidantom E 320 in 321 in natrijevemu glutamatu E 621. Več o E-jih na: [www.hacsg.org.uk].

Morebitne posledice morajo biti seveda v celoti raziskane, preden je mogoče podati kakršnokoli zanesljivo oceno.

Pomembna je zmožnost hitre razgradnje v naravnih razmerah (aerobno in/ali anaerobno), s pomočjo mikroorganizmov. Večina organskih snovi, kot so ostanki hrane in papir, je biološko razgradljivih. Vir: [http://glossary.eea.europa.eu/EEAGlossary].

Odskočna deska

Jej in pij zdravo, kolikor je le mogoče: izbiraj svežo hrano, takšno, ki je manj predelana in ima manj aditivov.

- ☞ V svoji trgovini zahtevaj **podatke**, s pomočjo katerih boš dobil informacije o živilih, ki jih ješ.
- ☞ Izbiraj lokalno pridelane **sezonske** pridelke.
- ☞ Izogibaj se **mesu** s kmetij z intenzivno pridelavo.
- ☞ Seznanj se z **gensko spremenjeno** hrano in zakonodajo s tega področja v svoji državi.
- ☞ **Prehranske dodatke** jej le, če jih zares potrebuješ. Izberi tiste iz naravnih sestavin in ne iz kemičnih nadomestkov.
- ☞ Pouči se o '**E-številkah**', ki živila umetno obarvajo in jim dodajajo okus.

Ljudem je morda vseeno, če hrana vsebuje GSO, pomembno pa je, da je na voljo dovolj informacij, da lahko vsakdo sam izbere, kar si pač želi.

Odločitve o tem, da bodo uživali ekološko pridelano hrano oziroma hrano brez mesa, ljudje sprejemajo kot način življenja ali pa je to del njihove kulture. Tako se odločijo tudi zato, ker si želijo biti bolj zdravi. Take odločitve hkrati koristijo tudi okolju, saj ima pridelava mesa večji učinek na okolje in zahteva več zemlje kot pridelava zelenjave.

Za pridelavo 1 kg rdečega mesa potrebujemo od 25 do 35 kg žita. Prehranjevanje z manj mesa ali brez njega zato prepreči vrsto negativnih okoljskih vplivov (na vodo, tla, porabo energije itd.). Piščanec ima manjši okoljski učinek od rdečega mesa: pri enem obroku pomeni 15-krat manjšo okoljsko škodo.

Skrb za zdravje je tesno povezana z izdelki, ki jih uporabljamo za čiščenje in vzdrževanje domov in svojo osebno higieno. Veliko teh sredstev vsebuje kemikalije, ki prispevajo k že tako visokim stopnjam onesnaženosti in niso biološko razgradljive.

Z njive na mizo

Ekološko pridelana živila lahko neposredno od proizvajalcev kupimo na ekoloških kmetijah ali na ekoloških tržnicah. Te so v večini slovenskih mest organizirane dvakrat na teden; na njih pridelovalci ponujajo predvsem sezonsko zelenjavo in sadje, pa tudi številne druge izdelke, od kruha in peciva do mlečnih in mesnih izdelkov. Na vsaki prodajni stojnici je kupcem vedno na voljo certifikat, ki jasno dokazuje, da so živila pridelana ali

predelana po standardih ekološke pridelave. Urnik delovanja tržnic je objavljen na posebni spletni strani (www.zveza-ekokmet.si). Ekološke pridelke v Sloveniji prodajajo tudi specializirane prodajalne z zdravo prehrano, večje trgovske verige ter dve trgovini, ki sta osredotočeni izključno na prodajo ekoloških izdelkov in imata EKO certifikat [www.kalcek.si, www.hiskadobrot.com].

Kmetje prihodnosti

Leta 2006 je bilo v Sloveniji 1.853 aktivnih certificiranih ekoloških kmetij. Njihova površina je skupno zajemala 4,42 odstotka celotnih kmetijskih obdelovalnih površin. Na njih največ pridelujejo oziroma predelujejo meso in mesne izdelke (kar 90 % vse ekološko pridelane hrane v Sloveniji), mleko, vino, sadne in zelenjavne sokove, konzervirano zelenjavo in predelane proizvode (recimo namaze). Na ekoloških kmetijah lahko najdemo tudi

sveže sadje, zelenjavo ter žita in žitne izdelke. Naraščajoč delež zemljišč v ekološki obdelavi dokazuje, da so v Sloveniji pogoji za uspešno sodelovanje na hitro razvijajočem se domačem in evropskem trgu ekoživil dobri. Ker je pri nas trenutno povpraševanje po ekoloških izdelkih večje od ponudbe, veliko ekološke hrane tudi uvozimo [http://www.eko-kmetije.info].

😊 Odskočna deska

Majhni koraki, s katerimi lahko zmanjšaš rabo kemikalij:

- ☞ Pouči se o lastnostih **sredstev za čiščenje, toaletnih potrebščin in kozmetike**: kaj vsebujejo in kaj naredijo tebi in okolju.
- ☞ Kadar je le mogoče, uporabljalj **okolju prijazne** izdelke in take, za izdelavo katerih niso bile uporabljene nehumane raziskave. Uporabi najmanjšo količino – nekaj manj, kot je priporočeno.
- ☞ Skrbno premisli, kako pogosto si moraš oprati oblačila. Izogibaj se **kemičnemu čiščenju**, saj uporabljena čistila pogosto vsebujejo kemikalije, ki so veliki onesnaževalci.
- ☞ Če na svojem vrtu že moraš uporabljati **pesticide**, uporabljalj najmanj škodljive.
- ☞ Ko obiščeš zdravnika, vedno vprašaj, ali je predpisano **zdravilo** najmilejše, ki še ustrezno učinkuje.
- ☞ Pospravi omarico z zdravili in varno odstrani vsa tista, ki jim je rok uporabe potekel, uporabna zdravila pa odnesi ljudem, ki jih potrebujejo.

Niso bila testirana na živalih.

Več informacij dobiš na:
[www.pmac.net]; [<http://ianrpubs.unl.edu/pesticides>].

Konec 'Umazanih dvanajst'!

Maja 2001 so se uspešno sklenili dolgotrajni pogovori o vzpostavitvi zakonsko zavezujočega mednarodnega dogovora o prepovedi rabe odpornih organskih onesnaževal, t. i. POP-ov (Persistent Organic Pollutants). Uradniki približno sto dvajsetih vlad so potrdili, da je treba izpuste 'umazanih dvanajstih' strupenih kemikalij, kot so DDT, PCB-ji in dioksini, prepovedati. Stockholmska konvencija je začela veljati maja 2004 in zdaj

jo spoštuje 98 držav (97 držav in Evropska skupnost). Več o POP-sih in Unepovi vlogi v kampanji za to konvencijo lahko najdeš na: [www.chem.unep.ch].

Brez ciljev

Pesticidi, ki so bili zasnovani zato, da bi ubijali škodljivce, so ponavadi nevarni še za druga živa bitja, tudi za človeka. Letno porabimo okrog 294.835 ton pesticidov, ki povzročajo motnje pri razmnoževanju, hkrati pa jih zelo zelo pogosto uporabimo tudi v svojih domovih, na tratah in vrtovih. Svetovna zdravstvena organizacija (WHO) ocenjuje, da po svetu zaradi posledic zastrupitve s pesticidi vsako leto umre 200.000 ljudi.

Program Evropske unije REACH (Registracija, ocenjevanje in avtorizacija kemikalij) ocenjuje, da je bilo v preteklih petdesetih letih v okolje vnešenih več kot 75.000 kemikalij. Danes lahko v človeškem telesu najdemo 300 umetnih kemikalij. Celo v telesih novorojenčkov je mogoče najti kemikalije, ki so jih prejeli od svojih mamic [www.pesticide.org]; [www.who.int/topics/pesticides/en].

😊 Odskočna deska

Za svoje telo poskrbimo sami, in sicer z bolj zdravimi navadami:

☞ Če imaš možnost, raje hodi **peš** in skozi park kot pa ob glavni cesti..

☞ **Nehaj** kaditi ali vsaj kadi manj.

☞ Redno **telovadi**: kondicije ne moreš shraniti za stara leta.

Nevarne kemikalije so tudi v zraku, ki ga dihamo. Do leta 2030 bo 61 % svetovnega prebivalstva urbanega in prvič v zgodovini bo več ljudi živelo v mestih kot na podeželju. Na žalost je onesnažen zrak postal ena izmed glavnih značilnosti življenja v mestih; slaba kakovost zraka zaskrbljujoče učinkuje na zdravje ljudi, tako tistih v razvitih državah kot tistih v državah v razvoju.

Onesnažen zrak je povzročil skokovito naraščanje primerov astme in alergij. V ekstremnih primerih astmatiki nimajo druge možnosti, kot da zaradi visoke koncentracije trdnih delcev v zraku ostanejo v zaprtih prostorih.

Kemično in biološko onesnaženje pa sta navzoči tudi v zaprtih bivalnih prostorih in škodujeta zdravju. Poročilo o zdravstvenem stanju svetovnega prebivalstva iz leta 2002 navaja, da je prav onesnaženost zraka v zaprtih prostorih vzrok za 2,7 % vseh bolezni na svetu.

Študije Ameriške agencije za varstvo okolja (EPA) so pokazale, da so koncentracije onesnaževal v zaprtih prostorih od 2- do 5-krat, včasih celo 100-krat višje kot na prostem.

[www.who.int/topics/air_pollution_indoor/en/index.html]

Vir: [www.epa.gov/iaq/pubs/hpguide.html]. EPA ima na voljo vrsto informacij o kakovosti zraka v zaprtih prostorih: o virih onesnaževanja, vplivih na zdravje in načinih, s katerimi je mogoče zmanjšati onesnaženje v zaprtih prostorih [www.epa.gov/iaq/index.html].

20

youthxchange.net

Spletni portal ponuja vpogled v pobude različnih organizacij, kot sta recimo **Združenje Šport za vse** ali **Mreža proti pesticidom**, in navdušujoče zgodbe o uspehu. Poseben izziv ponujajo kvizi in igre, s katerimi lahko preveriš način razmišljanja in raven znanja o teh pomembnih temah. Uživaj!

In na koncu: ne pozabi na oddelek **Povezave**: preglej direktorija [hrana in pijača] ter [zdravje in varnost] in prihrani čas pri svojih raziskovalnih projektih. Učitelji bodo tu dobili zamisli

za teme, povezane z zdravjem in prehranjevanjem.

Nekaj smrdi?

Vpliv onesnaženosti zraka na zdravje mestnih prebivalcev je grozljiv: v Londonu povzroči eno od petdesetih srčnih kapi.

V dveh največjih mestih Indije, v Delhiju in Mumbaiju, so učinki vdihavanja zraka enaki, kot če bi vsak prebivalec pokadil 10 do 20 cigaret dnevno. Samo v Delhiju zaradi bolezni dihal vsako leto umre 7.500 ljudi.

Od leta 1980 je v Kaliforniji število vseh obolelih za astmo

naraslo za 75 %, v glavnem zaradi onesnaženega zraka. Leta 2005 je več kot 667.000 šoloobveznih otrok bolehalo za astmo [www.arb.ca.gov/research/asthma/asthma.htm].

Zanka na štirih kolesih

»Promet je tisti, ki vzpostavi ali podre trajnostno naravnost mesta.«

[Richard Rogers, arhitekt]

Promet v Taipeiju, revija Tomorrow, št. 2 (1991)

Povprečna hitrost potovanja se je povečala, z njo pa tudi dolžina potovanj (v povprečju do štirikrat na prebivalca!) [www.wbcsdmobility.org].

Mobilnost je bila od nekdaj ena izmed ključnih človeških dejavnosti in področje nenehnega spreminjanja in napredovanja. V stoletjih smo bili priče množičnemu širjenju števila prevoznih sredstev, povečevanju njihove velikosti, krepitvi njihovih motorjev ter njihovim vedno višjim hitrostim. Vendar pa ima ta napredek svojo ceno.

Po napovedih Svetovne banke (Razvojni kazalci 2005) se bo število motornih vozil (zasebnih in komercialnih) do leta 2030 z današnjih 800 milijonov povečalo na 1,6 milijarde. Povezava tega podatka s projekcijami o številu prebivalstva pokaže, da naj bi takrat svoje vozilo imel že vsak peti prebivalec planeta.

Večina povečanega povpraševanja po avtomobilih bo v državah, kot so Brazilija, Kitajska, Indija, Južna Koreja, Mehika, Poljska, Rusija in Tajsko, v katerih bo izboljšanje življenjskega standarda povzročilo povečanje mobilnosti posameznikov.

Hkrati se tudi v industrijsko razvitih državah število osebnih avtomobilov še vedno povečuje, navkljub skrbi za okolje in občutljivosti za socialna vprašanja.

Leteči avtomobil

Letalo Virus, ki ga je izdelalo ajdovsko podjetje Pipistrel, je ameriška vesoljska agencija NASA leta 2007 nagradila na tekmovanju najboljših modelov nove generacije okoljsko prijaznih osebnih letal. Model Virus bi po mnenju agencije NASA v prihodnosti lahko postal 'leteči avtomobil'. Je namreč izredno lahko letalo, hitro (do 225 km/h), odlikujeta pa ga tudi nosilnost (ta presega težo praznega letala) in majhna poraba goriva (več kot

80 kilometrov z le 3,8 litra). Ob tem ima Virus najkrajšo vzletno razdaljo, njegov motor pa je tudi veliko tišji od konkurenčnih. Ker je letalo izdelano iz karbonskih vlaken, so tudi stroški proizvodnje razmeroma nizki [www.pipistrel.si].

WWW...
youthxchange.net

Glej tudi Evropske informacije o lokalnem prometu – interaktivni vodič po trenutni prometni politiki EU: [www.eltis.org]; Zniževanje emisij toplogrednih plinov iz prometa v ZDA, Center Pew za globalne podnebne spremembe, maj 2003 [www.pewclimate.org]; Mednarodna agencija za energijo, Informacijski center [www.iea.org].

Nadaljnje informacije so na voljo na: [www.wbcsd.org/web/publications/mobility/overview.pdf]; [www.transport2000.org.uk/factsandfigures/Facts.asp]; [www2.acnielsen.com/news/20050316_ap.shtml]; [www.unep.org/GEO/geo3/english/376.htm]; [http://observer.guardian.co.uk/carbontrust/story/0,16099,1511925,00.html]; [www.worldcarfree.net/resources/stats.php #onecar].

To so razmere, v katerih je uporaba avtomobila manj učinkovita.

Vendar je problemov še več. Izpusti ogljikovega monoksida onesnažujejo mesta do kritičnih stopenj in ceste so preobremenjene s prometom. Po nekaterih ocenah vozniki v Bangkoku v prometnih konicah običijo za povprečno 44 dni na leto. Izpusti ogljikovega dioksida iz avtomobilov in lahkih tovornjakov v ZDA so leta 2000 znašali 515 milijonov ton in so presegli skupno vsoto izpustov skoraj vseh držav na svetu. Poleg tega pa zaloge najbolj uporabljanih goriv, npr. bencina, niso neizčrpne.

Zaradi odvisnosti od avtomobilov smo postali leni. Skoraj vsako prvo izmed treh potovanj, krajših od 8 km, v velikih mestih opravimo z avtomobilom. Kratka potovanja prispevajo k večji onesnaženosti, saj potovanje z avtomobilom na razdalji 5 km ustvari 10-krat več ogljikovega dioksida na potnika kakor avtobus in 25-krat več kakor vlak. Seveda so motorna vozila v modernem življenju bistvenega pomena, zato bo odgovornejša raba prinesla številna izboljšanja in bo mesta naredila čistejša, bolj zdrava in varnejša za življenje.

Mesto na kolesih

Izposoja koles je v večjih evropskih mestih že stara in dobro uveljavljena stalnica. V Sloveniji je bila brezplačna izposoja najbolj razširjena v Ljubljani leta 2006, ko je bilo zanjo namenjenih 150 koles. Priključena je ostala tudi leto pozneje, in to kljub manjšemu številu koles. Med aprilom in avgustom si je tako 20 koles za obdobje dveh ur izposodilo kar 1.216 ljudi, za ves dan pa 426 ljudi. K priključnosti koles je seveda prispevala tudi subvencionirana cena: za dve uri 1 evro, za ves dan pa 5 evrov. Brezplačno ali za nizke

najemnine pa kolesa ponujajo tudi v številnih drugih mestih po Sloveniji [www.ljubljana.si/si/turizem/ponudba/lj-kolo/default.html].

Vstopite, prosim

Od aprila 2006 je prevoz z mestnim avtobusom na območjih Mestne občine Nova Gorica in občine Sempeter-Vrtojba brezplačen. To je prva tovrstna pobuda v Sloveniji in zaradi nje se je število potnikov javnega prevoza v zimskih mesecih povečalo kar za 200 %, v poletnih pa za okoli 110 % [www.nova-gorica.si], [www.sempeter-vrtojba.si].

Avtobus na nožni pogon

Pobuda za 'peš avtobus' (The Walking Bus) prihaja iz Velike Britanije in so jo zasnovali strokovnjaki iz Združenja pešcev. Skupini ali 'avtobusu' otrok omogoča, da vsako jutro hitro in varno prehodijo pot od doma do šole s pomočjo usposobljenih, odraslih vodičev. Predstavlja odlično alternativo vožnji z avtomobilom. Peš avtobus navadno sestavlja od petnajst do dvajset otrok, pri njihovem spremstvu pa se v turnusih

menjava šest do deset staršev. 'Vozniki' in 'sprevodniki' nimajo formalne moči, da bi ustavili promet, vendar usmerjajo otroke in pazijo na nevarnosti. Danes ima že okoli sto petdeset šol v Veliki Britaniji take 'peš avtobuse' [www.walkingbus.org].

Odskočna deska

Zastoji v prometu, onesnažen zrak in hrup: naša mesta postajajo vedno manj primerna za bivanje. Kaj lahko storiš ti?

- ☞ Hodi, kolesari ali rolaj. Kolesa so energijsko najbolj učinkovito prevozno sredstvo – 80 % kolesarjeve energije se pretvori v gibanje. Vožnja s kolesom je hitra, ob tem pa vzdržuješ tudi telesno kondicijo!
- ☞ Avto deli z drugimi, kadar le lahko. Obstajata dva načina. Lahko se več ljudi naenkrat vozi v enem avtu, kar imenujemo 'car sharing'. Lahko pa ima več posameznikov na voljo en avto; med seboj se dogovorijo, kdaj ga bo kdo uporabil, čemur pravimo 'car pooling'. Oba načina zmanjšujeta obremenjenost cestnega prometa, privarčujeta gorivo, zmanjšata onesnaženost in porabo energije na potnika ter znižata stroške rabe avtomobila.
- ☞ Če avto potrebuješ samo občasno, je ena od možnosti, da ga najameš.
- ☞ Javni prevoz. Vlaki in avtobusi so boljša izbira kakor avtomobili, ker prevažajo več ljudi hkrati, manj onesnažujejo in porabijo manj energije na potnika.
- ☞ Kupi okolju prijazno vozilo in ga dobro vzdržuj. Preden kupiš avtomobil, skuter ali motorno kolo, preveri energijsko učinkovitost, stopnjo onesnaževanja in predvideno življenjsko dobo.
- ☞ Vozi previdno. Izogibaj se hitrim pospeškom ali zaviranju. Napadalna vožnja bistveno poveča porabo goriva in onesnaževanje. Izklopi motor, če čakaš več kot 30 sekund. Čim prej prestavi v višjo prestavo.

Vsaka sodobna oblika prometa ima določene prednosti. Preudarna uporaba celotnega spektra prometnih možnosti pomeni, da uporabimo najprimernejšo in najučinkovitejšo obliko glede na določeno stanje prometa in osebne potrebe. Če bi rad sooblikoval prihodnost, v kateri bo vredno živeti, se odločaj trajnostno, in premisli, kakšne so tvoje prevozne navade. Tvoja osebna sprememba je majhen korak, vendar bo imela velik učinek. Le poizkusi!

Mobilna modrost

Pametna kombinacija vseh prevoznih oblik ('intermodalnost') – motoriziranega in nemotoriziranega, javnega in zasebnega – je nujen korak v smeri trajnostne mobilnosti. Preudarna izbira znotraj različnih oblik mobilnosti koristi tako posamezniku kot okolju. Kombinirati različne oblike mobilnosti (avto, motor, vlak, avtobus, tramvaj) ali pa izrabiti lastni pogon (kolo, skiro, rolanje) ali najbolj preprosto – hoditi – ni

le razumno, ampak tudi zabavno. Razumna kombinacija mobilnosti vključuje tudi 'virtualno mobilnost', saj narašča pomen potovanja brez fizičnega premikanja. Vizija takšne 'intermodalnosti' je osnovana na prilagodljivih mobilnih sistemih, kjer vsak način prevoza igra posebno in pomembno vlogo – kombinacija pa izraža lokalne posebnosti. Seveda pa sta pogoj za preudarne odločitve potrošnikov, da prehajajo z enega način prevoza na drugega, primerna infrastruktura in tehnologija.

Večina motorjev kot vir energije uporablja fosilna goriva. UNEP DTIE, skupaj s sponzorji iz avtomobilske industrije, spodbuja tehnike pametne vožnje pri voznikih. Zaradi tega se znižajo stroški, poveča se varnost, zrak je čistejši [www.greener-driving.net/site/home.html] ... Kljub vsemu pa javni prevoz ostaja najboljša možnost! [www.unep.fr/en/info/videos.htm]

WWW...
youthxchange.net

Promet porabi vedno več virov, energije in urbanega prostora. Povzroča tudi škodljive izpuste in je vir lokalne onesnaženosti. Spletni portal ponuja veliko zanimivega branja tudi v zvezi s to tematiko, še posebej zanimivi bodo verjetno globalne statistike in pregledi.

Razvájena potovalka

»Na vesoljski ladji Zemlja ni potnikov.
Vsi smo posadka.«

[Marshall McLuhan,
sociolog]

To znaša več kot 10 % proračuna
svetovne gospodarske dejavnosti in
zagotavlja posredno ali neposredno
zaposlitev več kot 200 milijonom ljudi.
Več informacij je na voljo na: [www.
unep.fr/tourism]; [www.world-tourism.
org]; [www.wttc.org].

Mobilnost je več kot le premikanje. Pomeni tudi oditi, potovati zaradi študija, dela ali zabave. Vendar: ali niso nekatere izbire bolj trajnostne kot druge?

Turizem ima ogromen vpliv na naš planet in predstavlja največjo svetovno industrijo. Po podatkih Svetovne turistične organizacije bo do leta 2020 po vsem svetu potovalo 1,6 milijarde ljudi (leta 2004 jih je bilo 763 milijonov).

Nepremišljeno vodeni turizem povzroča okolju resno škodo. Znanstveniki predvidevajo, da bo do leta 2015 letalski promet povzročil polovico letnega uničenja ozonske plasti. Vsega letalskega prometa seveda ne gre pripisati turizmu, a vendarle bistveno pripomore k temu problemu.

Onesnaženje zraka in vode ter degradacija tal so še zlasti problematični na obalnih območjih, ki so pogosto preveč obremenjena. Še očitnejše pa je neodgovorno vedenje turistov, ki številne rajske koticke spreminjajo v odlagališča smeti.

Ali obstajajo drugačne možnosti? Da. Dandanes je na voljo vedno več trajnostnih dopustovanj in potovanj, kot so recimo projekti za ohranitev in obnovo, projekti prostovoljne pomoči, poučevanje v tujini itd. Na spletu je mogoče najti na stotine zamisli in možnosti, vendar previdnost tudi tu ne bo odveč, saj nekatere strani ponujajo pakete, ki niso tako trajnostni, kot se zdi na prvi pogled.

Ali obstaja kaj bolj sproščujočega? Seveda. Trajnost je lahko navzoča tudi v običajnih počitniških izbirah. Pazljivo vodeni krajevni hoteli, sobe in kampi bolje podpirajo in spoštujejo lokalno gospodarstvo, okolje in kulturo kot mednarodne hotelske verige.

Razveseljivo je, da trajnostni oziroma etični turizem pridobiva veljavo. Spodaj je navedenih nekaj namigov za počitnice; možnosti so številne, čeprav od nas vendarle zahtevajo dvakrat več pozornosti in truda. Kadar potujemo v nek kraj, gremo tudi k nekomu »domov«. Čeprav tamkajšnjo kulturo nekoliko manj poznamo, lahko vseeno pričakujemo, da si povsod želijo olikanega in obzirnega **gosta**.

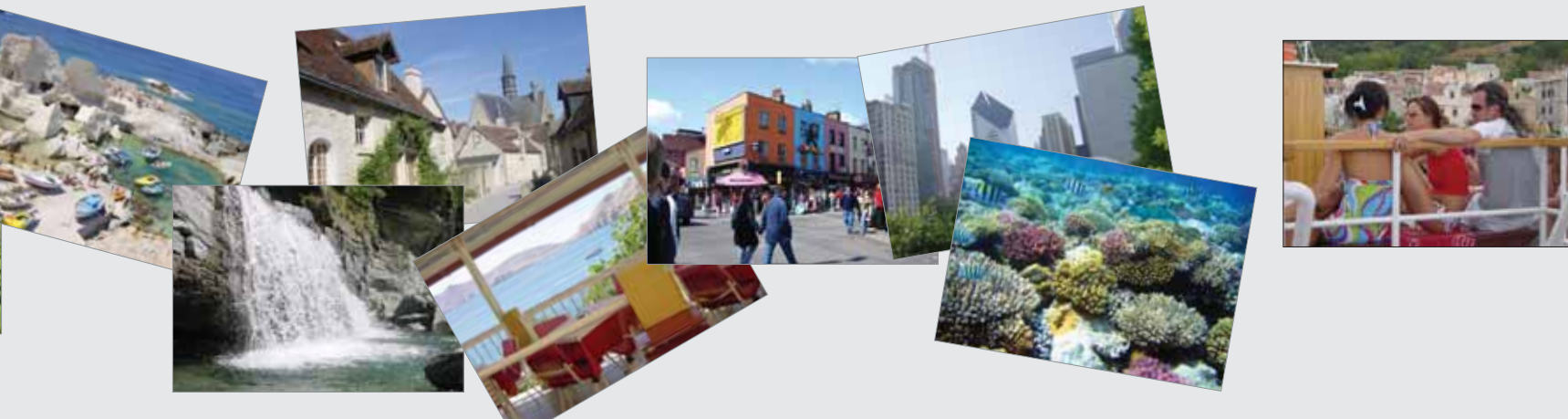
Številna obmorska območja ob Sredozemskem morju so pod hudim pritiskom velikega števila turistov, ki jih vsako leto obiščejo. Evropska okoljska agencija navaja rezultate študije iz leta 2001: tri četrtine obmorskih peščenih sipin med Španijo in Sicilijo je izginilo zaradi urbanizacije, povezane s turističnim razvojem.

Zakaj potovati trajnostno?

Številke v prid modri odločitvi za zelene počitnice:

- ▶ 60 % mednarodnega letalskega prometa se odvija zaradi turizma.
- ▶ Ladje, ki križarijo po Karibih, vsako leto odvržejo 70.000 ton odpadkov.
- ▶ V študiji, ki so jo opravili na Tajskem, so ugotovili, da 70 % vsega denarja, ki ga v tej državi porabijo turisti, zapusti Tajsko (prek turističnih agencij, ki so v lasti tujcev, letalskih prevoznikov, hotelov, uvoženih pijač in hrane itd.). Ocene za druge države v razvoju se gibljejo od 80 % na Karibih do 40 % v Indiji.
- ▶ Po vsem svetu je v turistični panogi zaposlenih od 13 do 19 milijonov otrok in mladih, mlajših od 18 let (kar je 10–15 % vseh zaposlenih v turizmu). Pogosto so izpostavljeni težkim delovnim in zaposlitvenim razmeram.

Unep daje informacije o trajnostnih potovanjih in vplivih počitniških izbir na okolje [www.unep.fr/tourism].

Viri: Turizem in puščave (www.unep.fr/tourism), Problemi turizma (Velika Britanija) [www.tourismconcern.org.uk]; Kako preživet v tujini [www.survival-international.org]; Kako se vesti v Himalaji (Nepal) [www.farfrontiers.com/about-us/166/the-himalayan-tourist-code]; Ekumensko združenje o turizmu v tretjem svetu (Bangkok) [www.eed.de/fix/ten-tourism]; Turizem z vpogledom [www.tourisminsight.com]; Sierra Club, najstarejša ameriška okoljska organizacija [www.sierraclub.org].

Odskočna deska

Veliko je stvari, ki jih lahko narediš, da na potovanju omejiš svoj negativni vpliv ...

- ☞ Izberi take potovalne možnosti, ki lokalnim prebivalcem prinašajo največje koristi. Barantanje pri nakupu vstopnic ali spominkov lahko pomeni izkoriščanje.
- ☞ Pouči se o državi, ki jo nameravaš obiskati – to ti bo pomagalo spoštovati tamkajšnjo kulturo in ti odprlo marsikatera vrata. V številnih državah so ohlapna, lahka oblačila primernejša kot pa taka, ki preveč razkrivajo. Poljubljanje v javnosti je marsikje kulturno nesprejemljivo.
- ☞ Zmanjšaj količino odpadkov, tako da pustiš doma vso nepotrebno hrano in embalažo od opreme.
- ☞ Varuj dragocene naravne vire. Ne trati vode in energije. Izogibaj se stvarem, ki onesnažujejo, npr. uporabi detergentov v potokih ali pri izvirih.
- ☞ Ustrezno odvrzi vse strupene odpadke, kot so izrabljene baterije, embalaža za kozmetiko, spreji, embalaža za filme, ali pa jih odnesi nazaj domov.
- ☞ Uporabljalj krajevne načine prevoza (kamele, konje, kanuje, čolne), saj so zabavni, obenem pa lokalnim skupnostim zagotavljajo vir zaslužka.
- ☞ Pusti rastline, naj uspevajo v svojem naravnem okolju. V številnih delih sveta jih je prepovedano trgati in jemati domov njihova semena ali korenine.
- ☞ Spoštuj pravice. Turisti bi se morali na tujih ozemljih obnašati tako kot na svoji posesti.
- ☞ Prepričaj se, da so spominki, ki jih kupuješ, res izdelani na tistem območju in spoštujejo okolje.
- ☞ Spoštuj kulturno in naravno izročilo dežele: ne odnašaj starodavnih arheoloških predmetov.

Kot priporoča ameriški Sierra Club: Vzemi le fotografije; pusti le odtise nog!

Čudovita šola

Nevladna organizacija Inštitut za trajnostni razvoj iz Ljubljane od leta 2000 dalje omogoča osnovnošolcem obisk ekološke kmetije. Ob spremstvu sodelavk z Inštituta in ekološkega kmeta oziroma kmetice otroci na kmetiji spoznavajo, vonjajo, tipajo, okušajo, opazujejo ... in sodelujejo pri preprostih opravilih. Tako so deležni neposredne izkušnje, ki je temelj za razvoj pozitivnega odnosa do narave, živih bitij in

okolja. Razredi šolarjev lahko izbirajo med celo vrsto tematskih programov [www.itr.si].

WWW...
youthxchange.net

Nekateri pravijo, da je turizem »kot ogenj – lahko ga uporabiš za kuhanje juhe, lahko pa ti tudi požge hišo«.

Veliko tēm je, v katere se lahko poglobiš na spletu. Tukaj predstavljeni podatki kažejo, kako **turizem** postaja globalni fenomen, najdeš pa lahko tudi analize njegovih prednosti in slabosti. Pa alternative? Na spletu je v zvezi s tem kar nekaj predlogov, na primer **odgovorni turizem**, **ekološki prostovoljci**, mednarodna študentska

kartica, pa tudi predlogi za to, kako si med potovanjem lahko priskrbiš brezplačno nastanitev.

Zakladnica v smetnjaku

»Plastika je, podobno kot diamant, večna.«

[Kapitan Charles Moore, raziskovalec oceanov]

V zadnjih letih se je nastajanje odpadkov dramatično povečalo. Vsak prebivalec razvitih držav v povprečju vsak dan odvrže kilogram odpadkov.

Študija Evropske okoljske agencije (*European Environment Agency* – EEA) iz leta 2005 ugotavlja, da vsak državljani večine zahodnoevropskih držav v povprečju ustvari več kot **500 kilogramov** komunalnih odpadkov letno. Evropi tako ni uspelo uresničiti zastavljenega cilja, po katerem naj bi do leta 2000 zmanjšali količino odpadkov na 300 kilogramov na prebivalca.

[http://themes.eea.eu.int/Environmental_issues/waste/reports]

Jasno je, da moramo to naraščanje **zaustaviti** in poskrbeti, da bo začelo upadati, če nočemo, da nas odpadki zasujejo. Najti bo treba dolgoročne načine za preprečevanje nastajanja odpadkov, in to zaradi dveh temeljnih, a odločilnih razlogov:

- ▶ **več** odpadkov pomeni še **več** potencialnega onesnaženja;
- ▶ **manj** odpadkov pomeni **več** denarja, saj so odpadki polni snovi, ki jih je mogoče reciklirati in znova uporabiti.

V ZDA vsako leto uporabijo in zavržejo skoraj 113 milijard skodelic, 39 milijard kosov jedilnega pribora in 29 milijard krožnikov. Polovica teh je plastičnih. V Indiji letno nastane 4,5 milijona ton plastičnih odpadkov, ki bodo za razgradnjo potrebovali okoli sto let. Navada, da uporabljamo plastične predmete za enkratno uporabo (vrečke, kozarce, posode za hrano) in jih odvržemo kot odpadke, ima za okolje pogubne posledice. Še posebej jasno je to moč videti na območjih, kjer je narava še neokrnjena.

27

Elektrarna na smetišču

Metan je izredno močan toplogredni plin, ki med drugim nastaja tudi pri gnitju organskih odpadkov. Na odlagališču odpadkov Barje v Ljubljani je bila leta 1995 zgrajena elektrarna z močjo 1,2 MW, po treh nadgradnjah pa se je njena moč okrepila na 4,2 MW. Električno proizvaja s pomočjo metana: poganja jo odlagališčni plin, ki vsebuje okoli 48 % metana. Deluje na štiri agregate, ki predstavljajo 30-kratno

prostornino motorjev osebnih avtomobilov. Leta 2006 je elektrarna proizvedla 18.300.000 kWh električne energije, od tega so okoli tri odstotke porabili za lastno obratovanje (in s tem pokrili vse svoje potrebe po električni energiji), preostalo energijo pa so oddali v električno omrežje. Oddana energija zadostuje za oskrbo približno 4.500 gospodinjstev.

Okusni odpadki

Prestizna dražbena hiša Sotheby's je sprožila zamisel o odpadkih kot spoštovanja vrednih surovinah za vrhunsko oblikovanje. Leta 2003 je njena londonska podružnica, znana po tem, da estetskim smernicam postavlja tržno ceno, ob svoji vsakoletni prodajni razstavi Sodobna umetnost dekoracije in oblikovanja, ki predstavlja najboljše s področja sodobne obrti in oblikovanja, odprla posebno dopolnilno

razstavo – Okusni odpadki. Ta razstava je raziskovala trendovske vloge oblikovalcev pri vnovični uporabi odpadnih materialov in se predvsem osredotočila na preoblikovanje motečih 'odpadnih' predmetov v človeku prijazne [www.shareholder.com/bid/news/20021206-96753.cfm].

Vir: [www.mindfully.org/Plastic/Ocean/Moore-Trashed-PacificNov03.htm];
[www.plasticdebris.org];
[hwww.algalita.org].

Tako so na primer na oddaljenih območjih Tihega oceana, kjer bi pričakovali neokrnjeno naravo, velike površine, prekrite s plavajočo plastiko. Največja površina naj bi bila, kot ocenjujejo, tako velika kot država Teksas in se imenuje 'vzhodna smetiščna lisa'. Plastika predstavlja do 90 % morskih naplavin, kar ogroža življenje planktona, ptic, rib in morskih rastlin.

Osební računalniki prispevajo k trajnostni potrošnji predvsem tako, da ljudem omogočajo trajnostno komunikacijo. Olajšajo povezovanje med akterji trajnostnega razvoja. Vendar pa elektronske naprave hkrati ustvarjajo tudi škodljive odpadke. Odpadna elektronska in električna oprema (e-odpadki) je sicer pomemben vir sekundarnih surovin, vendar je strupena, če z njo ne ravnamo pravilno in če jo odvržemo na neprimeren način. Med pogostimi e-odpadki so osebni računalniki, televizijski sprejemniki, telefonski aparati, mobilni telefoni, klimatske naprave, elektronske igrače itd. Sestava e-odpadkov je v različnih državah različna. V ZDA televizijski sprejemniki recimo predstavljajo več kot polovico vseh tovrstnih odpadkov, v Nemčiji in Veliki Britaniji pa le majhen delež.

Nenehno spreminjanje tehnologij je po vsem svetu sprožilo hitro rastoč problem. Leta 2003 so v Indiji proizvedli za 1,5 milijarde ameriških dolarjev e-odpadkov. V ZDA e-odpadki že predstavljajo približno 1 % vseh trdnih komunalnih odpadkov v državi. Na Kitajskem vsako leto odvržejo 4 milijone osebnih računalnikov.

Vir: [www.svtc.org]; [www.worldwatch.org/pubs/goodstuff/computers]; [www.svtc.org/cleancc/pubs/2002report.htm]

Življenje brez plastike!

Projekt se je začel konec leta 2000 s čistilno akcijo, ki je trajala več kot 80 dni in med katero so zbirali plastične odpadke po vsej pokrajini Goa v Indiji. Namen akcije je bil dvigniti zavest vaščanov o biološko nerazgradljivih odpadkih in sodelovati z lokalnimi poslovnimi, da bi med turisti omejili količine plastičnih odpadkov. Oddelek za turizem pokrajine Goa je sodeloval s hotelirji, lastniki lokalov in restavracij ter

ponudniki turističnih storitev, da bi si »porazdelili odgovornost za čiščenje«. Na plažah so morali namestiti posebne koše za plastenke, saj so množice turistov za seboj puščale ogromne količine plastenek. Osemdesetdnevna akcija je močno vplivala na zavest ljudi po vsej pokrajini Goa. Po njej je nova oblast uzakonila prepoved rabe tankih plastičnih vrečk: vrečk, tanjših od 100 mikronov, lastniki trgovin ne dajejo več zastoj. Kupcem jih zaračunavajo v upanju, da jih bodo bodisi znova uporabili

ali pa uporabljali alternative, na primer košare [www.goacom.com/community/pfqc].

Eden od razlogov za tolikšno rast količin e-odpadkov je povečana poraba najrazličnejših elektronskih naprav, ki obenem zelo hitro zastarevajo. Med letoma 1970 in 1997 se je število televizijskih sprejemnikov v Aziji z 42 povečalo na 672 milijonov. Če upoštevamo, da je življenjska doba televizijskega sprejemnika v povprečju deset let, lahko pričakujemo, da se je več kot milijarda televizijskih sprejemnikov, ki so bili v devetdesetih letih v rabi v Aziji, verjetno že začela pojavljati na smetiščih.

[www.o2.org/index.php];
[www.cfd.rmit.edu.au];
[www.wastewatch.org.uk];
[www.unep.fr/pc/sustain/design/design.htm]

Kako lahko še razmišljamo o odpadkih? Prvič, **trošimo manj!** Drugič, upoštevajmo oblikovno zasnovo izdelka. Preoblikovanje izdelkov, katerega namen je zmanjševanje ali celo preprečitev nastajanja odpadkov, je pri reševanju te problematike še kako pomembno. Več informacij o celoviti problematiki okolju prijaznega oblikovanja je na voljo na:

Eden izmed najpomembnejših izzivov, s katerim se sooča svet, je zmanjševanje porabe virov. Z drugimi besedami, prenehati moramo razmišljati o tem, da so naravni viri neomejeni – pa naj bodo to fosilna goriva, voda, naravni plin, prst ali gozdovi. Prav tu bo reciklaža odigrala odločilno vlogo.

Če nočemo izčrpati vseh zalog naravnih virov, morajo popravilo, ponovna uporaba in reciklaža postati del našega vsakdanjega življenja. Tak pristop nam bo pomagal:

... kot sta izsekavanje gozdov in izkopavanje še nedotaknjenih surovin ...

- ▶ **zmanjšati** in **preprečiti** nadaljnjo škodo v okolju;
- ▶ **izogniti** se nepotrebni porabi naravnih virov;
- ▶ **privarčevati** energijo in **zmanjšati** raven onesnaženosti.

Podjetja prevzemajo odgovornost

Evropska unija je prevzela pobudo pri zmanjševanju e-odpadkov, tako da je proizvajalcem naložila, naj zavržene izdelke sprejemajo nazaj. Direktivi EU O odpadnih električnih in elektronskih napravah in O zmanjšanju nevarnih snovi zahtevata odpravo nekaterih nevarnih materialov in postavljata standarde, ki od proizvajalcev zahtevajo odgovornost za recikliranje in prevzemanje odvrženih aparatov: podjetja

morajo poskrbeti za organiziranje in financiranje zbiranja in odlaganja odpadkov ter ravnanje z njimi. Tako poskrbijo za od 60 % do 80 % svojih lastnih odpadkov, odvisno od vrste izdelka, ki ga pošiljajo na trg.

Staro je odlično

Reciclar T3 je nevladna organizacija s sedežem v Braziliji, vendar deluje po vsem svetu. Njeno poslanstvo je obdelovati materiale, ki jih je moč reciklirati: plastiko, kovino, steklo in papir. Iz njih izdelujejo predmete za vsakdanjo rabo, na primer obleko, modne dodatke, pohištvo in drugo. Organizacija sodeluje z raziskovalnimi centri in šolami, izvaja projekte z lokalnimi skupnostmi, da bi jim

tako zagotovila boljši zaslužek in možnosti za delo.

Z dobro zasnovanimi predmeti si prizadevajo uresničevati zamisel o spajanju uporabnosti in estetske vrednosti. Organizacija Reciclar T3 je bila na sejmu Expo 2000 v Hannoveru v Nemčiji nagrajena za celovito in konkretno izvajanje trajnostnega razvoja in je tako za svoje delo dobila mednarodno priznanje [www.reciclar-t3.org.br].

Kaj je okolju prijazno oblikovanje? To je oblikovanje izdelkov z uporabo 'krožnega pristopa', znanega tudi kot 'pristop od zibelke do groba'. Ta pristop upošteva celoten življenjski krog izdelka: od njegovega nastanka, uporabe in nato odlaganja. Cilji tovrstnega oblikovanja so:

- ▶ učinkoviteje izkoristiti materiale, energijo in druge vire;
- ▶ izbirati materiale, ki ne prihajajo iz ogroženih ekosistemov;
- ▶ oblikovati tako, da preprečimo onesnaževanje in nastanek odpadkov;
- ▶ izbrati reciklirane materiale ali materiale, ki jih je mogoče reciklirati, in energetske varčne tehnologije;
- ▶ podaljšati življenjsko dobo izdelka: ustvariti izdelek, ki ga je mogoče preprosto uporabljati, vzdrževati, nadgrajevati, znova uporabiti, reciklirati ali predelati;
- ▶ ohraniti preprostost – uporabiti manj materialov/sestavin ter omogočiti preprosto razstavljanje in recikliranje;
- ▶ izboljšati transportno logistiko;
- ▶ izogibati se morebitnim tveganjem za zdravje – uporabiti varne, nestrupene materiale;
- ▶ spoštovati človekove pravice (izogibati se izkoriščevalskim delavnicam in delu otrok).

Zgledni primeri

Kar nekaj je uglednih podjetij, ki so uvedla učinkovite okoljske ukrepe, kot so recimo programi reciklaže. Epson, denimo, je na internetu uvedel program recikliranja, ki porabnikom omogoča, da pošljejo izdelke njihove blagovne znamke v reciklažo. Uporabniki plačajo stroške poštnine in reciklaže Epsonovih računalnikov ali druge opreme, med katero sodijo tiskalniki, skenerji, digitalni fotoaparati, notesniki in projektorji. Vsak sodelujoči v tem programu za

vsak poslan izdelek prejme kupon v vrednosti 5 dolarjev, ki ga lahko unovči pri naslednjem nakupu. Vse izdelke, ki jih kupci vrnejo, v Epsonu pošljejo v pooblaščen obrat za reciklažo, kjer vse sestavne dele razstavijo in ločijo za vnovično uporabo [www.epson.com/cgi-bin/Store/Recycle/RecycleProgram.jsp]. Tudi IBM vloga v sistem vračanja izdelkov. Zasebnim porabnikom in manjšim podjetjem omogoča reciklažo kateregakoli osebnega računalnika ter opreme, izdelanih v njihovem podjetju. Glede na

starost in zmogljivost računalnik bodisi reciklirajo ali obnovijo; v tem primeru ga v okviru programa Mednarodna darila v naravi podarijo. Če je računalnik za to primeren, prejme donator potrdilo, ki ga lahko uporabi pri davčni olajšavi. Potrošnik si lahko že ob nakupu novega računalnika znamke IBM zagotovi tovrstno reciklažo [www.ibm.com/ibm/environment].

Okolju prijazno oblikovanje pogosto ne zahteva vnovičnega izumljanja izdelkov. Izhaja iz dejstva, da ljudje ne potrebujejo vedno izdelka, temveč rešitev za svoje potrebe. Če je zasnova dobra, lahko na primer ekspresne pralnice brez težav zamenjajo osebne pralne stroje.

Okolju prijazno oblikovanje ima manjši okoljski vpliv.

Okoljski oblikovalci so prepričani, da si etika in estetika ne nasprotujeta, ampak se kvečjemu dopolnjujeta.

Recikliranje igra pomembno vlogo tudi v proizvodnem procesu, saj lahko nastale odpadke znova uporabimo kot surovino pri proizvodnji novih izdelkov. Z vsako **tono** recikliranega papirja recimo prihranimo 17 dreves in 21.000 litrov vode, zmanjša se onesnaženost, saj je škodljivih izpustov za 30 kilogramov manj, in tudi deponijskih odpadkov je manj za 2,3 m³.

Vnovična uporaba embalaže in zmanjšanje količin le-te je ključno sredstvo pri preprečevanju nastajanja tovrstnih odpadkov. Samo v ZDA, na primer, vsako leto odvržejo 64 milijonov ton embalaže, vendar primeri nekaterih podjetij vendarle že kažejo na spreminjanje pristopa do nepotrebnega pakiranja.

Poišči znak za recikliranje. Vsak kupec lahko uporabi svojo kupno moč za to, da spreminja stvari na bolje. Pri tem pa je treba biti previden: nekatere oznake na izdelku povedo zgolj to, da je del

Več o tem na: [www.wastewatch.org.uk; www.recycle.net]; [www.grn.com].

31

Zeleni izdelki

Družba Philips je ustanovila globalni program okolju prijaznega oblikovanja za več kot 80.000 izdelkov, ki sestavljajo ponudbeno paleto Philips Consumer Electronics. Ko je Philips leta 2005 trgu ponudil petdeset novih izdelkov, se je število njihovih zelenih izdelkov povečalo na skupno več kot sto šestdeset. Zeleni izdelki morajo dokazano ponujati precejšnje izboljšanje okoljske kakovosti v primerjavi s predhodniki oziroma najbližji

konkurenti, in sicer z vidika porabljene energije, embalaže, vsebnosti strupenih snovi, teže, možnosti za recikliranje in odlaganje ter zanesljive življenjske dobe [www.philips.com/about/sustainability/section-15076/index.html].

Krog odpadkov

Slopak je nacionalna družba, ki na celotnem ozemlju Slovenije prevzema zbrano odpadno embalažo vseh vrst in organizira njeno predelavo. Leta 2007 je družba vključevala 1.636 podjetij, ki na

slovenskem trgu skupaj prispevajo prek 80 % skupne količine embalaže. Slopak omogoča uporabo znaka zelena pika; z njo je označena embalaža, ki jo je mogoče predelati. V procesu zbiranja in predelovanja embalaže pa sodelujemo tudi mi, potrošniki. Tudi 'končni uporabnik' je namreč dolžan embalažo hraniti ločeno, tako da se ne meša z drugimi odpadki. Tako jo bo mogoče zbrati in uporabiti znova, predelati ali odstraniti skladno s predpisi [www.slopak.si].

WWW...
youthxchange.net

Zmanjševanje količin odpadkov je tema, ki jo najdemo v številnih vsebinskih sklopih spletnega portala YXC. Tu so tako predstavljeni primeri, povezani z modo, z bivanjem, igranjem, zabavo itn.

njegove vsebine (poglej označene odstotke) recikliran; spet druge obveščajo, da so sestavine izdelka enostavno razgradljive. V nobenem od obeh primerov pa ni nujno, da so izdelki tudi v resnici reciklirani.

Plastika: pomen oznak

Z malo prizadevnosti lahko recikliramo večino plastike, saj je vedno več vrst primernih za reciklažo. Vendar se pri recikliranju soočamo z velikim problemom: različnih vrst plastike pri recikliranju ne smemo pomešati, saj jih je potem nemogoče ločiti na pogled oziroma otip. Težava je namreč v tem, da lahko celo majhna količina napačne vrste plastike uniči celotno talino.

Industrija plastike se je na problem odzvala z vrsto barvnih kodiranih označb, ki jih pogosto vidimo na dnu plastičnih embalaž.

Najpogosteje reciklirajo tip 1 in 2, tip 4 nekoliko manj. Drugih tipov plastike ponavadi ne reciklirajo, razen morda v majhnih testnih programih.

Za okoljsko osveščenega potrošnika je iskanje izdelkov, narejenih iz recikliranih sestavin, postalo del vsakdanjega nakupovanja. Veliko izdelkov – tudi obleke, pohištvo in igrače – je tako recimo narejenih samo iz recikliranega papirja.

Beli odpadki

Ljudje v kitajskih mestih vsak dan uporabijo veliko stvari, ki jih hitro odvržejo: plastične kozarce, najrazličnejše posode, glavnike, zobne ščetke, kemične svinčnike in kitajske palčke za hrano. Kitajska se spreminja v največji trg za odpadke, saj ljudje vsako leto uporabijo na milijarde različnih predmetov, ki jih nato odvržejo. Kopičenje 'belih odpadkov' je v medijih in na ulicah sprožilo veliko akcijo, katere namen je spremeniti miselnost kitajskih potrošnikov.

Veliko mest je uvedlo omejitve za plastično embalažo. Hangzhou, glavno mesto province Zhejiang, je tako prvo kitajsko mesto, ki je prepovedalo plastično embalažo. Ljudi spodbujajo k uporabi pletenih in slamnatih košar, platnenih nakupovalnih vrečk in drugih okolju prijaznih izdelkov, narejenih iz lepenke, riževih strokov, slame ali škroba.

Dobra stara zabava

Pripraviti zabavo na trajnostni način ni tako težko. Vabila natisni na recikliranem papirju, lahko jih pošlješ v elektronski obliki, goste pa lahko preprosto pokličeš. Izberi stvari, ki se jih da uporabiti znova: darilne vrečke, košare, pločevinke, škatle ali šale namesto ovojnega papirja. Darila okraši z rastlinami ali zelenimi, ne pa s plastičnimi okraski. Stvari, ki jih potrebuješ za zabavo, kupi v velikih količinah, vendar ne več, kot potrebuješ. Uporabi krožnike in pribor, ki jih

lahko spet uporabiš, in prtičke iz blaga. Če potrebuješ papirnate izdelke, kupi take iz recikliranega papirja. Trajnost je tudi vprašanje ustvarjalnosti: te je kdaj prešinilo, da bi organiziral kolesarsko dirko do kraja zabave, namesto da se tja vsi pripeljejo z avtomobili? Razmišljaj 'zeleno' in uporabi svojo domišljijo! Več o tej temi poišči na: [www.youthxchange.net/main/dontwasteyourparty.asp].

😊 Odskočna deska

Tu je nekaj preprostih predlogov, kako zmanjšati količine odpadkov, ki jih ustvarimo v vsakdanjem življenju:

- ☞ Zmanjšaj porabo kartuš za tiskalnike. Ne tiskaj z »visoko kakovostjo«, kadar to ni zares potrebno. Dokumente tiskaj obojestransko ali jih – kadar to ni nujno – sploh ne natisni (tako zmanjšaš porabo papirja in odpadkov).
- ☞ Zavrni nepotrebno embalažo in spodbujaj proizvajalce, naj prenehajo z nepotrebim obilnim pakiranjem svojih izdelkov.
- ☞ Vrni steklenice in embalažo, ki se jo dá znova napolniti. Kadar je mogoče, kupuj povratne steklenice.
- ☞ Čim več stvari znova uporabi in napolni. Predmete, kot so kuverte, steklenice in plastične vrečke, lahko uporabiš znova. Oblačila, ki jih ne potrebuješ, odnesi v dobrodelno ustanovo. Tako ne boš le recikliral, pač pa boš obenem tudi nekemu pomagal.
- ☞ Stvari raje popravi, kot da jih zavržeš.
- ☞ Recikliraj papir, pločevinke in steklenice, tako da jih odneseš na najbližji ekološki otok. Kompostiraj gospodinjske odpadke ali jih odvrzi v zabojnike za biološke odpadke.

33

Zeleni otoki

Nastajanje odpadkov je seveda najboljše preprečevati. Tiste, ki pa že nastanejo, je treba pripraviti za vnovično uporabo, recikliranje ali drugačno predelavo. Preostale je treba odstraniti, pri čemer je odlaganje na odlagališčih najmanj zelena možnost.

Vsak izmed nas bi moral ločeno zbirati vso plastično, kovinsko, stekleno in papirno odpadno embalažo ter odpadni papir in te odpadke pustiti na t. i. ekoloških otokih – zbiralnicah ločenih frakcij. Te so urejene v stanovanjskih soseskah, pa tudi ob večjih trgovinah ali trgovskih centrih, zdravstvenih domovih, bolnišnicah, šolah in otroških vrtcih. Vse organske kuhinjske odpadke

moramo bodisi kompostirati sami ali pa jih odložiti v za to namenjene zabojnike. Neuporabna oblačila in obutev, odpadna čistila in detergente, odpadna jedilna olja in maščobe, odpadne barve, premaze in lepila ter odpadke iz lesa moramo odložiti v zbirnih centrih. Vse nevarne odpadke (odpadne baterije, zdravila, barve, topila, premaze, lepila in vse druge izdelke, ki vsebujejo nevarne snovi) oddamo v premično zbirnico nevarnih odpadkov (to možnost imamo najmanj enkrat letno), v zbirnico nevarnih frakcij ali v zbirni center, če je urejen tudi kot zbirnica nevarnih frakcij. Odpadno električno in elektronsko opremo oddamo v zbirni center ali v prodajalno, kjer kupimo novo opremo.

Za ravnanje z ločeno zbranimi frakcijami so pristojni izvajalci lokalnih javnih služb, ki so zadolženi za ravnanje s komunalnimi odpadki. Ekološki otoki morajo biti urejeni na vsakih 500 prebivalcev, zbirnica nevarnih odpadkov v vsakem naselju z nad 25.000 prebivalci, zbirni center pa na območju vsake občine in za vsako naselje z več kot 8.000 prebivalci. V manjših naseljih mora biti namesto zbiralnic nevarnih odpadkov urejen odvoz s premično zbirnico vsaj enkrat letno, prebivalci pa morajo uporabljati zbirni center sosednjih občin. Leta 2005 je v vseh slovenskih gospodinjstvih skupno nastalo 1.087.481 ton odpadkov, od tega pa jih je bilo ločeno zbranih le 289.760 ton (27 %).

 WWW...
youthxchange.net

Te zanima, koliko stvari odvržemo po vsem svetu? Spletni portal predstavlja zanimive podatke o elektronskih odpadkih in o odvrgeni hrani. Nekaj števil je prav neverjetnih. Zato so na voljo tudi informacije o tem, kako lahko zmanjšaš količino odpadkov, recimo z boljšo izbiro izdelkov, s kompostiranjem ali pa s sodelovanjem v inovativnih projektih.

Ugašanje in prižiganje

»Na nas posameznikov je, da se potrudimo po svojih močeh. Čeprav se zdi še tako nepomembno ugasniti luč, ko zapustimo sobo, to hkrati ne pomeni, da nam tega ni treba storiti.«

[14. Dalajlama, verski voditelj]

Človeštvo že stoletja uporablja zemeljske vire, kot da ne bi bilo prihodnosti. Od industrijske revolucije naprej je bila gospodarska rast tesno povezana s povečano porabo energije. V zadnjih tridesetih letih se je poraba energije povečala za neverjetnih 85 %. Če pogledamo trideset let v prihodnost, lahko pričakujemo, da bo poraba energije narasla še za dodatnih 60 %.

Premog in nafta, naša najpomembnejša energetska vira, sta fosilni gorivi. Ime nam pove, da sta ti gorivi nastali iz zakopanih ostankov mrtvih živali in rastlin, ki so živele pred milijoni let. Fosilna goriva, predvsem nafta, naj bi v energetski kombinaciji predvidoma prevladovala tudi v naslednjih tridesetih letih, ob predpostavki seveda, da bo sedanji vzorec porabe energije ostal nespremenjen. Če bo res tako, bo energetski sektor še naprej prispeval večino izpustov toplogrednih plinov. Gorenje fosilnih goriv sprošča v ozračje ogljikov dioksid – glej naslednje poglavje – in povzroča kisli dež.

Posledica prekomerne porabe fosilnih goriv je nedopustno povišanje koncentracij toplogrednih plinov (TGP) v ozračju, kar ustvarja razmere za podnebne spremembe. Kako? V ozračju se zadrži preveč toplote, zaradi česar se planet segreva. Posledica je razpad naravnega podnebnega sistema, kar ima negativne učinke na vseh ravneh.

Vir: Urad za informacije o energiji
[www.eia.doe.gov].

Surova nafta je najpomembnejši vir energije na svetu. Leta 2005 je pokrivala okrog 36,4 % vse svetovne porabe energije. Vir: Mednarodna agencija za energijo, Pogled na energijo 2006 [www.eia.doe.gov/oiaf/ieo/pdf/highlights.pdf].

Vir: Mednarodna agencija za energijo
[www.iea.org].

Vir: [www.iea.org].

Vroč nasveti

V okviru mreže ENSVET je v petintridesetih večjih krajih po Sloveniji na voljo brezplačno energetsko svetovanje o učinkovitosti rabi in obnovljivih virih energije. Svetovalne pisarne ENSVET temeljijo na dogovoru med Ministrstvom za okolje in prostor, občinami in Gradbenim centrom ZRMK. Pisarne gospodinjstvom svetujejo glede zamenjave ali izbire ogrevalnega sistema in ogrevalnih naprav, zmanjšanja porabe goriva, izbire ustreznega goriva, toplotne zaščite zgradb,

izbire ustreznih oken, zasteklitve, glede sanacije zgradb in uporabe varčnih gospodinjstvenih aparatov. S temi nasveti prispevajo k izboljšanju bivalnih razmer in varovanju okolja. Leta 2006 so vsi energetski svetovalci (prek šestdeset) občanom skupno dali okoli 6.000 nasvetov in objavili okoli 170 člankov v lokalnih časopisih ter sodelovali v radijskih in televizijskih oddajah [http://gcs.gi-zrmk.si/svetovanje/pisarne.htm].

Novi energijski »sok«

V svoji prvi komercialni pobudi se je organizacija Greenpeace povezala z družbo nPower, in skupaj sta potrošnikom električne energije v Veliki Britaniji ponudili »sok«, novo zeleno elektriko, ki stane točno toliko, kolikor običajna elektrika. »Sok« temelji na vetrni energiji. Ta ni le finančno dostopna, pač pa zanjo velja tudi, da več kot je naročnikov, več vetrnih elektrarn bo zgrajenih. Ko bodo imeli več kot 50.000 naročnikov, bodo v okviru

projekta poiskali novo območje za postavitev vetrnih elektrarn. Več informacij je na voljo na: [www.npower.com/juice].

Odvisnost od neobnovljivih naravnih virov energije moramo zmanjšati. Potrebujemo druge možnosti, t. i. obnovljive vire energije. Na žalost pa je moč vetra, sončne in geotermalne energije, biomase ter vodne energije še vedno premalo izkoriščena. Zakaj?

Mehanizmi, ki urejajo ceno energije, so zapleteni in neustrezni. Fosilna goriva so podcenjena, saj cene ne upoštevajo vseh okoljskih in družbenih stroškov, ki so povezani z njihovim črpanjem, distribucijo in rabo. Na drugi strani so okolju prijaznejši viri energije, ki ne izpuščajo ogljikovega dioksida, dražji. To so razmeroma nove, inovativne rešitve, ki jih še ne uporabljamo v tolikšnem obsegu, da bi se njihova cena lahko znižala. Kako lahko rešimo ta paradoks?

Potrebujemo vzpodbude za zasebni sektor: da bi več vlagal v obnovljive vire energije, s čimer bi pomagal razviti trg in znižati cene. Prav tako bi morala biti cena fosilnih goriv odsev dejanske cene pridobivanja in rabe.

Energija je nujna skoraj za vse naše dejavnosti, od kuhanja in ogrevanja hiš do industrijske proizvodnje. Vendar pa imajo raba energije, proizvodnja in odpadki tudi svoje posledice. Poleg avtomobilov je električna energija namreč največji vir toplogrednih plinov na Zemlji.

Več o tej temi lahko najdeš na: [<http://rredc.nrel.gov>]; [www.soldardome.com]; [www.soldarnow.org]; [<http://solstice.crest.org>]; [www.eere.energy.gov]; [www.renewables.ca/main/main.php]; [www.fedarene.org]; [www.energystar.gov].

Električna napeljava pušča??!

V razvitih državah približno 35 % vse elektrike porabimo doma. Mali gospodinjstvi in elektronski aparati črpajo energijo, ne le ko delujejo, temveč tudi takrat, ko so na videz izključeni. Ta pojav imenujemo 'pronicanje elektrike' in je v ameriških gospodinjstvih, kot ocenjujejo, krivec za 45 milijard kilovatnih ur (kWh) porabljenih elektrike – kar je skoraj 5 % celotne porabe elektrike v gospodinjstvih [www.wri.org/wri/trends/index];

[www.fuelcellpark.com]; [www.lipower.org/cei/tips.html].

Sončna energija

Na Galapaških otokih (Ekvador) elektriko pridobivajo iz generatorjev, ki porabijo več kot 5 milijonov litrov fosilnih goriv letno. Da bi ustavili to potratnost, so na najbolj naseljenem otoku Floreana postavili prvo sončno elektrarno v Latinski Ameriki, ki zdaj z elektriko oskrbuje celotno ozemlje. Več informacij je na voljo na: [www.seba.es] [www.menergia.gov.ec/php/proy_galapagos_ELECT.php].

Gremo na dieto!

Nevladna organizacija Focus je zasnovala Energetsko dieto. To je priročnik, ki v obdobju enega tedna z vsakodnevnimi nalogami pomaga zmanjšati porabo energije in energijo uporabiti učinkovito. Zato predstavlja nasprotje običajnim 'dietam', pri katerih si ljudje prizadevamo za to, da bi porabili čim več energije [<http://www.focus.si/index.php?node=171>].

'Zeleni gradbeni material' spodbuja uporabo takih materialov za hiše, ki so hkrati zdravi za bivanje in za okolje [www.designinggreen.com/english/index.htm].

Varčevanje z energijo je velika tema, ki zahteva tako globalne kot individualne rešitve. Vsak dan lahko naredimo kar nekaj stvari, s katerimi zmanjšamo porabo energije. Poleg tega pa ne privarčujemo samo energije, ampak tudi denar!

V gospodinjstvu samo ogrevanje prostorov in vode predstavlja 75 % vseh stroškov. Tako lahko pričakujemo, da nas bo ozavestilo predvsem naraščanje cen energentov.

Gorska ekologija

Planinska zveza Slovenije skupaj s planinskimi društvi od leta 1991 uresničuje projekt ekološke sanacije planinskih koč. Vsem planinskim kočam bi radi omogočiti prehod na čiste vire energije, kot so recimo sončna energija, plin, hidroelektrične centrale in energija vetra. Planinske koče tako postanejo energetsko samozadostne, tiste, ki jim postavitve to omogoča, pa se vključijo v električno omrežje, kamor prispevajo svoje presežke

električne energije. Vetrna je v planinah namreč na voljo več, kot ga koče porabijo za svoje obratovanje. Poleg tega skušajo v kočah zgraditi suha stranišča in čistilne naprave. Doslej je bilo tako izmed skupno sto sedemdesetih planinskih koč z malimi biološkimi čistilnimi napravami opremljenih devetnajst koč, osem jih ima suha stranišča, enainštirideset jih je dizelske agregate zamenjalo s fotovoltaičnimi sistemi (sončne celice), vetrne generatorje ima šest planinskih koč, devet pa jih je priključenih na električno omrežje.

Sonce v službi

Na pobudo nevladne organizacije Slovenskega E-Foruma (SeF) je Center šolskih in občinskih dejavnosti Medvedje Brdo nad Logatcem pri obnovi doma večino energetskih potreb stavbe zagotovil z rabo obnovljivih virov energije. Tako je obenem postal demonstracijsko-izobraževalni center za obnovljive vire energije za obiskovalce doma, večinoma otroke, stare od osem do deset let. Ogrevanje v domu zdaj zagotavlja sodoben kotel na lesne sekance,

za pripravo tople sanitarne vode pa večji del leta skrbita dva sprejemnika sončne energije. Skupaj obsegata 12 m², pod vodstvom inštruktorja z Gradbenega centra ZRMK pa so ga izdelali udeleženci mladinskih poletnih solarno-klimatskih taborov. SeF je pripravil zasnovo za postavitve male fotonapetostne elektrarne z močjo 1,2 kW in zanjo pridobil sredstva sklada Modra energija HSE ter Elektra Ljubljana. Elektra oddaja proizvedeno energijo v javno omrežje.

😊 Odskočna deska

Tu je nekaj predlogov, kako lahko doma zmanjšamo porabo energije:

- ☞ Izključi ga! Televizor v pripravljenosti (stand by) lahko še vedno porabi skoraj četrtno energije, ki bi jo porabil, če bi bil prižgan. V nekaterih državah televizijski aparati sploh nimajo več tipke za izklop: v tem primeru preprosto izvleci vtiča iz vtičnice!
- ☞ Kupuj energijsko učinkovite, kompaktne fluorescentne žarnice. Ugasni luč v prazni sobi.
- ☞ Znižaj temperaturo za nekaj stopinj. Če te zebe, obleci pulover, namesto da nastaviš termostat na višjo temperaturo.
- ☞ Raje se tuširaj, kot kopaj in ne rabi več vroče vode, kot je potrebuješ. Hladne prhe te osvežijo!
- ☞ Odvržene baterije močno onesnažujejo okolje. Če jih že moraš uporabljati, se odloči za take, ki jih je mogoče znova napolniti.
- ☞ Preveri, ali vrata in okna dobro tesnijo in ne prepuščajo prepiha.
- ☞ Stare gospodinjske aparate zamenjaj z energijsko učinkovitimi.
- ☞ Pojdi po stopnicah in ne z dvigalom; to je dober način, da ostaneš v formi!

S temi ukrepi so se letni izpusti ogljikovega dioksida (CO₂) zmanjšali za okoli 25 ton ali za približno 75 %.

Več na [www.se-f.si/sl/dom-medved].

Zvezda energije

Program Energijska zvezda (Energy star) je leta 1992 ustanovila ameriška Agencija za varstvo okolja (EPA). Zamislili so si jo kot prostovoljni program označevanja, s katerim bi prepoznali in promovirali energijsko učinkovite izdelke in tako zmanjšali izpuste ogljikovega dioksida. Energijska zvezda se je razširila in je zdaj navzoča v novih hišah, v večini gradbenega sektorja, pri stanovanjskih ogrevalnih in hladilnih napravah,

pri večini gospodinjskih in pisarniških naprav, pri svetilih, zabavni elektroniki in še marsikje. Evropska komisija je oznako energijska zvezda prevzela leta 2000; tako je to postala svetovna oznaka za energijsko učinkovitost.

WWW...
youthxchange.net

V začetku 21. stoletja dve milijardi ljudi oziroma dve tretjini vseh prebivalcev planeta nimata dostopa do elektrike za temeljne potrebe, kot sta razsvetljava in kuhanje. Spletni portal zopet predstavlja vrsto odličnih podatkov in svežih pogledov na rabo energije, govori pa tudi o energetske smernicah za prihodnost: o sončni, vetrni in vodni energiji.

100-odstotno trajnostna občina

Varese Ligure je majhna podeželska občina v provinci Ligurija v Italiji. Pred približno desetimi leti se je znašla v težavah, saj je bilo njeno gospodarstvo šibko, naselja so propadala in prebivalci so se izseljevali. Vas je takrat sprejela razvojno strategijo: razvijati kmetijstvo in turizem, spodbujati kmete k ekološkemu kmetovanju in izbrati obnovljive vire energije. Danes ima občina že dve vetrni elektrarni, v kratkem pa bo postavila še dve novi. Postavitev

tretje sončne elektrarne je predvidena na javni čistilni napravi za odpadne vode. Občinska uprava podpira tudi rabo kotlov na sekance in tako spodbuja lokalno proizvodnjo sekancev kot sredstvo za zaslužek ter prispevek k vzdrževanju gozdov. [europa.eu.int/comm/energy/en/renewable/idae_site/depoy/prj083/prj083_1.html]; [database.bestpractices.org/bp_display_best_practice.php?best_practice_id=1833]

Osvetljena življenja

Šola Barefoot iz Radžastana v Indiji je od leta 1990 poskrbela za to, da so razsvetljavo s pomočjo sončnih celic dobili že v več kot sto šestintridesetih odročnih vasicah v Himalaji. Kot del svoje zaveze, s katero si prizadevajo razbiti mit o solarni tehnologiji in dokazati, da lahko revne vaške skupnosti same, brez zunanje tehnične pomoči, upravljajo sončno elektrarno, je ustanova Barefoot izučila 90 moških in 19 žensk, številne med njimi nepismene, za inženirje, ki znajo namestiti in vzdrževati sončne celice in luči. Sprememba,

ki jo je sončna energija prinesla v življenja 15.000 ljudi, je ogromna. Ni jim več treba hoditi dva dni daleč po 20-litrski plastenke kerozina, ki zadostujejo le za mesec dni. Delo ustanove Barefoot je ustvarilo pomembne nove možnosti za zaposlovanje, pozimi omogoča večerno šolo, sončne vodne črpalke so izboljšale izsušena tla; po vsem območju Himalaje se je povečalo zaupanje skupnosti v to, da lahko same skrbijo za svoje s sončno elektriko oskrbljene vasi [www.barefootcollege.org].

Električna mavrica

Elektro Ljubljana vsem odjemalcem električne energije ponuja možnost odločitve za 'zeleno' ali 'modro' energijo. 'Zelena energija' je energija, proizvedena v desetih lastnih malih hidroelektrarnah in iz biomase, bioplina, sončne energije in vetrne energije, 'modra energija' pa je proizvedena v večjih hidroelektrarnah slovenskih rek. Deset malih hidroelektrarn hčerinske družbe Elektra Ljubljana

letno proizvede prek deset tisoč MWh električne energije, s čimer pokrijejo približno 0,3 odstotka letnih potreb v Sloveniji. Zelena in modra energija odjemalcem omogočata, da z majhnim prispevkom spodbudijo okolju prijaznejšo proizvodnjo električne energije [www.elektro-ljubljana.si].

Prijazna hiša

Primer bioklimatske gradnje, torej optimalnega sožitja objekta z naravo, predstavlja stanovanjska hiša v Velenju. Načrtovana je bila med letoma 1986 in 1988, zgrajena pa v devetdesetih letih. Pri gradnji so upoštevali načela feng šuija in zaščito pred škodljivimi sevanji ter radonom. Bivanje v objektu je nadvse prijetno, nabito s pozitivno energijo ter je hkrati tudi energijsko varčno. Hiša

je zgrajena iz okolju prijaznih materialov in vkopana v zemljo. Kar 89 % energije dobavlja sonce, preostanek pa v zemlji uskladiščena toplotna energija sonca, ki jo dobavlja toplotna črpalka. Zato ima hiša izjemno nizko specifično letno porabo energije za ogrevanje: le 3 kWh/m², kar je v primerjavi s povprečno hišo kar 50-krat manj! Škodljivih izpustov praktično nima.

38

WWW...
youthxchange.net

Spet nekaj odličnih primerov na spletu, od hiš v Sowetu do boljše izrabe energije. Učitelji bodo tu našli dve dejavnosti, ki se osredotočata na energijo. Ena obravnava energijo v gospodinjstvih, druga pa ogromno razliko med razvitimi državami in državami v razvoju, predvsem z vidika dostopa do energije in njene porabe. Poseben razdelek predstavlja ljudi in organizacije, ki se ukvarjajo z energijo za prihodnost.

Razumno življenje

Japonski Center za varčevanje z energijo (ECCJ) je začel akcijo Razumno življenje; njen namen je podpreti nov življenjski slog, za katerega je značilno varčevanje z energijo. Cilj akcije je ozavestiti javnost, poteka pa s pomočjo časopisov, televizije, radia, plakatov, letakov in videa.

Poleti in pozimi, ko je poraba energije velika, ECCJ poziva k varčevanju. Za oblačila, denimo, organizira v Tokiu in

Osaki razstave Pametna kolekcija. Njihov namen je spodbuditi nizkoenergijsko modo. Organizacija prav tako opravlja raziskave – raziskava o prehrabnih navadah je bila tako temelj za širjenje zamisli o varčevanju z energijo pri kuhanju, pri pridelavi hrane in distribuciji le-te. ECCJ namenja pozornost tudi pisarniškim napravam, pri katerih bi porabo elektrike lahko zmanjšali takrat, ko jih ne uporabljamo in tudi niso v stanju pripravljenosti (stand-by). Center objavlja rezultate raziskav

na plakatih, v brošurah in oglasih, v revijah ter na svoji spletni strani [www.eccj.or.jp/index_e.html].

Vreme v okvari

»Tisti, ki še vedno trdijo, da globalnega segrevanja ne povzroča povečan učinek tople grede, nastale zaradi človekove dejavnosti, so podobni ljudem, ki še vedno verjamejo, da je Zemlja ploščata.«

[Gerhard Berz, znanstvenik]

Škoda, povzročena zemeljskemu ozračju in podnebj, se zdi tako mogočna, da se nam nehote vsiljuje vprašanje, ali lahko posameznik sploh kaj naredi. Vendar so spremembe nujne. Tanjšanje ozonske plasti in globalno segrevanje sta dva različna problema. Med seboj pa sta povezana predvsem zato, ker sta oba odvisna od kakovosti našega ozračja in ker oba neposredno vplivata na naše zdravje in na zdravje našega planeta. Če ne bomo ničesar naredili, bodo za Zemljo posledice katastrofalne.

Luknja v ozonski plasti. Ozon je plin, ki je v prizemnih plasteh ozračja strupen. A 25 kilometrov nad tlemi je tanka plast tega plina, ki obkroža planet, izredno koristna, saj nas varuje pred sončnimi žarki. Ta plast je za življenje na Zemlji odločilna. Vpija skoraj vso škodljivo ultravijolično (UV) svetlobo sonca, ki povzroča kožnega raka in očesne bolezni ter poškoduje rastline in živali. Ozonu škodijo plini, ki v stratosferi ostanejo aktivni do 111 let.

Znanstveniki so luknjo v ozonski plasti odkrili leta 1985. Ta luknja je nad Antarktiko in je danes trikrat večja od površine ZDA. Zaenkrat je uničenega 10 % zemeljskega ščita; za večino 'manjkajoče' ozonske plasti pa so krivi prav CFC-ji.

Gre za pline, ki so jih prvotno uporabljali kot tekočine v hladilnikih in pozneje v klimatskih napravah. Klorofluorogljiki (CFC) se uporabljajo tudi kot brizgalna moč v razpršilih. Več informacij je na voljo na: UNEP DTIE Energy and OzonAction Unit – elektronski naslov: ozonaction@unep.fr; [www.unep.fr/ozonaction].

Kupim. Prodam.

Leta 2004 sta Agencija RS za učinkovito rabo in obnovljive vire energije ter projekt GEF vzpostavila borzo biomase. Ta poteka prek spletnega portala, ki povezuje podjetja ali posameznike, ki imajo biomaso, s tistimi, ki jo potrebujejo. Poleg trgovanja ponuja portal tudi oglasno desko za najem ali nakup vse opreme, potrebne za uporabo lesne biomase kot okolju prijaznega energenta. Objavljene so tudi povezave, novice in

informacije s tega področja. Vse storitve so brezplačne. Septembra 2007 je imela borza 261 članov, dvanajst ponudb ter okoli trideset oglasov [<http://ove.borzen.si>].

 WWW...
youthxchange.net

Spletni portal poroča, da se podnebni sistem na Zemlji vidno spreminja tako na globalni kot na lokalni ravni. Prinaša podatke o globalnem segrevanju in ekstremnem vremenu ter o temah, povezanih s tema problemoma, kot so recimo ekološki odtis in ogrožene vrste.

Unep, Unesco in Svetovna zdravstvena organizacija so razvili učni program, ki uči o preprostih in konkretnih rešitvah, s katerimi zaščitimo ozonsko plast in varno uživamo na soncu [www.unep.fr/ozonation/topics/children.htm].

Toplogredni plini se tako imenujejo zato, ker okoli Zemlje tvorijo izolacijsko plast, ki prestreza toploto sončnih žarkov, podobno kot steklo v rastlinjaku. Več o tem na: Medvladni forum za podnebne spremembe [www.ipcc.ch]; Okvirna konvencija ZN o podnebnih spremembah [http://unfccc.int/2860.php]; Svetovna meteorološka organizacija [www.wmo.ch/index-en.html]; UNEP/GRID [www.grida.no]. Preveri tudi: [http://pacinst.org/globalchange.org]; [www.greenpeace.org/international/campaigns/climate-change].

Več informacij o Kjotskem protokolu: [http://unfccc.int/essential_background/kyoto_protocol/items/2830.php].

Viri: [www.hm-treasury.gov.uk/media/8AC/F7/Executive_Summary.pdf] in [http://unfccc.int/files/press/backgrounders/application/pdf/factsheet_adaptation.pdf].

Razvite države so poenotile svoja stališča o omejevanju rabe snovi, ki uničujejo ozonsko plast, saj so jih bodisi prepovedale bodisi izločile iz uporabe. V državah v razvoju pa bo uporaba teh snovi dovoljena še do leta 2010.

Za ukrepanje ni nikoli prepozno. Ozonska plast si bo opomogla, če bomo vsi uporabljali manj snovi, ki jo uničujejo. Če bi jutri prepovedali vse te snovi, bi ozonska plast še vseeno potrebovala 40 let, da bi si opomogla.

Globalno segrevanje. V zadnjih sto letih so se povprečne globalne temperature povišale za približno $\frac{1}{2}$ °C. Najvidnejši pokazatelj tega dogajanja je taljenje ledu: ledeniki se topijo in krčijo povsod, od Antarktike do Himalaje.

MEDVLADNI FORUM ZA PODNEBNE SPREMEMBE (IPCC) poroča, da se planet segreva zaradi ljudi, ki bolj intenzivno kot kdaj prej uporabljajo fosilna goriva za milijone tovarn in avtomobilov, za ogrevanje in hlajenje. Tako polnijo ozračje z več toplogrednimi plini, med katere štejemo ogljikov dioksid (CO₂), metan (CH₄), didušikov oksid (N₂O), fluorirane ogljikovodike (HFC), perfluorirane ogljikovodike (PFC) in žveplov heksafluorid (SF₆).

IPCC meni, da bodo povprečne temperature na površju Zemlje do konca tega stoletja globalno narasle za do 6,4 °C, če ne bomo naredili ničesar. To lahko sproži resne posledice, vključno s taljenjem ledenikov. Rezultat bo dvig morske gladine za 18 do 59 cm, kar bo povzročilo poplavljanje obalnih območij in majhnih otokov. Ekstremni vremenski pojavi, kot so orkani, poplave ali suše, bodo pogostejši in silovitejši. Še zlasti bo prizadeta Afrika. Do leta 2085 lahko izgine od 25 % do 40 % naravnega okolja vseh rastlinskih in živalskih vrst.

Kjotski protokol predstavlja globalno zavezo za zmanjšanje izpustov CO₂ za 5 % med letoma 2008 in 2012 (v primerjavi z letom 1990). Protokol je začel veljati februarja 2005, do konca leta 2006 pa ga je ratificiralo 168 držav.

Škodo, ki jo povzročajo podnebne spremembe, lahko še vedno omejimo, če bomo spremenili način sedanje potrošnje in proizvodnje. Zmanjšanje izpustov CO₂ je prvi in najpomembnejši korak. Strokovnjaki opozarjajo, da je do leta 2050 (glede na izhodiščno leto 1990) nujno globalno znižanje izpustov CO₂ za 60–80 %. Stroški za stabiliziranje koncentracij toplogrednih plinov v ozračju na raven, ki ne bi več uničevala podnebja, bi do leta 2050 narasli na 1 % svetovnega bruto družbenega proizvoda (BDP). Če ne bomo ukrepali, nas bo to stalo precej več. Brez resničnih prizadevanj, da se prilagodimo podnebnim spremembam, bo dvig temperature za 2,5 °C verjetno v povprečju znižal BDP za 0,5 do 2 %, pri čemer bodo višje izgube utrpele države v razvoju.

Naložbe v jutri

Za okoljske naložbe so občanom na voljo različne finančne spodbude. Sektor za aktivnosti učinkovite rabe in obnovljivih virov energije na Ministrstvu za okolje in prostor ponuja nepovratna sredstva za učinkovito rabo in izrabo obnovljivih virov energije. V okviru programa subvencij je bilo leta 2006 za to namenjenih 8 milijonov evrov. Posledica naložbe je zmanjšana poraba fosilnih goriv za okoli 28.700 MWh in s tem

zmanjšanje izpustov CO₂ za 8.900 ton na leto (okvirna ocena).

Drugo možnost predstavlja javni finančni sklad Ekosklad, ki omogoča najem ugodnih posojil. Ta so namenjena številnim okoljskim naložbam za učinkovito rabo in obnovljive vire energije ter nakupu in vgradnji sončnih sprejemnikov ter malih čistilnih naprav; nakupu energijsko učinkovitih velikih gospodinskih aparatov in avtomobilov ali motornih koles na hibridni ali električni pogon; namestitvi naprav za zbiranje

deževnice itd. V Ekoskladu so od začetka izvajanja programa (leta 1996) do konca leta 2006 občanom odobrili prek 9.100 kreditov. Ocenjujejo, da je bilo zaradi tega letno vsaj 15.800 ton izpustov CO₂ manj [www.ekosklad.si, www.aure.si].

Ker pa bodo nekatere posledice podnebnih sprememb nepopravljive, strokovnjaki iz javnega in zasebnega sektorja že delujejo v smeri 'prilagajanja'. Z drugimi besedami, razvijajo strategije in pobude za ravnanje zaradi posledic, ki jih povzročajo podnebne spremembe in s katerimi se že soočamo.

Ker je bilo dolgo časa videti, da je fosilnih goriv dovolj, nismo razmišljali o drugačnih in čistejših izbirah. Rezultat tega je naša močna odvisnost od tradicionalnih virov energije, in danes se posledice kažejo na našem zdravju in na planetu. Da bi obnovljivi viri energije postali alternativa fosilnim gorivom, jim moramo nameniti več pozornosti in denarja. Zaradi več vlaganj

Zemljani v akciji

Ljudje si želijo ukrepati: nastajajo številne pobude, ki potrošnikom (posameznikom, uradnikom) ponujajo sredstva, s katerimi lahko sodelujejo v boju za rešitev našega podnebja. Državljanom so na voljo realne in izvedljive alternative, pri čemer lahko vsak 'naredi svoj del'. Na voljo so informacije o podnebnih spremembah, njihovih virih in posledicah, praktični nasveti o tem, kako zmanjšati porabo energije in s tem povezane

izpuste ogljikovega dioksida, kako povečati podporo projektom za učinkovito rabo energije, obnovljive vire energije in zajem ogljikovega dioksida.

Impatto Zero je prvi italijanski projekt, ki podjetjem in državljanom pomaga pri oblikovanju življenja z ničnim učinkom zaradi izpustov toplogrednih plinov (TGP). S pomočjo izračunov, kolikšni so njihovi izpusti CO₂ v vsakdanjem življenju, in namigov, kako to

spremeniti, ponuja potrošnikom nasvete, kako postati »človek brez izpustov«. Ljudje lahko izbirajo med pogodovanjem v Italiji ali na Kostariki [www.impattozero.it].

Defis pour la Terre je francoska pobuda, ki ljudi vzpodbuja k zmanjševanju izpustov TGP, tako da od njih zahteva, naj oblikujejo svojo okoljsko zavezo in prispevajo k zmanjšanju podnebnih sprememb. K zmanjševanju izpustov se je javno zavezalo sedemdeset slavnih

francoskih osebnosti, ki so na internetni strani razložile, kako si prizadevajo za spremembo svojega vpliva na okolje [www.defipourlaterre.org].

CeroCO₂ je španska pobuda, ki jo izvajata fundaciji Fundación Ecología y Desarrollo in Fundación Natura. Njun namen je povečati družbeno ozaveščenost o potrebi po takojšnjem ukrepanju proti globalnemu segrevanju ozračja [www.ceroco2.org].

Če bi o teh obsežnih temah rad izvedel več, začni brskati na [www.safeclimate.net/business/index.php]; [www.climatevoice.org]; [www.iisd.org/youth/internetcafe].

Vir: Perspektive energetskih tehnologij – strategije in scenariji do leta 2050, Mednarodna agencija za energijo, Pariz 2006 [www.iea.org/Textbase/npsumenertech2006SUM.pdf].

Nike, Sony Polaroid in drugi so se pridružili programu WWF Climate Savers – Prostovoljni pobudi za zmanjšanje izpustov toplogrednih plinov [www.worldwildlife.org/climatesavers].

Odskočna deska

Kakšen je lahko tvoj delež pri obvladovanju tanjšanja ozonske plasti in podnebnih sprememb?*

- ☞ **Prenehaj** uporabljati **razpršilce (spreje)**. Čeprav ne vsebujejo več CFC-jev, vsebujejo druge kemikalije, ki onesnažujejo, poleg tega pa se jih ne da reciklirati.
- ☞ Prepričaj se, ali tvoj novi **hladilnik** vsebuje manj CFC-jev ali pa sploh nobenih. Ne odvrzi starega hladilnika; pokliči proizvajalca in zahtevaj, da iz njega odstrani stare CFC-je. Te je mogoče reciklirati, kar bi proizvajalci tudi morali narediti!
- ☞ Manj uporabljaljaj **avtomobil in druga motorna vozila**. Avtomobili so eden večjih virov ogljikovega dioksida in drugih toplogrednih plinov.
- ☞ Če je le mogoče, kupuj **lokalno** in **sezonsko**. Za nakup pridelkov zunaj sezone je potrebno bodisi gojenje v rastlinjakih ali uvoz – verjetno po zraku.
- ☞ Kupuj večje količine. Tako prihraniš denar in se izogneš nepotrebni **embalaži** za posamezne predmete.
- ☞ Ugašaj **luči**! Za primerjavo: vso noč osvetljena pisarna porabi toliko energije, kolikor je potrebujemo, da segrejemo vodo za 1.000 skodelic kave.
- ☞ **Izključi** aparate, ko so napolnjeni. Mobilni telefoni, brivniki in električne zobne ščetke rabijo elektriko tudi potem, ko so baterije že napolnjene.

***Glej tudi 'Odskočna deska' v poglavju Ugašanje in prižiganje.**

in naraščajočega zanimanja potrošnikov predstavljajo danes obnovljivi viri 18 % skupne rabe vseh virov energije. Po najbolj optimističnih napovedih naj bi ta delež do leta 2050 narasel na 23 ali celo na 34 %.

Odgovorni potrošniki igrajo ključno vlogo, pa naj gre za ozonsko plast ali podnebne spremembe. 'Klub ljubiteljev trajnostnega razvoja' bo uspešnejši tudi zaradi tvojih pozitivnih dejanj! Velike multinacionalke bodo težko ohranile moč, če se ne bodo menile za naša opozorila. Vprašaj jih, kakšna je njihova politika za zmanjšanje izpustov CO₂! In ne pozabi paziti na to, kakšen je tvoj način življenja!

WWW...
youthxchange.net

Poznaš povezavo med globalnim segrevanjem in ozonskim plaščem? Ali pa povezavo med potrošniškimi navadami in globalnim segrevanjem? Spletno mesto ponuja test, s katerim lahko preveriš svoje znanje. Poleg tega so ti na voljo tudi številke, številni primeri dobrih praks in podatki o tej kompleksni temi.

Manj ogljika, več kiska

Ministrstvo za okolje in prostor je skupaj z Britanskim veleposlaništvom v RS in British Councilom zasnovalo projekt Slovenija znižuje CO₂. Projekt je zamišljen kot središče prizadevanj v boju proti podnebnim spremembam. Na spletnih straneh so predstavljena dejstva o podnebnih spremembah, primeri dobre prakse in obvestila o dogodkih po Sloveniji, posvečenih tej temi. Projekt si prizadeva spodbuditi čim več majhnih korakov, s katerimi lahko vsak posameznik po svoje prispeva k zmanjševanju izpustov CO₂. [http://www.slovenija-co2.si].

Planet sprememb

Umanotera, Slovenska fundacija za trajnostni razvoj, v sodelovanju s podjetjem Toyota Adria pripravlja celosten izobraževalni projekt o podnebnih spremembah z naslovom Planet sprememb. Za vse osnovne in srednje šole v Sloveniji ter za izbrane fakultete bodo pripravili multimedijško zgoščenko z izobraževalnimi vsebinami; na njej bo največ pozornosti namenjene učnim aktivnostim, povezanim s podnebnimi spremembami in varovanjem okolja, poudarek pa bo na raziskovanju tega področja v njihovem lokalnem

okolju. Učne aktivnosti, ki so jih pripravili strokovnjaki Slovenskega E-foruma, se bodo nadaljevale na prilagojeni različici spletnega interaktivnega atlasa Geopedia, ki ga bodo pripravili v podjetju Cosylab. Poučnemu kompletu Planet sprememb bo priložen DVD z dokumentarnim filmom Nepriznana resnica, vse dejavnosti pa bodo še dodatno podkrepljene na spletni strani projekta. Osnovnošolci in dijaki bodo svojo ustvarjalnost lahko dokazovali na nagrajnih natečajih [www.umanotera.org].

Kozarec resnice

»Veliko vojn v tem stoletju je bilo zaradi nafte, tiste v naslednjem stoletju bodo zaradi vode.«

[Ismail Seragelgin,
Svetovna banka,
na prelomu 20. in 21. stoletja]

Pijemo jo, se z njo umivamo, z njo pomivamo posodo in peremo obleko, čistimo svoje domove in avtomobile. Tudi človeško telo je v veliki meri sestavljeno iz nje. Kmetijske kulture ne rastejo brez nje. V resnici je voda nujno potrebna za preživetje vseh živih organizmov. Brez hrane bi človek še zdržal približno en mesec, brez vode pa samo 5 do 7 dni.

Na zemlji 97 % vse vode predstavljajo morja, morska voda pa je za človeka skoraj neuporabna. Nekaj manj kot 1 % vse vode na Zemlji je primerne za pitje in druge namene, tudi za kmetijstvo in industrijo. Ta oskrba prihaja iz rek, zajetij in podzemnih vodnih zalog.

Lov na vodo

Natečaj Vodni detektiv je vsakoletna prireditev, ki poteka pod okriljem nevladne organizacije ICRO iz Domžal, Ministrstva za šolstvo in šport, Regionalnega centra za srednjo in zahodno Evropo ter Ministrstva za okolje in prostor. Na natečaju otroci napišejo in ilustrirajo pripoved, katere tema je voda, pripravijo raziskovalno nalogo in napišejo povzetek v obliki članka. Tema natečaja se vsako leto spreminja. Tovrstne dejavnosti

so na posameznih šolah pogosto organizirane kot naravoslovni dnevi, tako da so otroci lahko za dobro delo nagrajeni tudi s šolskimi ocenami. Najboljša prispela dela v posamezni kategoriji so nagrajena. Na natečaju vsako leto sodeluje prek šestdeset slovenskih osnovnih šol [www.mod.mop.gov.si].

Reka na tvoji vesti

Kadarkoli uporabljamo izdelke za osebno nego in gospodinjstva čistila, se moramo zavedati, da skoraj v celoti odtečejo po odtočnem kanalu, pa naj bodo to pralni praški, belila ali mehčala; čistila za steklo, razpršila za prah ali odstranjevalci madežev; barve za lase, šamponi ali balzami; vodice po britju ali parfumi; zobne paste ali ustne vodice; antibakterijsko milo ali kreme za roke. Podobno je tudi z zdravili, saj jih v spremenjeni

ali nespremenjeni obliki vedno nekako izločimo in odplaknemo v vodotoke. Raziskave so pokazale, da do 90 % predpisane doze zdravila izločimo v nespremenjeni obliki. Tudi z živalskih farm, na katerih uporabljajo rastne hormone in antibiotike, pošiljajo velike količine kemikalij v naše vode. Vir: [www.grinningplanet.com].

Za vzdrževanje povprečnega igrišča za golf v tropskih območjih, na primer na **Tajskem**, je potrebnih 1.500 kg umetnih gnojil, pesticidov in herbicidov letno in toliko vode, kolikor je 60.000 prebivalcev vasi porabi v enem letu.

[www.waterweb.org]

V šestdesetih letih prejšnjega stoletja je dotok vode v Aralsko morje začel zaskrbljujoče upadati. Namakalni sistemi za gojenje riža in bombaža so porabili več kot 90 % naravnega pritoka vode iz osrednjega azijskega pogorja Tian Shan. Zaradi tega se je površina jezera znižala. Več informacij je na voljo na: [http://enrin.grida.no/aral/main_e.htm].

Povsod po svetu poraba vode narašča. Razplošljivost nečesa tako osnovnega in temeljnega, kot je voda, bo v prihajajočih letih postala ena izmed najbolj resnih in spornih tem.

Naraščajoče povpraševanje po vodi napoveduje, da bo na nekaterih kritičnih območjih voda, ki jo je moč komercialno izkoriščati, verjetno kmalu pošla. Do leta 2025 bosta dve tretjini svetovnega prebivalstva soočeni z resnim pomanjkanjem vode.

Ogromen del svetovnega prebivalstva – 2,4 milijarde ljudi – nima varnega dostopa do pitne vode. Več kot 4 milijarde ljudi doma nima tekoče vode. V nekaterih predelih Afrike ženske in otroci pogosto več kot 5 ur nosijo po 20 litrov vode iz najbližjih vodnih virov. V razvitih državah pa povprečno mestno gospodinjstvo, ki šteje 4,6 osebe, vsak dan porabi 640 litrov vode.

Te statistike so zelo zaskrbljujoče in obstaja velika možnost, da bomo imeli opraviti s katastrofo nezaslišanih razsežnosti, če gospodarjenja in varčevanja z vodo ne bomo začeli jemati resno.

Novejše študije opozarjajo na gospodarsko vrednost sladkovodnih ekosistemov, kot so mokrišča, jezera in reke. Kljub njihovi pomembnosti pa so povsod po svetu prav ti ekosistemi resno ogroženi. Samo v tridesetih letih se je Aralsko jezero – nekoč četrto največje jezero na svetu – skrčilo na manj kot polovico svoje prvotne velikosti in postalo slano kot morje.

Razviti svet ves čas onesnažuje zaloge vode, reke in morja in tako ogroža ekološko ravnovesje. Ljudje vsak dan onesnažujejo vodo v različnih fazah vodnega cikla: od spuščanja odpadnih voda v morja do zlivanja različnih strupenih kemikalij v reke.

Hudič iz steklenice

Svetovna poraba ustekleničene vode je leta 2004 dosegla 154 milijard litrov, kar je za 57 % več kot pet let pred tem, ko

je bilo porabljenih 98 milijard litrov ustekleničene vode. Celo na območjih, kjer je voda iz pipe primerna za pitje, se povpraševanje po ustekleničeni vodi povečuje – kar povzroča nepotrebne odpadke in porabo

velikih količin energije. Čeprav v razvitih državah ustekleničena voda pogosto ni nič boljša od tiste iz pipe, lahko stane tudi do 10.000-krat več. Pri ceni 2,50 dolarja za liter stane ustekleničena voda več kot bencin.

ZDA je vodilna porabnica ustekleničene vode na svetu; leta 2004 so Američani popili 26 milijard litrov vode, kar je približno en kozarec na osebo na dan. Na drugem mestu je Mehika z 18 milijardami litrov. Sledita Kitajska in Brazilija, vsaka s skoraj 12

milijardami litrov. Peta in šesta po porabi sta Italija in Nemčija z nekaj več kot 10 milijardami litrov ustekleničene vode letno. Italijani spijejo največ ustekleničene vode na prebivalca: leta 2004 so je porabili 184 litrov – ali nekaj več kot dva kozarca dnevno.

Za razliko od vode iz pipe, ki jo dobimo prek energijsko učinkovite infrastrukture, pa prevoz ustekleničene vode na velikih razdaljah povzroča porabo ogromnih količin fosilnih goriv. Skoraj četrtina vse ustekleničene

vode prečka državne meje, preden z ladjami, vlakom ali tovornjaki pride do potrošnika.

Fosilna goriva so potrebna tudi za izdelavo embalaže. Pri izdelavi plastenk najpogosteje uporabljajo polietilen tereftalat (PET), ki je derivat surove nafte. Za izdelavo plastenk za ameriški trg potrebujejo več kot 1,5 milijona sodov nafte letno, kar bi vse leto lahko poganjalo približno 10.000 ameriških avtomobilov. Po vsem svetu se za plastenke za vodo porabi približno 2,7 milijona ton

😊 Odskočna deska

Če z vodo ravnaš pazljiveje, lahko vplivaš na spremembe. Manj kot je vode v strugi, bolj koncentrirana postane njena onesnaženost. Kaj lahko storiš, da zavaruješ vodo?

- ☞ **Tuširaj se**, ne kopaj se v kadi. S kopeljo porabimo dvakrat več vode kot pri prhanju.
- ☞ Ko kupuješ **pralni stroj** ali **izplakovalnik stranišča**, prosi za model, ki porabi manj vode.
- ☞ **Oblačila** peri manj pogosto. Včasih pravzaprav sploh niso umazana, ampak jih je treba samo prezračiti. Tako bo tudi njihova življenjska doba daljša.
- ☞ Ne meči **tamponov, vložkov, plen** ali **kondomov** v straniščno školjko, temveč jih vrzi v smeti, še posebej če živiš na območju, kjer odpadno vodo neprečiščeno spuščajo v morje. Pomisli na to, ko se boš šel naslednjič kopat.
- ☞ Gospodinjskih **kemikalij** (olja, terpentina, odstranjevalcev barv) nikoli ne izlij v odtočni kanal.

Kakovost vode je prav tako pomembna kot njena količina, tako v državah v razvoju kakor v razvitih državah. Nedavna študija Svetovne zdravstvene organizacije (WHO) je opozorila, da je 'sprejemljiv dnevni vnos' pesticidov v Veliki Britaniji že presežen. Seznam snovi, ki onesnažujejo vode, je dolg: herbicidi, nitrati, fosfati, svinec, nafta in različne kemikalije.

Te še vedno žele po znanju o vodi? Obišči Unescov spletni portal, namenjen vodi – Water Portal [www.unesco.org/water], ali druge pomembne strani, kot sta recimo: [www.unwater.org/; www.gpa.unep.org].

Navodila Svetovne zdravstvene organizacije o kakovosti pitne vode, Tretja izdaja 2004, ISBN 92 4 154638 7 ali [www.who.int/water_sanitation_health/dwg/guidelines/en]. Poglej tudi: Mreža proti pesticidom Velike Britanije [www.pan-uk.org].

plastike letno. Eden izmed milenijskih razvojnih ciljev Združenih narodov poziva k prepolovitvi števila ljudi, ki nimajo dostopa do primerne pitne vode do leta 2015. Če bi hoteli doseči ta cilj, bi morali podvojiti vsoto 15 milijard ameriških dolarjev, ki jih svet trenutno letno porabi za oskrbo z vodo in sanitarno urejanje. Čeprav se ta vsota morda zdi visoka, pa povsem zbledi v primerjavi z 100 milijardami ameriških dolarjev, ki jih vsako leto porabimo za ustekleničeno vodo.

Vir: [www.earth-policy.org/Updates/2006/Update51.htm].

Poglej tudi: [www.panda.org/about_wwf/what_we_do/freshwater/news/index.cfm?uNewsID=2250].

 WWW...
youthxchange.net

Spletni portal med drugim predstavlja zgodbo o Laxmanu Singhu in njegovih vodnih bojevniki. YXC na internetu prinaša osupljive podatke o čisti vodi, o mokriščih, kislem dežju in drugih, z vodo povezanih pojavih. Seveda pa ne manjka niti obilica zanimivosti, od energijsko učinkovitih grelnikov vode do okolju prijaznih pralnih strojev. Učiteljem je namenjen del, ki pomaga opraviti inventuro porabe vode v gospodinjstvih.

Trgovina žalosti

»Krivica kjerkoli predstavlja grožnjo pravičnosti vsepovsod.«

[Martin Luther King, borec za državljanske pravice]

[www.ilo.org/public/english/standards/ipecc/simpoc/others/globalest.pdf]

Nerealno je pričakovati, da ne bi kupovali, nujno pa je, da ustavimo pretirano kupovanje. Trajnostna potrošnja se ne dotika zgolj okoljskih razsežnosti tega, kar proizvajamo in trošimo – v razmislek namreč ponuja tudi človeške in družbene stroške.

Nešteto stvari, ki končajo v trgovinah in naših domovih, izdelajo v državah v razvoju, ker so multinacionalke odkrile, da so delavci tam dosti cenejši. Vendar bi moral biti dogovor pošten za vse vpletene. Trajnostno naravnana potrošnja mora povsod podpirati družbeno pravičnost in spoštovati temeljne človekove, socialne in ekonomske pravice. Te morajo biti zagotovljene vsem in ne smejo zaobiti nikogar.

Delo otrok je očiten primer, ki opozarja na to, da je treba upoštevati razmere in temeljne pravice ljudi, ki so vključeni v proizvodnjo in obdelavo blaga. Po ocenah Mednarodne organizacije za delo (ILO) je bilo leta 2000 približno 211 milijonov otrok, starih od 5 do 14 let, vključenih v gospodarsko dejavnost.

Statistika Mednarodne organizacije za delo poroča, da sta v gospodarski dejavnosti zaposlena dva od petih otrok v Afriki (32 % od vseh na svetu), eden od šestih v Latinski Ameriki (7 %) in eden od treh v Oceaniji. Samo v Afriki te številke vsako leto narastejo za milijon in se bodo do leta 2015 približale 100 milijonom.

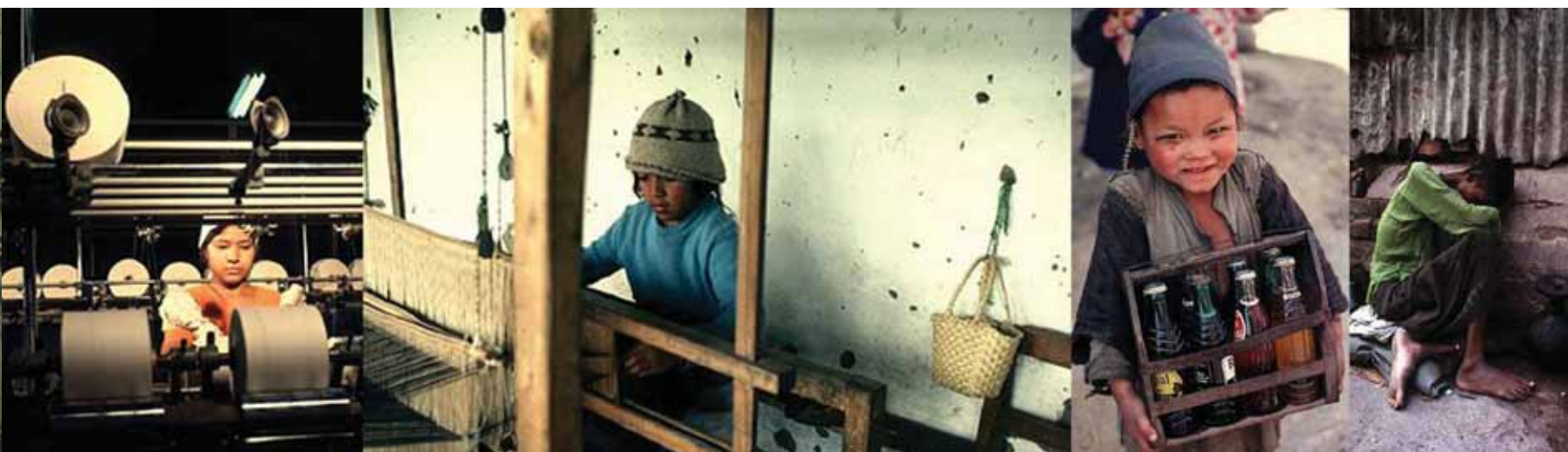
Nogomet proti delu otrok

Mednarodna nogometna zveza (FIFA) je podprla več pobud, ki opozarjajo na pomen človekovih pravic in izobraževanja otrok po vsem svetu. Kot enega ključnih problemov so se lotili ozaveščanja o delu otrok in ga skušajo izkoreniniti. Mednarodna organizacija za delo (ILO) je leta 1997 v Atlanti začela izvajati program Ukinitev dela otrok v nogometni industriji in pri tem je tesno sodelovala z vladami, proizvajalci, Mednarodno

nogometno zvezo, sindikati in nevladnimi organizacijami. Projekt je bil vzor za boj proti delu otrok v Sialkottu v Pakistanu. Od samega začetka je bila vloga FIFE ključnega pomena za uspeh projekta, saj je njena finančna pomoč tem projektom v prvih dveh fazah nanese 1.100.000 ameriških dolarjev. V prvi fazi projekta (1997–1999) so izobrazili 10.572 učencev, 5.838 so jih usmerili v druge poklice, 5.408 pa so priskrbeli zdravstveno varstvo. Uspelo jim je tudi 'očistiti' 95 % proizvodnje

ročno sešitih žog v okrožju Sialkott. V drugi fazi (2000–2004) so povabili še preostale proizvajalce (skupno okrog petdeset), naj se vključijo v projekt. Hkrati so spremljali delo izobraževalnih centrov in poskrbeli za to, da so otroci, ki so prenehali delati, zares ostali v šoli. Na temelju pridobljenih izkušenj je FIFA zasnovala koncept projekta za naslednjo fazo programa, ki se je začela leta 2006. Zanj je že namenila 540.000 ameriških dolarjev.

[www.fifa.com/en/fairplay/index/0,1255,113478,00.html?articleid=113478]

V Indiji na tisoče otrok dela v proizvodnji vžigalic in pirotehnike. Za svoje delo dobijo od 48 do 57 ameriških centov na dan in delajo približno 10 do 12 ur dnevno, sedem dni v tednu. V Pakistanu je 75 % vseh tkalcev preprog deklic, starih manj kot 14 let.

V Zimbabveju otroci delajo v rudnikih. Številni delodajalci uporabljajo otroke za kopanje kromove rude in zlata. Tu varnostni standardi ne obstajajo, delo poteka brez zaščitnih oblačil.

Vendar pa delo otrok ni problem samo v državah v razvoju. Po podatkih nedavne Unicefove raziskave okrog 2,5 milijona otrok dela tudi v razvitih državah in državah v tranziciji. Leta 2000 je bilo v nevarno delo vpletenih približno 171 milijonov otrok po vsem svetu.

Otroci so ponavadi vključeni v intenzivne delovne procese, ki ne zahtevajo posebnih veščin in pri katerih imajo prednost majhne ročice (tkanje preprog, šivanje, izdelovanje vžigalic). Pogosto so izpostavljeni nevarnim delovnim razmeram in – zaradi fizične ranljivosti – pogosto zbolijo. Delajo dolge ure, izobražujejo se malo ali sploh ne in imajo zelo slabe plače.

Žalostno je, da je na svetu veliko revnih družin, ki so odvisne od zaslužka svojih otrok. Ponekod po svetu igra delo pomembno in pozitivno vlogo v življenju otrok ter pri njihovem odnosu do

»Raziskava o deklicah tkalkah v industriji preprog«, Združenje RUGMARK Pakistan, 1999: [w www.rugmark.org/news_facts].

[www.unicef.org/protection/files/child_labour.pdf] [www.solidar.org/] Pogledajte tudi strani ameriškega ministrstva za delo [www.dol.gov] in Urada za delavsko statistiko ZDA [www.bls.gov].

Nazaj v šolo

Zaradi obveznega šolanja je delo otrok upadlo. Med letoma 1988 in 1998 je v Egiptu število šoloobveznih otrok, starih med šest in štirinajst let, z 81 naraslo na 89 %, njihova udeležba na trgu delovne sile pa je z 18,5 padla na 7,1 %. Studija je razkrila še, da na vključenost v šolanje delo bolj vpliva pri deklicah kot pri dečkih: dečki imajo namreč več možnosti, da se bodo šolali. Leta 1998 je bilo stalno zaposlenih 73 % deklic, ki so bile vključene na trg delovne

sile, in le 54,4 % dečkov. Unicef 2001 [www.unicef.org/sowc04/sowc04_education_child_labour.html].

Čistejše preproge

Rugmark je neprofitna organizacija, ki si v Nepal, Indiji in Pakistanu prizadeva izkoreniniti delo otrok in jim dati priložnosti za izobraževanje. Oznaka Rugmark pomeni, da preproga ali krpanka, ki je naprodaj, ni bila izdelana z uporabo nedovoljene otroške delovne sile. Oznaka tudi zagotavlja, da gre določen delež cene za rehabilitacijo in izobraževanje otrok, ki so bili včasih tkalci. Leta 2004 so

v Severni Ameriki prodali več kot 10.000 preprog z oznako Rugmark, kar pomeni, da je prodaja narasla za 20 % glede na prejšnje leto [www.rugmark.org].

družine. Problem je torej večplasten, vendar mora vsaka morebitna rešitev vključevati družine vpletenih otrok. V vsakem primeru pa mora biti na prvem mestu otrok!

ZAMUJENE PRILOŽNOSTI

Vir: http://www.ibe.unesco.org/cops/Animation/UNICEF_%20UNESCOrepchild.pdf [www.un.org/millenniumgoals/regionalreps.html].

Delo ne ogroža zgolj zdravja in varnosti otrok, prezrte so tudi njihove pravice in, kar je najpomembnejše, zaradi dela so otroci prikrajšani za možnost izobraževanja. Leta 2005 sta Unesco in Unicef poročala, da je 115 milijonov otrok, od katerih je bila večina deklic, izstopilo iz osnovne šole, še preden so končali štiri razrede. Milenijski razvojni cilji so si zadali nalogo, da bi do leta 2015 vsi otroci morali končati osnovno šolo.

Dolgoročne posledice otroškega dela niso vzpodbudne. Otroci predstavljajo upanje in potencial za prihodnost vsake države. Če mladi nimajo možnosti za izobraževanje, se jim močno zmanjšajo tudi možnosti za to, da bi pobegnili pred nizko plačanimi službami in revščino, njihova država pa tako izgubi 'človeški kapital', ki bi njenemu gospodarstvu in družbi pomagal rasti.

Izobraževanje za vse

Korak k temu predstavlja Dakarska svetovna deklaracija o izobraževanju iz leta 2000, ki zagotavlja brezplačen dostop do popolne in obvezne ter kakovostne osnovnošolske izobrazbe za vse do leta 2015, še posebej za deklice, otroke, ki živijo v težkih življenjskih razmerah, in tiste, ki pripadajo etničnim manjšinam.

[www.unesco.org/education/efa/fr/wef_2000/index.shtml]

Ženske naprej!

Večina programov za družbeno odgovornost podjetij (Corporate Social Responsibility – CSR) ima malo opraviti s programom samega podjetja. MAS, 650 milijonov dolarjev vreden proizvajalec oblačil iz Colomba na Šri Lanki, pa si prizadeva postati drugačen od vrste nizkocenovnih konkurentov iz dežel v razvoju.

MAS je bil ustanovljen leta 1986 in ima tovarne v devetih državah. V tem času je ustvaril

dvoštevilično rast dobička, se hkrati izognil slabim delovnim razmeram in 3–4 % stroškov namenil za svoje zaposlene in človekoljubne organizacije. Zaposlenim zagotavlja prevoz na delo, brezplačno prehrano, medicinsko pomoč in bančne storitve v vseh svojih tovarnah. Prav tako finančno podpira bolnišnice, šole in štipendijske sklade v vaseh, kjer stojijo tovarne. MAS postavlja svoje obrate blizu vasi, tako da delavcem, večinoma so to ženske, ni treba zapustiti družin in se seliti

v mesta. V vsakem podjetju morajo zagotoviti poučevanje angleščine, računalništva in ravnanja s financami, ki ga nadzirajo v okviru programa »Gremo dlje«. Del programa finančno podpira mednarodna korporacija Unilever, ki sponzorira pridobitev certifikata o kozmetiki, zdravstvu in higieni kot dopolnilo pouka o spolnem zdravju, nasilju v družini, tradicionalni obrti in zagonu lastnega podjetja.

Po vzpostavitvi programa »Gremo dlje« so vsi štirje glavni partnerji podjetja MAS – Victoria's Secret,

773 milijonov ljudi, eden od štirih odraslih v državah v razvoju, ne zna brati ali pisati. Med njimi sta dve tretjini žensk. Za to, da bi vsem otrokom na svetu zagotovili osnovnošolsko izobrazbo, bi potrebovali 6 milijard ameriških dolarjev, vsoto, ki jo svet sicer v štirih dneh porabi za vojaške namene.

[www.uis.unesco.org/ev_fr.php?ID=5275_201&ID2=DO_TOPIC]

Zavest potrošnikov, nasprotovanje napačnim politikam vlad in podjetij ter zavračanje izdelkov, ki so bili izdelani etično sporno, so poteze, ki ustvarjajo spremembe. Potrošniki lahko začnemo kupovati v vedno bolj razširjenih pravičnih (fair trade) trgovinah. Te zagotavljajo, da so njihovi izdelki bolj okolju prijazni in da delavci niso bili izkoriščani.

Delo otrok je zgolj eden od vidikov širše problematike delovnih razmer, človekovih pravic, neenakosti med spoloma in potrebe po spoštovanju pravic držav v razvoju do dostojanstvenega in trajnostnega obstoja.

Na spletu je kar nekaj pobud za ustavitve dela otrok: [www.icftu.org].

Trajnostna potrošnja, potreba po zagotavljanju temeljnih človekovih pravic in vzpodbujanje razvoja so močno povezani. Revščina in škodovanje okolju (na primer izsekavanje gozdov in prekomerna paša) sta pojava, ki krepi drug drugega, oba skupaj pa posledično onemogočata človekove pravice ter razvoj sedanje in prihodnjih generacij.

Več o človekovih pravicah, o tem, za kaj se zavzemajo aktivisti ter kaj se dogaja in kje, najdeš na naslednjih straneh: [www.amnesty.org/actnow], [www.hrw.org].

Gap, Marks & Spencer in Nike – povečali promet z omenjenim podjetjem in ga postavili na mesto strateškega prodajalca v svojih obratih. Podjetje Gap je v obdobju treh let namenilo 150.000 ameriških dolarjev za program »Gap gre dlje«, ki vključuje izobraževanje o trajnostnem razvoju na dvajsetih šolah, univerzitetne štipendije za lokalno mladino in delavnice o podjetništvu za lokalna podjetja, ki jih vodijo ženske. Programa »Gremo dlje« za Nike in Marks & Spencer sta v pripravi.

[www.managementtoday.co.uk/article/600660]

 WWW...
youthxchange.net

Spletni portal predstavlja študije primerov o delu otrok in izkoriščevalskih delavnicah in zgodbe o ključni vlogi izobraževanja.

Vlade so dolžne varovati pravice svojih državljanov. Na žalost je vse preveč primerov, v katerih so človekove pravice zlorabljene in spregledane. Če bodo ljudje bolj ozaveščeni, se bodo začeli spraševati tudi o izkoriščanju delavcev.

Bojkot kot orodje pritiska je na svetovnem spletu vse bolj priljubljen. Preden pa nekaj bojkotiramo, se moramo seznaniti z morebitnimi posledicami in s tem, koga bo bojkot najmočnejše prizadel: podjetje ali delavce, ki jih hočemo zaščititi. Zahteva po preglednosti poslovanja in popolni odkritosti podjetij je ključna, če hočemo preprečiti, da bi se sporne prakse zgolj preselile in nadaljevale na drugi lokaciji.

Več o uspešnih bojkotih: [www.ethicalconsumer.org/boycotts/successfulboycotts.htm].

Pošten nakup

3MUHE so prva pravična trgovina v Sloveniji, ki jo skupaj vodita dve nevladni organizaciji, društvo Humanitas in fundacija Umanotera. Ponudba z različnih koncev sveta temelji izključno na izdelkih 'pravične trgovine', obsega pa vse od čokolade in igrač do umetniških kipcev in tekstila. Trgovina je v izboljšanje možnosti za razvoj nerazvitih skupnosti vključena tudi neposredno: v revni četrti mesta Bobo Dioulasso v Burkina Fasu

sodeluje pri delovanju lokalnega društva. S prihodki od prodaje izdelkov pravične trgovine sedmih proizvajalcev iz omenjene skupnosti so pomagali dograditi knjižnico, pagodo za eno od proizvajalk in objekt s prenočišči. 3MUHE svojega poslanstva ne uresničujejo s spodbujanjem pretiranega potrošništva, zato ne zagotavljajo nagrad za zveste kupce, popuste na gotovinsko plačilo ter rednih razprodaj [www.3muhe.org].

Delo na čevlju

Regija Vale dos Sinos v zvezni državi Rio Grande do Sul je eden največjih centrov za proizvodnjo čeljev v Braziliji. Znano je, da obutvena industrija zaposluje veliko otrok. IPEC (ILO Programme on the Elimination of Child Labour – Program ILO za ukinitve dela otrok) od leta 1996 podpira program nevladne organizacije ASBEM, ki se zavzema za preprečevanje in ukinitve dela otrok ter za to, da bi zaposlenim otrokom zagotovili alternativne

možnosti. Program poteka v dveh občinah: Novo Hamburgo in Dois Irmãos. Rezultati projekta so dobri, saj je obutvena industrija v Rio Grande do Sul sprejela 'Dogovor o zavezi'. Ta ukinja delo otrok v njihovi proizvodni verigi, potekajo pa tudi pogajanja, da bi podoben kodeks ravnanja sprejeli za vso industrijo. V lokalni skupnosti Dois Irmãos je lokalna oblast sama ustanovila izobraževalni center za tristo otrok, ki ga podpirajo tamkajšnja podjetja. Podobne priprave potekajo tudi v lokalni

😊 Odskočna deska

Naslednji predlogi ti bodo pomagali nakupovati etično.

- ☞ Izberi izdelke, ki so jih izdelali oziroma distribuirali proizvajalci in trgovci z izpričano etično politiko in ustreznim **kodeksom ravnanja**. Prepričaj se, da so spoštovali **štiri standarde** Mednarodne organizacije za delo: svobodo do združevanja, odpravo prisilnega dela, enakopravnost in odpravo dela otrok.
- ☞ Svoje najljubše blagovne znamke nenehno spremljaj, da boš o njih vedel več, in se poveži z lokalno potrošniško organizacijo. Pridruži se spletnim kampanjam in vplivaj na izboljšanje dela v proizvodnji.
- ☞ Upoštevaj etično politiko podjetij. Ugotovi, kateri proizvajalci svojim delavcem ne plačujejo pošteno, jih prisilno zaposlujejo ali imajo dobavitelje, ki prakticirajo **suženjstvo**.
- ☞ Izberi izdelke oziroma storitve, ki nosijo oznako **'brez dela otrok'**.
- ☞ Kadar je le mogoče, izberi izdelke oziroma storitve, ki nosijo oznako **'ni testirano na živalih'**.
- ☞ Ustvari si kritičen odnos do izdelkov oziroma storitev in do **zavajajočih trditev**.
- ☞ Z drugimi potrošniki si izmenjaj **informacije** in **izkušnje** o etičnih načelih in dobrinah.

Poglej poročila Amnesty International in spletne strani s temami mučenja, usmritev brez sojenja, zapornikov zaradi ugovora človeške vesti, pogostega uradnega nasilja nad javnostjo, dopuščanja suženjstva [www.amnesty.org].
Poglej tudi publikacije in strani organizacij, ki se borijo proti suženjstvu [www.antislavery.org].

Glej naslednje poglavje.

Proti kršenju dostojanstva ljudi in živali (npr. tiste, ki spodbujajo nasilje, pedofilijo, spolne zlorabe, suženjstvo itd.).

skupnosti Novo Hamburgo
[www.ilo.org/public/english/standards/ipecc/about/factsheet/expls-98/exempl3.htm].

Bangladeške ženske

Skoraj 90 % od skupno nekaj več kot 3.780 proizvajalcev oblačil v Bangladešu krši zakonsko pravico žensk do trimesečnega in v celoti plačanega porodniškega dopusta. Nekatera podjetja nosečnice celo silijo, naj dajo odpoved. Le peščica podjetij jim plačuje podporo. Organizacije – Nacionalni komite za delo, Bangladeški center za delavsko solidarnost in Nacionalna federacija tekstilnih delavcev – so se lotile kampanje, v kateri zahtevajo, da se pravica do

porodniškega dopusta ustrezno upošteva. Podjetjem, kot so Wal-Mart, Disney, Kohls in druga, so predlagali podpis »zaobljube«. Podjetja se z njo zavežejo, da bodo vsem bangladeškim ženskam, ki šivajo njihova oblačila, plačala trimesečni porodniški dopust [www.nlcnet.org/campaigns/maternity].

WWW...
youthxchange.net

Dejstva in številke govorijo o otrocih na delu, o ozadju nastajanja oblačil in potrošniških smernicah, o pravični trgovini in nepismenosti. Iščeš etične izdelke? Izbiraš lahko med številnimi zamislili: pravične nogometne žoge, majice brez izkoriščanja, knjige o razvoju. Našel boš tudi dva kviza, enega o modi, drugega o pravični trgovini.

Življenja v tvojih rokah

»Kruta divja zver ni tista za
rešetkami kletke, ampak tista, ki stoji
pred njo.«

[Axel Munthe, fizik,
psihiater in pisatelj]

Dostojanstveno življenje ni le človekova pravica. To, da se zavedamo naše povezanosti z naravo in posledic človekove dejavnosti za ekosisteme, je ključna sestavina razumevanja trajnostnega razvoja.

Ravnanje z živalmi (gojenimi za hrano v ujetništvu) na eni ter biotska raznovrstnost in naravno ravnovesje na drugi strani sta ločeni, a povezani temi. To poglavje te bo seznanilo z njima, saj je predvsem od posameznikov odvisno, ali se bodo odločali v skladu s svojimi življenjskimi navadami in prednostnimi nalogami, povezanimi s trajnostjo.

FARME ŽALOSTI

Ljudi vedno bolj zanima, kako ravnajo z živalmi med rejo (intenzivna reja, testiranje kozmetičnih izdelkov itd.).

Krutosti se je moč izogniti z upoštevanjem nekaterih temeljnih načel. Z živalmi je treba ravnati spoštljivo, jim zagotoviti dovolj hrane in ustrezno bivališče, poskrbeti za osnovno veterinarsko nego, higienske življenjske pogoje ter se izogibati pretepanju oziroma posiljevanju s hrano.

Jajca groze

Proizvodnja jajc v baterijski reji je tako kruta, da je v evropskih državah prepovedana, še vedno pa jo poznajo v drugih delih sveta. V žičnati kletki, ki v širino meri le 40,46 cm, se stiskajo štiri kokoši. Kletke so zložene v vrsto v ogromnih tovarniških skladiščih. Skoraj vsem nesnicam porežejo kljune, da bi preprečili rane, ki nastanejo zaradi pretiranega kljuvanja, do katerega pride, ko utesnjene kokoši postanejo klavstrofobične, z dolgočasene in

agresivne. Kokoši znesejo več kot 250 jajc na leto. Po enem letu nesnice premestijo v drug krog nesenja jajc ali pa jih pobijejo. Te kokoši ponavadi končajo v nizkokakovostnih mesnih izdelkih, kjer je mogoče poškodovano meso skriti pred potrošniki.

Od matrice do mesnice

Mesnica (The meatrix) je triminutna ironična animacija, ki govori o ameriški mehanski pridelavi mesa in o tovarniških metodah intenzivnega kmetovanja. Na koncu kratkega filma ustvarjalci gledalca pozovejo, naj jedo ekološko pridelano meso in podprejo lokalne družinske kmetije. Globalni akcijski center za vire in okolje (Global Resource Action Center for the Environment – GRACE) je leta 2003 prvič predvajal animirani film in v komaj

šestih tednih si ga je po vsem svetu ogledalo prek 2,5 milijona gledalcev. GRACE je zaradi uspeha filma prejel ogromno prošenj za majice, zato so se odločili, da bodo ustvarili vrsto smešnih izdelkov na temo mesnice. Ves izkupiček od prodaje gre v poseben sklad Pomoč kmetijam, katerega namen je okrepiti družinske kmetije ipd. [www.themeatrix.com/shop]. Kampanja Združenja za pravice živali v Evropi (Cooperation for Animal Rights in Europe – CARE) v Italiji [www.infolav.org].

Pridelava hrane vpliva na vse nas. Vse možnosti imamo, da zavrnamo živila, ki niso bila pridelana humano. Jajca in meso iz proste reje (išči izdelke s certifikatom) so primernejša tako za živali kot za potrošnika. Higiena in kakovost mesa ter drugih izdelkov z industrializiranih kmetij včasih ne ustrezata standardom. Zaradi preplaha, kakršnega je na primer povzročila bolezen norih krav, so ljudje postali bolj ozavešeni glede povezanosti med higieno, prehranjevanjem in zdravjem.

Podjetja so opazila, da se hočejo potrošniki izogniti nepotrebni krutosti. Leta 1997 je koalicija skupin za zaščito živali po vsej severni Ameriki in Evropski uniji zasnovala nov standard »Ni testirano na živalih«. Oznaka 'poskakujočega zajččka' je prepoznavna po vsej Ameriki, Kanadi, Veliki Britaniji in drugih zahodnoevropskih državah.

REVLON – KOZMETIKA je bilo leta 1979 eno prvih velikih podjetij, ki je denarno podprlo raziskave o alternativnih načinih testiranja, in sicer s 750.000 ameriški dolarji, ki so jih namenili univerzi ROCKERFELLER. Druge organizacije, kot recimo CENTER ZA ISKANJE ALTERNATIV TESTIRANJU NA ŽIVALIH JOHNS HOPKINS, pa so začele lastne raziskave. Testiranje na živalih v velikih korporacijah še vedno prevladuje, vendar pa danes že obstaja nekaj sto podjetij, ki svoje izdelke izdelujejo na način, ki ni krut.

Izvajanje poskusov na živalih je kočljiva tema. Mnenja ljudi o tem niso vedno popolnoma enoznačna in so pogosto odvisna od intimnega doživetja in osebnih izkušenj.

[www.leapingbunny.org/faq.htm]

Če te zanima seznam teh podjetij, obišči [www.allforanimals.com/cruelfree1.htm] ali [www.naturewatch.org], kjer je na voljo več podatkov o 'humanih' izdelkih.

Zverinski poskusi

V britanskih laboratorijih vsako leto opravijo poskuse na približno treh milijonih živali in vsakih 12 sekund umre ena žival. Mačke, pse, podgane, miši, morske prašičke, zajce, primat (opice) in druge živali uporabijo za testiranje novih izdelkov, preučevanje človekovih bolezni in razvoj novih zdravil – uporabljajo jih celo pri poskusih v vojne namene.

Največja britanska skupina za pravice živali in ena najstarejših na svetu, Pomoč živalim (Animal Aid), nasprotuje poskusom na živalih iz

moralnih in znanstvenih razlogov. Z močno kampanjo so januarja 2004 dosegli pomembno zmago v boju proti poskusom na živalih. Univerza v Cambridgeu, ki je vrsto let načrtovala gradnjo več milijonov funtov vrednega centra za raziskovanje primatov, je objavila, da je projekt odložen. Vsako leto bodo tako na stotine opičam prihranjeni groza zapora ter mučenje in smrt v laboratoriju. Skupina Pomoč živalim izvaja tudi kampanjo proti postavitvi novega laboratorija za živali na univerzi v Oxfordu [www.animalaid.org].

Kozmetika s travnika

Konoplja je ena izmed najstarejših in najbolj vsestransko uporabnih rastlin. Blagodejni vpliv konopljinega olja na kožo je izkoristila slovenska blagovna znamka Extravaganja, ki v svoji kolekciji kozmetičnih izdelkov uporablja olje konoplje. Njihovi izdelki niso preiskušeni na živalih. Znamka je nastala leta 1994 in danes izdelke izvažajo v sedem evropskih držav. V prihodnosti si želijo pridobivati surovino tudi z nasadov v Sloveniji, saj

so razmere za pridelovanje industrijske konoplje pri nas tradicionalno ugodne [www.extravaganja.net].

MOČ RAZNOLIKOSTI

V zvezi s tem si ogledj:
[www.iucn.org].

Ljudje si delimo planet z vsaj 15 milijoni drugih živalskih in rastlinskih vrst. Vse imajo pomembno vlogo pri grajenju in ohranjanju kompleksnih ekosistemov, ki podpirajo vse oblike življenja. Žal vrste zaskrbljujoče hitro izginjajo. Natančnega podatka sicer nimamo, toda znanstveniki ocenjujejo, da je zaradi nenadzorovanega industrijskega razvoja izumiranje vrst med 1.000- in 10.000-krat večje, kot bi bilo sicer.

Izumrtje grozi živalim in rastlinam zaradi številnih med seboj povezanih vzrokov. Prekomerno izrabljanje rastlin in živali ter njihovih habitatov, vnašanje tujerodnih vrst v ekosisteme, podnebne spremembe, onesnaževanje in bolezni – vse to ogroža ekološko ravnovesje med vrstami.

Raznoverstnost je dragocen vir, medsebojni vpliv in soodvisnost različnih vrst zato potrebujeta skrbno upravljanje. Skoraj 30 % vseh zdravil, ki jih je moč najti v lekarnah, je izdelanih iz prostoživečih rastlinskih in živalskih vrst. Veliko le-teh obstaja v edinstvenih in na žalost ogroženih ekosistemih. Ohranjanje biotske raznoverstnosti je izziv, še zlasti zato, ker – skoraj paradoksalno – na območjih z največjo biotsko raznoverstnostjo pogosto živi najrevnejše prebivalstvo. Izziv tega stoletja je torej ohraniti biotsko raznoverstnost in hkrati odpraviti revščino.

Več kot le površinsko

AVEDA, izdelovalec zeliščne kozmetike, dosega odlične prodajne rezultate in je na zelo dobrem glasu zaradi svoje zavezanosti okolju in rabe ekoloških sestavin. Podjetje je bilo ustanovljeno pred več kot dvajsetimi leti in je svoj uspeh zgradilo na vrednotah, ki jih danes opredeljujejo kot trajnostne (brez poskusov na živalih, brez uporabe ogroženih vrst itn.). Se eno zelo pomembno podjetje, ki je na istem področju doživelo sijajen uspeh, je The Body Shop, znano tako po svojih okoljskih načelih kot po izdelkih.

Mreža življenja

Natura 2000 je evropsko omrežje posebnih varstvenih območij, ki so jih, zato da bi ohranili biotsko raznoverstnost za prihodnje rodove, določile države članice Evropske unije. Na določenih območjih posamezne države tako varujejo živalske in rastlinske vrste ter habitate, ki so redki ali pa so v Evropi že ogroženi. Slovenija je določila 286 naravnih območij, ki zajemajo 36 % celotne površine naše države, kar je najvišji odstotek med vsemi članicami

Evropske unije. Območja se pretežno prekrivajo. Od tega je na zavarovanih območjih (v Triglavskem narodnem parku, regijskih in krajinskih parkih ter rezervatih in naravnih spomenikih) 25 % skupne površine območij Natura 2000. Tudi sicer se Slovenija na razmeroma majhni površini ponaša z izredno pestrostjo živalskih in rastlinskih vrst, pa tudi z velikim številom zaščitene vrst [<http://www.natura2000.gov.si/>].

Ujetniki morja

Ribiči v vzhodnem tropskem Tihem oceanu so odkrili donosno tehniko lovljenja tunov: mreže nastavijo delfinom, da bi ujeli tune, ki plavajo pod njimi. Tak način lova je v zadnjih štiridesetih letih »ubil« sedem milijonov delfinov.

Leta 1990 so v ZDA uvedli oznako 'delfinom prijazna' tuna. Ta omogoča omejevanje prodaje tune, ki so bile ulovljene z namernim postavljanjem mrež za delfine.

Vodilni svetovni znanstveniki so pripravili *Konvencijo o biotski raznovrstnosti* (*Convention on Biological Diversity – CBD*), ki se zavzema za celovit pristop in jo je ratificiralo 180 držav. Konvencija poziva k mednarodnemu sodelovanju za ohranitev biotske raznovrstnosti, k trajnostni rabi bioloških virov in k skrbi za to, da bodo koristi, povezane z njihovo izrabo, pravično porazdeljene.

Oglej si: [www.biodiv.org/default.shtml].

Učinkovito upravljanje z viri pomeni vnovičen premislek o dejavnostih, kot so kmetijstvo, ribolov, turizem, izobraževanje in zdravstvena oskrba. Varovanje biotske raznovrstnosti spodbuja trajnostni razvoj, še posebej med staroselskimi skupnostmi, saj te najboljše poznajo ekosisteme, ki so jim najbližji.

Omejevanje trgovine s prostoživečimi vrstami je eden od načinov za zaščito teh vrst.

KONVENCIJA O MEDNARODNI TRGOVINI Z OGROŽENIMI PROSTOŽIVEČIMI ŽIVALSKIMI IN RASTLINSKIMI VRSTAMI (*Convention on the International Trade in Endangered Species – CITES*) poskuša zagotoviti, da trgovina s prostoživečimi rastlinskimi in živalskimi vrstami ne bi predstavljala grožnje njihovemu obstoju. Samo nezakonito trgovanje z drogami in orožjem presegata trgovino s prostoživečimi vrstami. Tovrstno trgovino pa omogoča prav veliko povpraševanje po eksotičnih ljubljencih, živilih in zdravilih (kot sta recimo tigrova kost in nosorogov rog) in močno siromaši populacije.

Če želiš izvedeti več, obišči:
[www.traffic.org/news/salaw],

Program 'delfinom prijazno' je eden izmed številnih ukrepov, ki so posledica Zakona o varstvu morskih sesalcev iz leta 1990. Od uvedbe tega ukrepa se je smrtnost delfinov zmanjšala za 97 % [www.savedolphins.org].

Planet opic

Populacije višje razvitih opic se po vsem svetu zaskrbnjujejo hitro zmanjšujejo. Nenehno uničevanje njihovih habitatov, naraščanje trgovanja s prostoživečimi živalskimi vrstami v Afriki in povečano izsekavanje gozdov v Indoneziji so znanstvenike pripeljali do sklepa, da bo večina višje razvitih opic izumrla že v času našega življenja. Tudi če bodo preživele izolirane populacije, je dolgoročni obstoj višje razvitih opic vprašljiv zaradi omejenega števila osebkov in razdrobljenega življenjskega prostora. Zato so

potrebni drastični ukrepi. Čas ni na naši strani.

Partnerski projekt preživetja višje razvitih opic (*The Great Apes Survival Project – GRASP*) je inovativen in drzno zastavljen ter poteka pod okriljem Unepa in Unesca. V najkrajšem času si bo prizadeval odpraviti neposredno iztrebitev, ki grozi gorilam (*Gorilla beringei*, *G. gorilla*), šimpanzom (*Pan troglodytes*), pavijanom (*Pan paniscus*) in orangutanom (*Pongo abelii*, *P. pygmaeus*) na območjih v ekvatorialni Afriki in jugovzhodni Aziji [www.unep.org/grasp].

 WWW...
youthxchange.net

Spletni portal YXC predstavlja številne primere in zgodbe, povezane s tem poglavjem vodnika.

Time Europe, April 17, 2000
Vol. 155 No. 15.

Za informacije o teh in drugih vrstah
obišči naslednje strani:
[www.eia-international.org];
[www.eia-international.org/Campaigns/Elephants/Updates/t0000053];
[www.ecocrimes.org].

Poznamo pa tudi zgodbe o uspehu, ko je bilo iztrebljanje in izginjanje vrst ustavljeno. Črni nosorog (*Rino*) in afriški slon sta dva morda najbolj znana primera. Med letoma 1979 in 1989 so lovci populacijo afriških slonov z 1,3 milijona zmanjšali na 625.000. Zaradi skupnega ukrepanja vlad in skupin za zaščito prostoživečih vrst danes število slonov spet raste. Še vedno pa je mnogo vrst ogroženih.

Odskočna deska

Naslednji predlogi ti bodo v pomoč pri nakupovanju, ki ne bo škodovalo biotski raznovrstnosti.

- ☞ Zavedaj se, da nekaterih 'izdelkov' narave ne moreš kupiti. Sem sodijo prostoživeče rastlinske in živalske vrste in predmeti, ki so narejeni iz ogroženih vrst.
- ☞ Na počitnicah najprej preveri vse o izdelku iz rastlin ali živali in ga šele nato kupi. Ne kupuj nakita ali drugih izdelkov iz koral, želvinega oklepa ali drugih ogroženih vrst.
- ☞ Kadar potuješ po tujini, premisli, preden kaj poješ. Pokušanje eksotičnih jedi je vsekakor pomemben del potovanja, vendar se prej vseeno pozanimaj o izvoru mesa, zlasti pa se izogni mesu ogroženih vrst.
- ☞ Obožuješ morsko hrano? Izberi ribe, ki prihajajo iz trajnostnih populacij, kot so na primer tiste z oznako 'Marine Stewardship Council'. Skoraj 70 % svetovne ribje populacije je danes bodisi že izginilo bodisi je je ogrožena zaradi pretiranega ribolova.
- ☞ Izberi izdelke pravične trgovine.
- ☞ Kupuj sezonske pridelke, ali še bolje, kupuj ekološko pridelane sezonske pridelke. S tem se izogneš pesticidom, ki ogrožajo tvoje zdravje in zdravje ekosistemov.
- ☞ Izbiraj gospodinjstva čistila iz takih sestavin, ki so naravno razgradljive, ki ne onesnažujejo vodnih virov, ne škodujejo zdravju ljudi in prostoživečim vrstam.
- ☞ Pravilno odlagaj gospodinjstve kemikalije, odpadno olje in barve: nikoli jih ne zlivaj v odtok, ampak jih odloži na ustreznem mestu; o tem povprašaj svoje komunalno podjetje.
- ☞ Organske odpadke kompostiraj, saj kompostni kupi razbremenjujejo prenapolnjena odlagališča odpadkov in živalskim vrstam ponujajo dragocen življenjski prostor.
- ☞ Izberi izdelke iz lesa, ki nosijo znak za okolje 'Forest Stewardship Council', kar potrjuje, da prihajajo iz ustrezno vzdrževanih gozdov.

WWW...
youthxchange.net

Spet obilica odličnega branja! Te zanimajo številne statistike o dobrobitih živalskih vrst in biotski raznovrstnosti? Pogled na temno stran lepote? Dejstva o proizvodnji mesa? Kako organizirati učinkovito kampanjo proti testiranju na živalih? Za nameček so tu tudi testi, s pomočjo katerih boš lahko v trenutku ugotovil, kaj o teh temah že veš in česa še ne.

GSO? Ne hvala!

Nevladna organizacija Inštitut za trajnostni razvoj (ITR) spodbuja slovenske občine, naj postanejo 'območje brez gensko spremenjenih organizmov'. S tako izjavo občina prepove gojenje GSO na zemljiščih v njeni lasti, na preostalih pa se le opredeli proti GSO. Poleg tega se občina zaveže k izobraževanju in razpravam, ki bodo pripomogle k temu, da se kmetje in lastniki zemljišč na območju občine ne bodo odločali za gojenje in sproščanje GSO. Po

mnemju pobudnikov taka odločitev občine vpliva tudi na njen turistični razvoj, socio-ekonomske cilje, večjo biotsko raznovrstnost in boljše ekološko ravnanje. 'Občin brez GSO' je danes v Sloveniji že 35, v Evropi jih je prek 4.500, 'regij brez GSO' pa je 170. Trenutni interaktivni zemljevid 'občin brez GSO' je na voljo na: [http://www.geopedia.si/#T190_b4_x481687_y105435_s9, www.itr.si].

Obleka izda človeka

»Moda je oblika grdote, tako nevdružne, da jo moramo spreminjati vsakega pol leta.«

[Oscar Wilde,
irski scenarist,
pisatelj in pesnik]

Viri: [<http://en.wikipedia.org/wiki/Fashion>]; [http://en.wikipedia.org/wiki/Dress_code]; [www.fashion-era.com/sociology_semiotics.html]; [<http://online.sfsu.edu/~kendrav/fashion/>]; Joanne Finkelstein, *Chic Theory*, in *Australian Humanities Review*, 1997 [www.lib.latrobe.edu.au/AHR/archive/Issue-March-1997/finkelstein.html]; [www.marquise.de/en/misc/fashion.shtml].

Kaj je moda? Stoletja so posamezniki in družbe uporabljali oblačila in drugo okrasje kot obliko nebesedne komunikacije, s katero so opozarjali na svoj poklic, družbeni položaj, spol, geografske korenine, razred, bogastvo in pripadnost skupinam.

Iz tega, kar nosimo, kako in kdaj to nosimo, si ljudje lahko površno razložijo, v kakšnih dužbenih razmerah živimo. Moda je jezik znakov in simbolov, neke vrste skupna umetnost, skozi katero posamezna kultura dojema lepoto in izraža ideje in svoje vedenje.

Priporočeno branje: Roland Barthes, Jezik mode, Založba Berg, Oxford (Velika Britanija), marec 2006, stran 224: [www.bergpublishers.com].

Obleka

V Ljubljani in Mariboru je mogoče najti trgovine, specializirane za izdelke iz konoplje. Ponudba v njih je izredno raznovrstna in obsega oblačila, modne dodatke, kozmetiko, prehranske izdelke, čistilna sredstva, vrvi itd. Med oblačili so nekatera ekološka, izdelana iz mešanice soje, bambusa in konoplje. V trgovinah lahko najdemo tudi informacije o uporabi konoplje v gradbeništvu, kot surovine za izdelavo papirja in kot ekološkega goriva. Precej

izdelkov dobavljajo slovenski
proizvajalci [www.hannah-biz.com,
www.hoodlamb.com].

youthxchange.net

Moda lahko pomeni skrite stroške, predvsem v smislu družbenih in okoljskih vplivov: izkoriščevalske delavnice, uporaba pesticidov za pridelavo rastlinskih vlaken, trgovina s prostoživečimi živalskimi vrstami. V tem kontekstu igrajo znaki za okolju prijazne izdelke pomembno vlogo, saj seznanjajo potrošnike o izdelkih in jim dopuščajo svobodne in odgovorne odločitve.

Moda ne zadeva samo oblačil. Moda je povsod, je vse to, kar se dogaja okoli nas, in nenehno posega v naše zamisli in načine vedenja. Poleg oblačil zajema tudi dodatke, nakit, pričeske, kozmetiko, poslikavo telesa, arhitekturo in oblikovanje, umetnost in ročne obrti, glasbo itd.

Globalizacija in univerzalne podobe, ki jih 'ustvarja' prek interneta, kina, revij in glasbe, igrajo v tem procesu odločilno vlogo. Učinek je dvojen. Na eni strani velikim blagovnim znamkam in imenom omogoča, da oglašujejo in da – kot trdijo nekateri – ljudem vsiljujejo določen življenjski slog in izražanja mode. Tako se zdi, da se ljudje, še zlasti pa mladostniki, povsod po svetu oblačijo, jedo in vedejo popolnoma enako.

Po drugi strani pa globalizacija odkriva sloge oblačenja, navade in vedenje različnih ljudi po svetu in tako sooblikuje modo in vzpodbuja potovanje idej. Ljudje tako postanejo radovedni, od kod prihajajo njihova oblačila. Številni mladostniki se odločajo za 'etno' slog oblačenja, pri katerem

Pojdite na popotovanje z Anito Roddick, soustanoviteljico blagovne znamke Body Shop, v svet aktivizma, etičnega poslovanja, človekovih pravic, varstva okolja in še marsičesa drugega [www.anitaroddick.com] in pogledajte še [www.nologo.org].

WWW...
youthxchange.net

Bi rad o okoljskih in družbenih učinkih mode izvedel več? Ključne besede odpirajo vrata do nekaterih temeljnih področij: obleke (globalne potrošniške smernice), vlaknine (proizvodnja tekstila in vplivi trgovine), oglaševanje, izkoriščevalske delavnice, delo otrok, lepota, žrtve mode, prostor krutosti, ponaredki itn.).

Kodeks podjetij

V nasprotju z delavskim pravom nima korporativni kodeks upravljanja nobene uradne podlage. Koncept 'korporativnega kodeksa upravljanja' se nanaša na izjave o politiki podjetja, ki določajo etične standarde za njegovo vodenje. Te izjave so zasnovane zelo različno. Podjetniški kodeksi upravljanja so povsem prostovoljni. Lahko so v različnih oblikah in se nanašajo na katerokoli stvar –vprašanje delovnih prostorov in pravice

delavcev sta zgolj dve od področij. Prav tako je njihovo uresničevanje odvisno zgolj od podjetja.

Načeloma je podjetniški kodeks upravljanja odvisen od tega, koliko je verodostojen: torej od obsega, v katerem ga resno jemljejo industrija, sindikati, potrošniki in vlade. Tako je njegova verodostojnost odvisna od spremljanja, izvrševanja in preglednosti oziroma pomena, ki ga obstoju in izpolnjevanju kodeksa pripisujejo tuji pogodbeniki in podizvajalci, delavci, javnost, nevladne organizacije in vlade.

Kodeks lahko postane pregleden, če je ustrezno objavljen, če so ljudje z njim seznanjeni ter se izražajo o njegovi vsebini. Ali se določila kodeksa uresničujejo, je mogoče spremljati z notranjim (na primer prek odbora, varuha, rednih obveznih poročil, obiskov proizvodnje, vročih telefonskih linij) ali zunanjim preverjanjem (na primer s pomočjo nevladnih organizacij, zunanjih ocenjevalcev ali svetovalcev) [www.itcilo.org/actrav/actrav-english/telearn/global/ilo/code/main.htm#The%20Concept].

mešajo različne kose oblačil z različnih koncev sveta. Tak videz sporoča: »Sem prebivalec Zemlje in se zanimam za druge kulture in prebivalce.«

IMAM, TOREJ SEM?

Prestati modni preizkus – vsaj v razvitejših državah – danes pomeni biti globoko ujet v krog nenehnih diet, fitnesa, lepotnih operacij, iskanja najnovejših kosov oblačil, mobilnega telefona, iPod-a, ur itd. Življenje teh statusnih simbolov je zelo kratko in žrtve mode bodo morale nove modele kupiti že v manj kot pol leta.

Potrošniki, še posebej mlajši, se pogosto soočijo z dozdevno protislovnimi izbirami. Na eni strani bi radi pomagali ljudem in planetu, na drugi strani pa zadostili hedonistični želji po tem, da bi imeli zadnje »vroče« blagovne znamke.

Kako izgledati 'kul in fer'? Na internetu je na voljo nekaj revij o 'trajnostni modi': naj te navdihnejo!
 [www.sustainablestyle.org]; [www.treehugger.com]; [www.springwise.com/fashion_beauty]; [www.ekwo.org]; [www.ethicalfashionshow.com]

Zeleno je v modi

Pariz, najglamuroznejši center visoke mode na svetu, vsako jesen gosti predstavitev etične mode. Modna revija, ki jo je zasnovala in jo od leta 2004 organizira ustanova French Universal Love, vabi oblikovalce, da pokažejo svojo nadarjenost, ter strokovnjake, da razpravljajo o tem, kako narediti modno industrijo bolj trajnostno. Sodelujoči prihajajo z vseh koncev sveta, vključno iz Bangladeša, Brazilije, Francije, Slonokoščene

obale, Madagaskarja, Filipinov, Senegala, Južnoafriške republike in Velike Britanije. Med njimi so tudi člani organizacije People Tree, pionirji na področju pravične trgovine in ekološke mode [www.ethicalfashionshow.com].

 WWW...
youthxchange.net

Te zanimajo informacije o odgovornih podjetjih in etično narejenih izdelkih? Pri iskanju odgovorov na tvoja vprašanja ti bo pomagalo spletno mesto YXC.

[www.cleanclothes.org/codes/intro.htm].

Oglej si tudi: [www.sweatshopwatch.org]; [www.corpwatch.org].

Na prvi pogled sta si moda in trajnostni način življenja v popolnem nasprotju. Prva je sinonim za površinskost ali potratnost z viri, drugi pa je tesno povezan z bolj zapletenimi (in pogosto 'nemodnimi') zadevami, kot sta recimo 'preprosto življenje' in izbiranje izdelkov z dolgo življenjsko dobo. Če zanemarimo naše predsodke, lahko odkrijemo, da je povezava med modo in trajnostjo vendarle mogoča in koristi obema; moda tako postane nekoliko manj površinska, trajnost pa nekoliko bolj zapeljiva.

Trajnostna moda se ujema z modernim, celovitim in etičnim načinom razmišljanja. Trajnostne dobrine so lahko prav tako kul, konkurenčne in privlačne kot vse druge. Sodeč po raziskavah se vedno več potrošnikov zavestno odloča za tak pristop, še zlasti pri kupovanju visoko kakovostnih dobrin.

TEHNOLOGIJA OBLAČILA

Karkoli že nosimo, nas bo naša obleka povezovala z ljudmi, ki so jo naredili, in to ne glede na to, kje živijo: industrija oblačil je zgoščena zunaj zahodne Evrope in severne Amerike.

Tekstilni delavci morajo pogosto delati v slabih razmerah, zdravstveni in socialni standardi so nizki. Kar 90 % delavcev je žensk; delajo v tovarnah, izkoriščevalskih delavnicah ali doma. Številne med njimi so najstnice ali celo mlajše. Njihove plače so pogosto pod mejo, ki zagotavlja preživetje. Imajo dolg delovnik, pogosto so prisiljene delati nadure in nimajo pravice, da bi se organizirale ali včlanile v sindikat.

Povezave nevladnih organizacij, oblikovalcev in sindikatov, kot je recimo *Kampanja za čista oblačila* (Clean Clothes Campaign – CCC), skušajo stanje čim bolj izboljšati z organiziranjem kampanj in ozaveščevalnih prireditev, s katerimi pozornost medijev in javnosti usmerjajo k razmeram, v kakršnih delajo tekstilni delavci.

Številni potrošniki so se začeli zavedati problemov, ki se pojavljajo znotraj proizvodne verige, pa tudi delavci v proizvodnji so začeli braniti svoje interese. Žal se varnostne in zdravstvene razmere v proizvodnji oblačil in športne opreme izboljšujejo le pri najvidnejših proizvajalcih.

Staro za novo

Podjetje Rocinha Seamstress in Craftwork Co-operative (Coopa-Roca) uporablja zavržene tkanine in Craftwork Co-operative (Coopa-Roca) uporablja zavržene tkanine za oblikovanje najsodobnejših oblačil in okrasnih predmetov, kot so luči, preproge, posteljnina itd. Pobuda se je pojavila, ko je Maria Teresa Leal v največji faveli v Braziliji opogumila skupino petih žensk, da so začele iz ostankov blaga izdelovati najrazličnejše izdelke. Skupina Coopa-Roca je svoje izdelke predstavila na razstavah ter

v brazilskih in mednarodnih medijih. Zadrugo zdaj sestavlja 150 obrtnic; izdelujejo široko paleto predmetov, ki so nastali v sodelovanju z najslavnejšimi brazilskimi umetniki in modnimi oblikovalci. Namen zadruge je omogočiti ženskam, da delajo doma, saj tako hkrati prispevajo v družinski proračun ter skrbijo za svoje otroke [www.coopa-roca.org.br/en/index_en.html].

Prastara oblika

Staroselsko oblikovanje (Indigenous designs) usposablja delavce, ponuja redne zaposlitve in pošteno plačilo za lokalne tkalce, pletilce in tekstilne obrtnike v perujskih in ekvadorskih višavjih. Podjetje sodeluje z več kot dvesto zadrugami, v katerih so združeni pletilci in ročni tkalci. S svojim delom so na trgu oblačil povzročili popoln preobrat, predvsem z uvajanjem ekološke trajnosti kot merila za uspeh. Podjetje varuje okolje tako, da

strupene, netrajnostne sintetične materiale nadomešča z naravnimi ekološkimi vlakni in barvami po načelih pravične trgovine [www.indigenousdesigns.com].

Da bi lahko uvedli izboljšave, so vpleteni oblikovali mednarodne povezave. Vedno več organizacij je prepričanih, da so kodeksi dela učinkovita in verodostojna rešitev za delovne razmere le takrat, ko je v njihovo izvajanje vključen najširši krog sodelujočih, tudi vlade, sindikati in združenja zaposlenih.

Mnogo staroselskih delavcev se v državah v razvoju združuje v zadrage, znotraj katerih proizvajajo svoje blago in izdelke.

Kaj pa podjetja? Družbena odgovornost podjetij (CSR) je termin, ki je predmet svetovne razprave. Ker so podjetja na svetovni ravni postala močnejša, je splošno sprejeto dejstvo, da imajo družbeno odgovornost ter da morajo objaviti svoja pravila ravnanja in predpise. Potrošniki so prepričani, da morajo podjetja danes prevzeti odgovornost za delovne razmere svojih dobaviteljev in za okoljske vplive v celotni proizvodni verigi ter da morajo to politiko objaviti, ponavadi v obliki kodeksa ravnanja.

PRAVA CENA OBLEKE

Tekstilna industrija ubira dva pristopa. Prvi zahteva uporabo naravnih vlaken, kot so volna, svila, lan, bombaž in konoplja. Drugi del industrije pa uporablja umetna vlakna, med katerimi so najpogostejša sintetična vlakna, narejena iz naftnih derivatov.

Večina oblačil v naši garderobi vsebuje poliester, elastan ali lycro. Ta poceni in nezahtevna vlakna postajajo čudežna rešitev tekstilne industrije. Vendar pa njihova proizvodnja povzroča onesnaževanje in tudi reciklirati jih je težko: najlon za razgradnjo potrebuje od 30 do 40 let.

Sintetična vlakna so narejena iz polimerov, ki jih v naravi ne najdemo. Umetno jih ustvarijo v laboratorijih oziroma kemičnih obratih, skoraj izključno iz naftnih derivatov ali zemeljskega plina. Med polimere prištevamo najlon in polietilenski tereftalat ter številne druge spojine, kot so akrilan, poliuretan in polipropilen. Sintetična vlakna lahko proizvajamo množično in njihove lastnosti spreminjamo na najrazličnejše načine. Vsako leto jih izdelajo na milijone ton (leta 2004 je svetovna proizvodnja dosegla 34,6 milijona ton, kar je za 8,9 % več kot leto poprej). Vir: [http://concise.britannica.com/ebc/article-9108501/man-made-fibre] in [www.marketresearch.com].

Samozavestne gospe

Program WORTH daje revnim ženskam po vsem svetu možnost, da povečajo samozaupanje in spremenijo življenje. Trenutno poteka v osmih državah (Kambodži, Demokratični republiki Kongo, Etiopiji, Keniji, Nepal, Tanzaniji, Ugandi in Zambiji). Obsega niz dejavnosti in ženskam pomaga tako finančno kot pri izobraževanju: ženske se zberejo v skupinah po 15 do 20, varčujejo in si izposojajo, se usposabljaajo v podjetništvu in razpravljajo o

načrtih za izboljšanje svojega zdravja in blaginje.

Pristop WORTH se od značilnih mikrofinančnih programov razlikuje v tem, da ne zagotavlja začetnega kapitala, pač pa bankirke in posojevalke kapitala postanejo ženske, ki same upravljajo s svojim denarjem. Tak pristop se lahko uveljavlja tudi na območjih, ki jih mikrofinančne ustanove morda ne bi dosegle. V treh letih je nepalski program WORTH pomagal 125.000 ženskam pri opismenjevanju, prihranki v tovrstnih skupinah so

zrasli na več kot milijon ameriških dolarjev, njihov neto letni zaslužek pa se je z 1,2 milijona dvignil na več kot 10 milijonov ameriških dolarjev. Ženske so sodelovale tudi v številnih kampanjah, v katerih so opozarjale na problematiko, kot je trgovina z belim blagom, nasilje v družini, lastniške pravice in izobraževanje žensk [www.pactworld.org].

Po navedbah Akcijske mreže za pesticide (Pesticide Action Network) je bombaž kriv za 22 % vseh uporabljenih pesticidov na svetu, za kar pridelovalci vsako leto porabijo približno 2,5 milijarde ameriških dolarjev [www.pan-international.org].

Simon Ferrigno, Poročilo o vlaknih ekološkega bombaža – Organska izmenjava, Oakland, april 2006 [www.organicexchange.org].

Ko so v Patagoniji, ameriškem proizvajalcu športnih oblačil, v začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja naročili raziskavo o posledicah rabe surovin na okolje, so pričakovali, da največ škode povzročijo sintetični materiali iz naftnih derivatov, kot sta poliester in najlon. V podjetju so bili šokirani, ko so izvedeli, da je najbolj škodljiv bombaž. Leta 1994 se je vodstvo Patagonie odločilo, da bodo za celotno linijo bombažnih izdelkov začeli uporabljati ekološko pridelan bombaž – in to odločitev so v osemnajstih mesecih tudi uresničili!
Vir: [www.laborrights.org/projects/conference/ecopolitics.htm].

Toda tudi naravna vlakna, kot je recimo bombaž, niso povsem 'čista'. Kljub temu da bombaž zaseda le dobre 3 % vseh obdelanih površin na svetu, je njegova pridelava vzrok za četrtno svetovne porabe insekticidov in 10 % herbicidov.

Nove, okolju prijazne tkanine so narejene iz materialov, ki manj škodujejo okolju. Med njimi sta denimo ekološki bombaž ali volna, pridelana brez sintetičnih kemikalij in pesticidov. Odporna, hitro rastoča bambus in konoplja, pa sta primera rastlin, ki za vzgojo potrebujeta razmeroma malo ali nič pesticidov in gnojil.

Število blagovnih znamk, ki uporabljajo ekološko pridelan bombaž, narašča po vsem svetu. Zato je med letoma 2001 in 2005 prodaja ekološko pridelanega bombaža narasla za 35 %, od tega za 55 % samo v ZDA. Še vedno pa certificiran ekološko pridelan bombaž predstavlja komaj 1 % vsega bombaža na svetu.

Umazana majica

Svet mode je stilski, blesteč in vznemirljiv. Toda ali te morda zanima tudi njegov širši vpliv? Z okoljskega vidika lahko oblačila in materiali, iz katerih so le-ta narejena, naredijo veliko škode. Bombaž, na primer, je najbolj razširjena kmetijska kultura, saj preskrbuje skoraj 50 % svetovnih potreb po tkaninah. Ponavadi mislimo, da je to naravna in zato okolju prijazna izbira. Pa vendar gojitev in žetev pol kilograma bombaža (kolikor ga potrebujemo

za izdelavo majice s kratkimi rokavi) porabi velikanske količine zraka, vode in tal, če zdravja ljudi na območjih, kjer ga gojijo, niti ne omenjamo. Gojenje bombaža, potrebnega za eno majico, zahteva 15 dag kemikalij.

Problemi pri izdelavi oblačil pa se ne končajo na polju. Med predelavo surovega bombaža v oblačilo so pri vsaki stopnji predelave surovini dodane številne strupene kemikalije, med njimi silikonski voski, surovi bencinski derivati, mehčala, težke kovine, zaviralci gorenja, amonijak

in formaldehid, če jih omenimo le nekaj. Pesticidi, ki jih kmetje uporabljajo za zaščito pridelka, lahko povzročijo velikanske izgube biotske raznovrstnosti, škodujejo prostoživečim vrstam, okužijo druge pridelke ali celo pridejo v našo hrano. Kemikalije, ki jih uporabljajo za barvanje tkanin, škodujejo okolju in zdravju. Oblačila, ki jih zavržemo, zavzemajo dragocen prostor na odlagališčih odpadkov; večino zavrženih oblačil bi lahko zelo preprosto reciklirali ali uporabili znova.

Podobno kot je mogoče vzrejati 'ekološko živino', lahko pridelujemo tudi ekološko volno. Glede na to, da pesticidi, ki jih uporabljajo pri gojenju ovc, pomenijo tveganje za zdravje ljudi in okolje, ne preseneča, da povpraševanje po ekološko pridelani volni raste, saj ta znižuje splošno izpostavljenost strupenim kemikalijam.

Obstajajo novi materiali, kot so biopolimeri, narejeni iz soje in koruze. Drug primer so naravna sintetična vlakna *ingeo* (proizvajalec Cargill-Dow), ki jih pridobivajo z destilacijo rastlinskega sladkorja iz rastlinskega škroba, na primer koruznega. Svojo prvo predstavitev v svetu visoke mode so ta vlakna doživela v izdelkih italijanskih oblikovalcev jeansa, Diesel in Versace Sport.

Na žalost pa je ovir za okolju prijazna oblačila vse polno. Dobava, na primer, je zelo otežena. V veliko primerih so morali proizvajalci ustvariti povsem nove poti za pridobivanje surovin. Naslednji

Leta 2005 so v podjetju M + R Strateške storitve za Združenje ekološkega trgovanja (Organic Trade Association) pripravili raziskavo o ekološki pridelavi volne in trgih v ZDA in Kanadi. Odzivi na študijo so pokazali, da je bilo leta 2005 v ZDA in Kanadi ekološko pridelanih 8.705 kilogramov volne [www.ota.com/organic/woolfactsheet.html].

Biopolimeri so polimeri, izdelani z biotehnološkimi procesi. Za njihovo izdelavo uporabljajo večinoma naravne izdelke (kmetijske pridelke, biološke odpadke). Biopolimeri se skoraj ne razlikujejo od običajnih polimerov, ki jih proizvedejo s petrokemičnimi postopki. In ne nazadnje, vsi biopolimeri niso biološko razgradljivi in vseh ne smemo kompostirati [www.centexbel.be/Eng/i-box_archives.htm].

63

Garancije zdravega

Standard Öko-Tex 100 so uvedli leta 1992. Z njim so hoteli potrošnikom zagotoviti zaupanje v zdravje in varnost tekstilnih izdelkov, tekstilna podjetja pa opozoriti na nujnost odgovornega ravnanja s problematičnimi snovmi. Certifikat lahko pridobijo vsi tekstilni izdelki: vlakno, preja, tkanina, modni dodatki, oblačila itn. Pridobijo ga lahko tako proizvajalci kot obdelovalci tekstila.

V mrežo Öko-Tex je vključenih več kot 4.200 tekstilnih in oblačilnih podjetij z vsega sveta. Z več kot 20.000 certifikati, podeljenimi za milijone tekstilnih izdelkov, je standard Öko-Tex 100 postal vodilen znak za okolju prijazen izdelek na področju tekstila. Izdelke s tem znakom preizkušajo in certificirajo ugledni mednarodni inštituti (na primer Centexbel). Vsi certifikacijski inštituti uporabljajo enak nabor poskusnih postopkov in označevanja, s čimer zagotavljajo, da so rezultati po vsem svetu enaki.

Znaki so določeni na podlagi trenutnega znanja in so navadno strožji od nacionalnih predpisov [www.oeko-tex.com].

 WWW...
youthxchange.net

Spletni portal predstavlja podjetja in organizacije, ki so povezani s tematiko, obravnavano v tem poglavju. Zato ponuja odlično izhodišče za informacije o prihodnosti vlaknin, akcijah proti pesticidom in, recimo, o pravičnem delu.

O svoji potrošniški moči se lahko učiš od Katarieo Hamnett, začetnice aktivizma v modi, ki je proteste začela leta 1983, in sicer z gesli, kot so 'Izberimo življenje', 'Zaščitmo tropski gozd' in 'Ohranite svet' [www.katarinahamnett.com].

problem je **cena**. Na splošno je pridelava ekološkega bombaža dražja od običajne, vendar je cena odvisna od spremenljivk, kot sta kakovost in lokacija.

Tekstilna in oblačilna industrija uporabljata zelo raznovrstne surovine in tehnike. Pri vsaki od stopenj, ki so ponavadi potrebne za izdelavo oblačila, je veliko različnih negativnih vplivov na okolje. Predenje, tkanje in industrijska obdelava uničujejo kakovost zraka. Barvanje in tiskanje porablja ogromne količine vode in kemikalij, te pa v ozračje sproščajo lahkohlapne snovi, ki zlasti močno škodujejo našemu zdravju.

Odskočna deska

Samo ti odločaš o tem, kako boš porabil svoj denar. Uporabi svojo kupno moč in pošlji modnim oblikovalcem, proizvajalcem in prodajalcem oblačil sporočilo, ki ga ne bodo mogli preslišati.

- ☞ **Premisli**, preden kupiš. Premisli o tem, kaj zares potrebuješ in kaj si res želiš: ne kupuj oblačil in modnih dodatkov samo zato, 'ker jih imajo vsi', ali zaradi agresivne oglaševalske akcije, ki te prepriča v nakup.
- ☞ Kupuj manj oblačil, a taka, ki **trajajo** dlje.
- ☞ **Zakrpij** obleko, kadar je le mogoče, in tako podaljšaj njeno življenjsko dobo.
- ☞ Beri nalepke: Če ti ne ponujajo dovolj **jasnih informacij**, se ne boj vprašati.
- ☞ Izbiraj izdelke proizvajalcev in trgovcev, ki imajo nedvoumno okoljsko in etično politiko in s tem povezan **kodeks ravnanja**.
- ☞ Izbiraj izdelke z znaki za **okolju prijazne** in **etične** predmete. Izogibaj se izdelkom ali storitvam, ki jih predstavljajo z zavajajočimi trditvami.
- ☞ Izberi izdelke, ki vsebujejo velik odstotek **recikliranih** ali **predelanih** materialov in sestavin ali pa jih je moč preprosto odlagati ali reciklirati.
- ☞ **Recikliraj** obleke, ki jih ne potrebuješ več.
- ☞ Nenehno **spremljaj** svoje priljubljene blagovne znamke. Poveži se z lokalno potrošniško skupino, da boš o njih izvedel več. Pridruži se spletnim kampanjam za izboljšanje praks zaposlovanja v proizvodnji.
- ☞ **Kupuj neposredno** od proizvajalca. Če imaš dostop do interneta, kupuj 'virtualno', kadar je to mogoče, in tako skrajšaj prodajno verigo. S tem boš prispeval k zmanjšanju onesnaženja zaradi prevoza izdelkov in koristil manjšim lokalnim proizvajalcem.

WWW...
youthxchange.net

Te zanima, kakšne so razmere za delo v tekstilni industriji? Spletne strani spet ponujajo zanimiv kviz in vrsto koristnih povezav na navdihujoče prispevke.

Kaplja na kapljo

V Sloveniji imamo okoli 10.000 vodnjakov, ki pa smo jih po začetku gradnje vodovodnih sistemov opustili. Oživiti jih skuša Heliosov sklad za ohranjanje čistih slovenskih voda, ki sta ga leta 1998 ustanovila poslovni sistem Helios in Ministrstvo za okolje in prostor. V sklad se steka po 0,25 evra od vsakega prodanega litra Heliosovih okolju prijaznih premazov na vodni osnovi. Denar je namenjen obnovi tistih vodnjakov, ki imajo

določeno arhitekturno, tipološko ali prostorsko vrednost in za katere obenem obstaja še velika verjetnost, da se bodo po obnovi vključili v družbeno življenje kraja. Poleg tega je pomembna še skrb za ohranitev in zaščito zaledij vodonosnika in s tem za zagotavljanje primerne kakovosti vode v vodnjaku. Doslej so s pomočjo sklada očistili petinštiridest vaških in krajevnih vodnjakov ter sedemnajst kraških jam in brezen. Del sredstev sklada je namenjen nagradam, ki jih podelijo učencem

in dijakom osnovnih in srednjih šol za najbolj ustvarjalne projektne naloge Vodna učna pot [www.helios.si].

Unovči svoj vpliv

»Potrošnika iz leta 2025 bi označil s tremi besedami: zahtevnejši, pametnejši in bolj zaskrbljen.«

[Mike Clasper,
Procter & Gamble Evropa]

Vsi nakupujemo, zato je naupovanje velik posel. Globalizacija, dostopnost novih medijev in povečan dostop do informacij so prispevali k naši ozaveščenosti o okoljskem, družbenem in ekonomskem vplivu naših potrošniških odločitev na planet.

Potrošniki začenjamo razumeti, da vse skupaj neposredno vpliva na nas in zato iščemo več informacij. Za vse potrošnike je pomembno, da smo sposobni sprejemati utemeljene odločitve.

V Evropski uniji in še kje si vlade zelo prizadevajo, da bi ugodile zahtevam potrošnikov po informacijah o okoljskih in zdravstvenih vidikih izdelkov in storitev.

Statistično je za vsakega Američana na voljo 1,5 m² nakupovalnega centra – največji trgovski center Ontario Mills blizu Los Angelesa je velik za 34 nogometnih igrišč.

*Ukrepaj! Pridruži se Unepovemu
debatnemu forumu o trajnostni
potrošnji. Pošlji vprašanja, svoje izkušnje
in zamisli posreduj tudi drugim: sc@unep.fr; in obišči [www.unep.fr/sustain].*

65

Moč kupca

Zveza za deževne gozdove je leta 2000 mednarodni družbi Chiquita oziroma vsem njenim 127 plantažam v Latinski Ameriki podelila certifikat »boljša banana«. Tako je Chiquita postala edini proizvajalec na svetu, ki se drži strogih družbenih in okoljskih standardov, ki jih zahteva projekt »boljša banana«. Njihove »boljše banane« predstavljajo 15 % vseh iz Latinske Amerike izvoženih banan. Na evropskem trgu zavzemajo »boljše banane«

90 %, na severnoameriškem pa dve tretjini tam navzočih količin blagovne znamke Chiquita [www.greenmoneyjournal.com].

 www.youthxchange.net

Znaki za okolju prijazne in etične izdelke, etične naložbe in mreže kritičnih področnikov postajajo vedno bolj priljubljeni. V obdobju, ko je pravičnost postala ključni koncept, ti bo spletno mesto YXC zelo koristilo, saj predstavlja številne koncepte, primere in podatke s področja bolj trajnostno naravnane nakupovanja.

Uradno priznani znaki za okolje:

1. Modri angel (Nemčija)
2. Okoljska oznaka Evropske unije
3. Zeleni tjuljenj (ZDA)
4. Ecologo (Kanada)
5. Kitajsko okoljsko označevanje
6. Japonska
7. Nordijski beli labod
8. Avstrija
9. Tajvan
10. Indija
11. Izrael
12. Milijeukeur (Nizozemska)
13. Okolje 2000 (Zimbabve)
14. Južna Koreja
15. Aenor (Španija)
16. Zelena oznaka (Tajska)
17. Biodar (Slovenija)

Če hočeš več informacij, poglej na spletno stran Evropske komisije:
[http://europa.eu.int/comm/environment/ecolabel/index_en.htm].

[www.energystar.gov]

Uporaba oznak je eno izmed najpogostejših sredstev, s katerimi vlade zagotavljajo zanesljive in jasne informacije o ekoloških in etičnih značilnostih izdelka. Ampak previdno! Uradno priznanih je samo nekaj znakov za okolju prijazne izdelke, ki ustrezajo strogim kriterijem. Med najbolj znanimi so evropska marjetica, nemški modri angel, nordijski beli labod in francoska kratica AB (za ekološko kmetijstvo).

V ZDA uporabljajo sistem energijske zvezde, ki potrošnike sezanja z energijsko učinkovitostjo določene električne naprave.

Javnost vse bolj spremlja delovanje korporacij in vlad. Bolj ko bodo ljudje pozivali podjetja, naj pri proizvodnji in prodaji postanejo bolj trajnostna, več je verjetnosti, da bo prišlo do sprememb. Če hočejo proizvajalci obdržati zaupanje potrošnikov, morajo dokazati, da jih njihove potrebe in zahteve zanimajo.

Zajamčeno dobro

Tržna znamka BIODAR je prva slovenska registrirana znamka za živila iz popolnoma nadzorovane ekološke pridelave. Standardi za pridobitev oznake BIODAR so v posameznih zahtevah celo strožji od mednarodnih pravil za ekološko pridelana živila. Nosilec znamke je nevladna organizacija Zveza združenj ekoloških kmetov Slovenije (ZZEKS), v katero je včlanjena večina ekoloških kmetovalcev v Sloveniji (1.160) [www.eko-kmet.si].

Brez kemije

DEMETER je blagovna znamka za izdelke, pridelane po biološko-dinamični metodi. Ta zahteva ne le opuščanje sintetičnih gnojil in kemičnih sredstev za zaščito rastlin ali kemičnih dodatkov pri predelavi pridelkov, temveč tudi izvajanje ukrepov za spodbujanje procesov življenja v tleh in v hrani. Nosilec blagovne znamke je svetovna organizacija Demeter International, katere član je slovensko Društvo

za biološko-dinamično gospodarjenje Ajda [<http://www.ajda-vrzenec.si/>].

Odskočna deska

O porabi svojega denarja odločaš sam. Izbiraj ekološko prijazne in trajnejše znamke ter supermarketom in prodajalcem pošiljaj tehtna sporočila. Nekaj namigov:

- ☞ **Premisli**, preden kupiš. Premisli o tem, kaj potrebuješ, in ne o tem, kaj si želiš.
- ☞ Prebiraj **oznake**: če informacije niso jasne, zahtevaj pojasnilo oddelka za potrošnike ali lastnika trgovine.
- ☞ Izbiraj izdelke in storitve z oznakami za okolju **prijazne** in **etične** izdelke.
- ☞ Kadar je le mogoče, kupi **sezonsko** in lokalno pridelano hrano.
- ☞ Izberi izdelke, ki vsebujejo velik delež **recikliranih** ali predelanih materialov ali sestavin ali ki jih je mogoče preprosto odlagati oziroma reciklirati.
- ☞ Kupuj neposredno. Če imaš dostop do **interneta**, nakupuj 'virtualno', kadarkoli je to mogoče, saj tako zmanjšaš onesnaževanje, ki nastane zaradi prevoza. Internet lahko prispeva k trajnejši potrošnji, če ga uporabljamo razumno.

Prijazna mreža

TUNZA' v jeziku kisvahili (ali svahili, gre za jezik vzhodne Afrike) pomeni »ravnati pazljivo in skrbno«. Ta Unepova pobuda z ozaveščanjem in spodbujanjem k pozitivnim dejanjem mlade in otroke nagovarja k skrbi za okolje. Mreža mladih Tunza je svetovna baza mladinskih organizacij in mladih aktivistov, ki si po vsem svetu prizadevajo za trajnostni razvoj. Predstavniki z vsega sveta izpostavljajo okoljska vprašanja na lokalnih ravneh, izmenjujejo si izkušnje in znanje ter o vsem tem poročajo agenciji Unep. Njihova revija in spletna stran sta na voljo znotraj portala Unep [www.unep.org/tunza].

Čas je, da državljani ukrepajo! Število pobud civilne družbe se je precej povečalo.

DENAR V SLUŽBI DOBREGA

Tudi pri načrtovanju prihodnosti smo lahko pozorni in poskrbimo lahko za to, da bomo z odločitvami za naložbe ali varčevanje spodbujali odgovornejše življenje. Čim več ljudi bo ravnalo tako, tem lažje bo podjetja in ustanove opozarjati na njihovo družbeno odgovornost.

Podjetja z odgovorno politiko so lahko zgled. Sledila jim bodo še druga, ko bodo uvidela, da je tudi z drugačnim ravnanjem mogoče služiti denar.

Vse večji delež javnosti, tako posameznikov kot ustanov, vlaga etično. Takšni vlagatelji zahtevajo, da naložbe ustvarjajo več kot le dobiček, in hočejo, da se podjetja vedejo odgovorno. Različnih oblik trajnostnega vlaganja je veliko. Ena možnost je kupovanje delnic v odgovornih podjetjih,

Več informacij o etičnem financiranju in o podjetjih, ki so zavezana odgovornemu družbenemu in okoljskemu ravnanju, lahko dobiš na: [www.cool-companies.org]; [www.co-operativebank.co.uk/ethics.html]; [www.ethicalconsumer.org]; [www.novethic.fr/novethic/site/index.jsp].

Izmenjujmo!

Bogati postajajo bogatejši, revni pa revnejši. Tako bi veljalo še dolgo, če ne bi kar nekaj odzivov potrošnikov dokazalo, da je mogoče moč denarja preseči. Lokalni sistem za trgovsko izmenjavo (LETS) je krasen primer brezgotovinske izmenjave med ljudmi. Plačilno sredstvo ob nakupu ni denar, ampak je treba plačati z drugo dobrino ali storitvijo. Sistem se hitro širi, v številnih državah pa ga prilagajajo tamkajšnjim značilnostim in

potrebam. Organizacije pod okriljem LETS so: Ithaca Hours (ZDA), Banca del Tempo (Italija), sistemi izmenjav v skupnostih (v Nigeriji, Senegal, Južnoafriški republiki, Keniji in Kamerunu).

Poglej naslednje povezave: [www.ithacahours.org]; [www.comune.fe.it/bancadeltempo]; [www.appropriate-economics.org/africa/africa.htm].

WWW...
youthxchange.net

Prostovoljci igrajo posebej pomembno vlogo. Ne le kot zagovorniki neprofitnega sektorja, temveč pomagajo tudi pri njegovih prizadevanjih za družbeno pravičnost in razvoj. Te zanima več? Pridi na spletno mesto YXC!

Programi mikroposojil ponujajo majhna posojila zelo revnim ljudem, in sicer za projekte samozaposlovanja. Tako si ljudje ustvarijo dohodek, s katerim lahko poskrbijo zase in za svoje družine. Posojilo ponavadi vrnejo v obdobju šestih mesecev ali enega leta. Vir: Microcredit Summit, [www.gdrc.org/icm].

druge pa predstavljajo vlaganja v etične pokojninske sklade, vrednostne papirje in lokalne pobude.

Etični skladi ponujajo možnosti za zadovoljevanje tako globalnih kot lokalnih potreb. Usmerjanje osnovnega kapitala v manjše kraje ustvarja mikroposojila in omogoča manjše poslovne priložnosti podjetnikom z vsega sveta. Takšni sistemi ljudem pomagajo, da se lažje soočajo z gospodarskimi in socialnimi težavami.

Prek multilateralnih in mednarodnih finančnih in naložbenih odločitev lahko pobude pri etičnih vlaganjih prevzamejo tudi vlade. Na mednarodni ravni se na tem področju že kaže določen napredek. Primer so povečana vlaganja v obnovljive vire energije s pomočjo reform Mednarodnih finančnih ustanov (*International Financial Institutions* – IFI) in izvoznih kreditnih agencij (*Export Credit Agencies* – ECA). Ključna dejanja na tem področju je oblikovala Delovna skupina za obnovljive vire energije G-8 (*G-8 Renewable Energy Task Force*), ustanovljena na vrhu G-8 v Okinavi julija 2000.

Mimo koša

Odslužene stvari lahko posamezniki v Sloveniji podarimo humanitarnim organizacijam, nedavno pa se je v te namene uveljavila tudi uporaba spleta. S pomočjo spletnega portala Podarimo.si lahko oddamo 'daritveni oglas' za katerokoli stvar, ki je ne potrebujemo več, pa bi morda prišla prav komu drugemu, lahko pa poiščemo tudi kaj uporabnega zase. Tu najdemo prav vse stvari, od računalniške in športne opreme do knjig, pohištva

in gospodinskih aparatov ali celo stvari, na katere se sami ne bi spomnili [www.podarimo.si].

Banka revnih

Program mikroposojil bangladeške banke Grameen je drugačen kot običajna praksa bank, ki revne zavračajo kot 'kreditno nesposobne'. Izhodišče banke Grameen je, da imajo tudi revni veščine, ki bi jih bilo mogoče bolje uporabiti.

Osnova za posojilo je prostovoljni dogovor petih posameznikov, ki zagotovijo skupno, moralno obvezujočo skupino porokov (kot to zahtevajo običajne banke). Trenutno je odplačanih

95 % tovrstnih posojil, in to zaradi pritiska skupine ali osebnega interesa in motivacije posojilojemalcev. Posojila so nizka, vendar zadostujejo za vzdrževanje majhnih podjetij, v katerih si posojilojemalci služijo kruh: npr. z luščenjem riža, popravilom mehanizacije, nakupom rikše itd. Sistem sloni na predpostavki, da se bo posameznik, če mu bodo odobrili posojilo, vključil v dejavnost, ki prinaša prihodek [www.grameen-info.org/bank/moa.html].

Mednarodne finančne ustanove, in med njimi predvsem izvozne kreditne agencije, so instrumenti držav, ki uporabljajo javni denar za financiranje, jamstva in zavarovanje zasebnih naložb. Podjetjem olajšujejo tvegane naložbe na tuje trge, saj prevzamejo večino tveganja, povezanega z njimi. Osnovni namen ECA je pospeševanje izvoza.

Izvozne kreditne agencije ECA so zdaj največja skupina javnih mednarodnih finančnih ustanov; vse skupaj po obsegu presegajo Svetovno banko.

Na kaj mora biti etični vlagatelj pozoren, preden se odloči, kam bo naložil svoj denar? Nekaj ključnih vprašanj:

- ▶ S čim se podjetje ukvarja?
- ▶ Kakšen izkaz ima podjetje na področjih **socialne** politike in varovanja **okolja**? Ali uporablja obnovljive vire energije?
- ▶ Ali podjetje daje **informacije** o vplivu izdelka na okolje po načelu 'od zibelke do groba'?
- ▶ Kakšen **delodajalec** je podjetje (ženske, manjšine, premakljiv delovni čas itd.)?
- ▶ Ali je podjetje vključeno v lokalne **projekte** in pobude?

69

Naše črne pike

Projekt Zojini zeleni zemljevidi, ki ga organizira Zavarovalnica Maribor v sodelovanju z Ministrstvom za okolje in prostor, vabi otroke, stare od šest do enajst let, k iskanju črnih ekoloških točk v njihovem okolju. Otroci pod mentorstvom učiteljev najprej poiščejo ekološki problem (recimo divje odlagališče, onesnaževalca okolja, ogroženo rastlino), nato pa pripravijo predlog za rešitev. Projekta sta se leta 2007 udeležili 102 osnovni

šoli, kar pomeni skupaj 6.028 otrok oziroma 386 razredov in skupin iz vse Slovenije [<http://www.zoja.si/>].

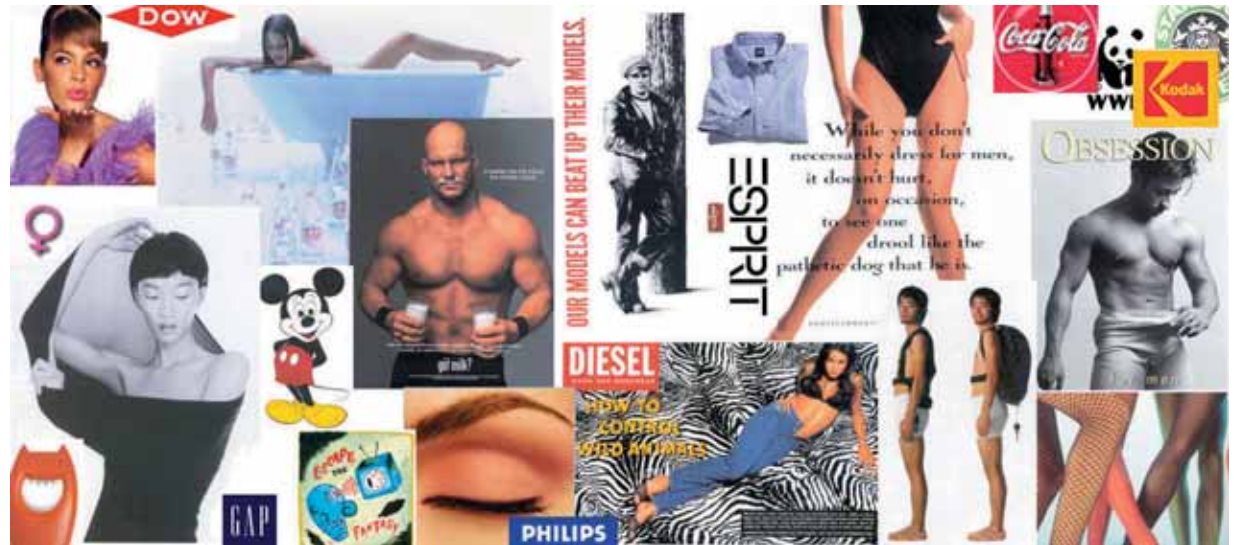
 WWW...
youthxchange.net

Denar v službi boljšega sveta? Možnosti je veliko, nekaj zelo zanimivih lahko najdeš na spletnem portalu YXC.

Državljeni sveta

»Naj vasi prihodnosti živijo v naši domišljiji, da bomo nekega dne lahko šli in živeli v njih.«

[Mahatma Gandhi, indijski voditelj]

Mladi danes živijo v okolju, nasičenem z mediji, in doživljajo neskončne poplave podob in podatkov iz različnih virov. Preplavljajo jih informacije o politiki in aktualnih zadevah, glasbi, znanosti, filmskih zvezdnikih, modi ter o nešteto drugih temah in zadevah. Otroci odraščajo v kulturi, v kateri večino informacij in zabave pridobijo iz medijev: televizije, časopisov, interneta, filmov, radia in revij.

Kako ti mediji delujejo? Kako so organizirani in kako oblikujejo realnost? Medijska pismenost pomaga ljudem razviti kritično razumevanje množičnih medijev, tehnik podajanja teh informacij in njihovih vplivov. Z drugimi besedami, mladini omogoča sprejemanje utemeljenih odločitev o medijih in njihovi vsebini.

Poleg tega lahko medijska pismenost mladino pripravi do tega, da se odzove na poskuse medijev, da bi vplivali na njihove vrednote, potrošniške navade in želje. Uči jih, kako 'izrabiti' medije v svoje namene: da na nekaj opozorijo, da promovirajo svoje vrednote in da uveljavljajo trajnejši način življenja. Z drugimi besedami, mladi lahko s pomočjo medijev uveljavljajo pravice, ki jih imajo kot državljani in potrošniki.

Za zajtrk – oglas

Študija Družinske fundacije Kaiser iz leta 2005 je ugotovila, da so bili ameriški otroci med osmim in osemnajstim letom medijem vsak dan izpostavljeni okrog 8,33 ure, kar je za dobro uro več kot v zadnjih petih letih. Povečanje števila ur so povzročili zlasti 'novi mediji', kot so računalniki, internet in video igrice. Raziskava se je osredotočila le na zunajšolske dejavnosti, torej šolsko delo ni bilo vključeno v to merjenje [www.kff.org].

Po podatkih ameriške Akademije za pediatrijo ameriški otroci, starejši od dveh let, televizijo gledajo v povprečju štiri ure dnevno, povprečen otrok pa vidi več kot 40.000 oglasov letno. Vir: [https://drum.umd.edu/dspace/bitstream/1903/3120/1/umi-umd-2935.pdf].

V ZDA porabijo otroci le 10 % vsega časa, ki ga preživijo ob gledanju televizije, za spremljanje otroških programov. Preostalih 90 % časa porabijo za gledanje programov za odrasle. **35 %**

najstnikov ima televizor v svoji sobi in pred ekranom je svoje obroke.

Vir: Ameriško nacionalno združenje za izobraževanje majhnih otrok; L'Espresso, 27. september 2001, str. 104.

ZAPELJEVANJE, NAGOVARJANJE IN PREPRIČEVANJE

Veliki plakati, televizijski oglasi in revije ... Videti je, kot da se oglašom ne da ubežati. Oglasna sporočila naj bi imela velik vpliv na ljudi in naj bi jih silila v pretirano potrošnjo. Katere mehanizme sprožajo ta sporočila? In – ali je vsako oglaševanje slabo?

Nekateri oglasi so posebej namenjeni mladini. Uporabljajo jezik, podobe in sporočila, ki ugajajo najstnikom, njihovim staršem pa ne vedno (npr. oglasi za igrače in video igrice, hitro prehrano ali glasbo).

Mladina je za oglaševalce pomembna ciljna skupina, ker morajo podjetja na zelo konkurenčnem trgu že od zgodnjega otroštva utrjevati lojalnost do blagovne znamke.

Oglasi praviloma posredujejo poenostavljena sporočila in uporabljajo stereotipe. Tako npr. dekleta nagovarjajo drugače kot fante. Problem stereotipa je, da krepi prepričanje, da se moraš kot moški ali ženska (bele ali črne polti, hetero- ali homoseksualec) podrediti določenim vlogam, imeti določene značilnosti in določene oblike pojavnosti.

Doseči hočejo, da bi ljudje njihove izdelke začeli uporabljati, ko so mladi, in da bi jim nato ostali zvesti vse življenje.

Unep sodeluje z oglaševalci pri usmerjanju njihovih veščin v spodbujanje bolj trajnostnega načina življenja. Več informacij je na voljo na: [www.unep.fr/pc/sustain/advertising/advertising.htm].

Zapravljanje moči

Raziskave o najstnikih (Teenage Research Unlimited – TRU): vodilno ameriško podjetje za tržne raziskave na trgu mladih je ugotovilo, da so najstniki med dvanajstim in devetnajstim letom starosti leta 2004 porabili 169 milijard dolarjev, kar je približno 91 dolarjev na teden. Ti najstniki s svojim denarjem in denarjem, ki ga dobijo v dar, kot podporo ali kot žepnino od staršev, kupujejo širok razpon izdelkov, od hrane, obutve, oblačil in najnovejših

naprav, kot so CD pekači, MP3 predvajalniki in mobilni telefoni. Predvidevajo, da bo prodaja za mlade, od sredstev za nego las in kože, kozmetike pa vse do etničnih predmetov, do leta 2008 dosegla 8 milijard dolarjev. Vir: [https://drum.umd.edu/dspace/bitstream/1903/3120/1/umi-umd-2935.pdf].

 WWW...
youthxchange.net

Spletno mesto predstavlja nekaj izredno zanimivih študij o medijih.

Leta 1999 so umaknili oglase blagovne znamke **Calvin Klein**, ker so se potrošniki pritoževali, da so neprimeni za otroke. Iz oglasov za cigarete **Camel** so morali umakniti lik, poimenovan Joe Camel, ker so se potrošniki pritoževali, da nagovarja otroke [www.media-awareness.ca].

Vir: [www.phac-aspc.gc.ca/ncfv-cnivf/familyviolence/html/nfntseffemedia_e.html] [www.apa.org/releases/media_violence.html].

Če sprejmemo tako razmišljanje, tvegamo, da bomo izgubili pravico do lastne izbire. Vseh sporočil, s katerimi nas mediji (še posebej oglaševanje) zasipavajo, pa nam vendarle ni treba zgolj sprejemati. Lahko 'se oglasimo' in izrazimo svoje mnenje.

Vendar pa oglaševanje ni le prepričevanje ljudi, naj kupijo več. Različne organizacije oglaševalske tehnike vse bolj uporabljajo tudi za to, da pritegnejo potrošnikovo pozornost in jo usmerijo na družbeno pomembna področja, na primer k okoljskim ali socialnim temam.

NAJBOLJ PRIVLAČNA ŠKATLA NA SVETU

Kulturni in razredni stereotipi so zelo razširjeni tudi na televiziji. Velikokrat so manjšine prikazane stereotipno in v primerjavi z večino manjvredno. Poleg tega televizijo ponavadi spremlja občinstvo, dosti širše od ciljne skupine, ki ji je program namenjen.

Otroci in mladostniki recimo preprosto dostopajo do programov, ki vsebujejo nasilje, spolnost in družbene stiske, čeprav čustveno za to niso zreli oziroma nimajo razvite kritične sposobnosti, da bi se lahko soočili s takšnimi vsebinami. Odrasel človek lahko analizira, otroci pa ponavadi samo vsrkajo, kar vidijo. Vrsta raziskav opozarja na to, da se otroci, ki pogosto gledajo programe z veliko nasilja, pri reševanju svojih konfliktov zatečejo k agresiji.

Vendar pa televizija nima vedno negativnega vpliva. Pozitivna stran gledanja televizije je priložnost, da vidimo različne načine življenja in kulture. Danes otroci pred vstopom v šolo vedo več, kot so vedeli otroci pred pojavom televizije. Obstajajo dokazi, da otroški programi, ki so namenjeni izobraževanju na različnih področjih, lahko otrokom pomagajo pri učinkovitem učenju. Poleg tega ima televizija tudi pomembno razvedrilno vlogo.

Nasilje na zaslonu lahko šokira, toda nekatera bolj prikrita sporočila lahko otrokom pustijo posledice za vse življenje. Če se nenehno pojavljajo, lahko pri otrocih oblikujejo določene življenjske navade, kot npr. spodbujanje pretirane potrošnje ali motnje pri hranjenju.

Pogled mladih

Leta 2006 je prvič potekal eko parlament mladih, ki bo odsele vsaki dve leti. V Sloveniji ga organizirata Ministrstvo za okolje in prostor in družba Slopak, ki sodeluje v mednarodni mreži Zelene pike. Gre za mednarodni projekt okoljskega ozaveščanja, ki poteka v štirinajstih državah Evropske unije, Turčiji in Kanadi. Srednješolci raziskujejo svoje lokalno okolje ter predlagajo rešitve za okoljske probleme, ki so jih opazili. V šolskem letu

2005/2006 je v dvajsetih skupinah na trinajstih gimnazijah in šolskih centrih sodelovalo petinsedemdeset otrok. Obravnavali so različne teme: ločeno zbiranje odpadne embalaže, revitalizacija zemlje, energija vetra, ohranjanje voda, ekološka pridelava hrane ipd. Predloge za rešitev problemov so povzeli v okoljevarstvenem pismu, ki so ga junija 2006 predali ministru za okolje in prostor. Predstavniki slovenskih dijakov so se oktobra 2006 odlično odrezali tudi na mednarodnem

eko parlamentu mladih v Parizu. Eden izmed njih si je prislužil povabilo v Evropski parlament v Bruslju. Eko parlament mladih bo organiziran tudi v šolskem letu 2007/2008, izsledke dijakov pa bo UNESCO vključil v poročilo v okviru Desetletja izobraževanja za trajnostni razvoj 2005–2014 [www.mop.gov.si].

Posel stoletja

Za oglaševanje bo leta 2007 na svetovni ravni porabljenih 338,7 milijarde evrov, s stopnjo rasti 5,2 %. Vodi jo ZDA, ki prispevajo skoraj 50 % vsega na svetu za oglaševanje porabljenega denarja. Pričakovati je, da bo v prihodnjih letih Azija prehitela zahodno Evropo kot drugo največjo oglaševalsko regijo, zlasti zaradi pospešene rasti Japonske in Kitajske. Ameriški oglaševalski trg je bil leta 2004 vreden 154 milijard ameriških dolarjev in tako

ZVEZDE KAŽEJO POT

Igralci, modeli ali športniki lahko mladini včasih ponudijo pozitiven VZOR. Poročanje o njihovem stališču, ki ga imajo o določeni zadevi, lahko deluje kot katalizator pri ozaveščanju in pritegne pozornost širše množice mladih k posebnim problemom, kot so recimo aids (HIV), svetovna lakota ali okolje.

Glasba, že po definiciji univerzalni jezik, je verjetno medij, ki najbolj dosledno prenaša močna družbena sporočila. Primeri? Dogodki, kot so Live Aid, Farm Aid, The Amnesty International Tour, Our Common Future, Greenpeace Album, in podobni. Tovrstni dogodki tudi oblikujejo pomen sodelovanja občinstva, saj uživanje na koncertu pomeni gesto politične ali človekoljubne solidarnosti.

Danes mladina udobno sobiva z mediji. Na tisoče spletnih strani je namenjenih najstnikom ali pa jih ustvarjajo najstniki sami. Njihova prizadevanja za spodbujanje včasih zelo zapletenih zadev (npr. človekovih pravic, vprašanj, povezanih z okoljem) so dokaz sposobnosti mladih, da ne le izrabijo medije, pač pa tudi svoje talente za trajnostne projekte.

Resna zabava ADBUSTERS je kanadska neprofitna organizacija, ki oblikuje spletne strani in revijo, namenjene preučevanju odnosa med »ljudmi in njihovim fizičnim in mentalnim okoljem«. »Kulturni motilci«, kot so se poimenovali, poskušajo prikazati drugačen pogled na življenje in na naše vsakdanje navade. Ljudi spodbujajo, naj kritično dvomijo v medije, opozarjajo na očitna in prikrita objavljena sporočila, ki jih pogosto jemljemo kot samoumevna.

S parodijami na znane oglase in z lastnimi akcijami (recimo **Dan brez nakupa ali Teden brez televizije**) opozarjajo ljudi, naj premislijo o svojih prednostnih nalogah in načinu življenja, ter jih ozaveščajo o različnih tematikah (neenakost, pretirana potrošnja, manipulacija medijev itd.). Čeprav nekateri ljudje morda ne odobravajo njihovega načina, je ADBUSTERS živahna in ustvarjalna organizacija, ki ima posebno sposobnost: prav z uporabo večine oglaševalske industrije izraža dvom o vlogi in vplivu medijev. To je nedvomno primer moči aktivne mrežne skupine [www.adbusters.org]. Adbusters obstaja v različnih državah, tudi, na primer, v Franciji [www.casseursdepub.org].

Eden izmed primerov je [www.myspace.com]. Glej tudi: [www.youtube.com] [www.takingitglobal.org].

73

večji kot delež osemnajstih držav, ki so sledile – Japonska (37,3 milijarde ameriških dolarjev), Velika Britanija (17,2), Nemčija (16,1), Kitajska (13,8) in Avstralija (6,4) ... Obseg ameriškega oglaševanja na lastnem trgu je impresiven – televizija je vredna 60, radio 20, internet pa 10 milijard ameriških dolarjev.

Vir: [www.interpublic.com/read_file.php?did=48]; [www.smh.com.au/news/Business/TVs-feather-duster-becomes-a-rooster/2005/02/09/1107890270091.html?oneclick=true]; [www.chamber.org.hk/hknewsletters/news_template.asp?id=4697].

Prostovoljstvo na spletu

Akcija brez meja (Action Without Borders) je svetovna mreža posameznikov in organizacij, ki si prizadevajo za svet, v katerem bi vsi ljudje lahko živeli svobodno in dostojanstveno. Ureja spletno stran Idealist.org, kjer najdeš 40.000 neprofitnih in javnih organizacij iz 165 držav; lahko jih iščeš in pregleduješ po nazivih, krajih, kjer delujejo, ali poslanstvu. Tu lahko najdeš na tisoče priložnosti za prostovoljno delo v svoji skupnosti ali po svetu,

ter seznam organizacij, ki lahko pomagajo pri prostovoljnem delu v tujini. Gre za najboljši neprofitni poklicni center na spletu s seznamom več sto prostih delovnih mest in učnih praks [www.idealist.org].

WWW...
youthxchange.net

Spletni portal predstavlja številke in dejstva ter pojme, kot so oglaševanje in mladina, internet, globalni glasbeni trg in medijska koncentracija. Učitelji bodo tu našli zamisli za dve razredni dejavnosti, katerih namen je boljše razumevanje mehanizmov oglaševanja oziroma inovacij v znanosti in tehnologiji.

Prehranjevalne navade in oglaševanje

V ZDA vedno več ljudi preveč jé: 55 % prebivalcev je pretežkih in 14 % otrok je odločno predebelih. Njihove prehranjevalne navade oblikuje dostopnost, torej ponudba restavracij s hitro prehrano, menz, kavarn in ... oglasov.

Glede na veliko izpostavljenost številni strokovnjaki s področja množičnih komunikacij pripisujejo medijem v življenju mladine enako pomembno vlogo, kot jo imajo drugi socializacijski dejavniki.

Mladina ima ogromno kupno moč, s katero lahko sama razpolaga, in porabi okoli 140 milijard ameriških dolarjev letno. Okoli 15 % te vsote gre za hitro prehrano in prigrizke.

Mladina vpliva tudi na trošenje svojih staršev: otroci neposredno vplivajo na približno 19,6 milijarde dolarjev živilskih nakupov letno. Ameriški trg s hrano je drugi največji oglaševalec v ZDA, takoj

za avtomobilsko industrijo: za oglaševanje hrane in pijače letno porabi okrog 25 milijard ameriških dolarjev [www.ijbnpa.org/content/1/1/3].

Evropa je ravno tako na razpotju zdravega prehranjevanja. Debelost se še naprej širi – gre za pandemijo, ki ima tako gospodarske kot zdravstvene posledice, zaradi česar se po vsej Evropi povečuje število kroničnih bolezni. Večletne akcije za spodbujanje ustrežnejše prehrane in večje telesne dejavnosti niso prinesle otipljivih rezultatov. V večini Evrope je veliko prebivalcev pretežkih, klinično debela pa je v najekstremnejših primerih vsaka tretja odrasla oseba. Naraščanje povečane teže in debelosti pri otrocih je še posebej izrazito v Italiji – najbolj v vsej Evropi – in je po nekaterih podatkih doseglo že 36 % otrok [www.iotf.org/media/euobesity2.pdf].

Lepo Doma

V Sloveniji je že več primerov t. i. 'pasivnih hiš'. Te zaradi zmožnosti izkoriščanja energije, ki jo oddajajo človek, žarnice, gospodinjstvi aparati ter drugi notranji viri, porabijo občutno manj energije kot navadne hiše. Pri tem so posebno pomembne nekatere lastnosti hiše, predvsem položaj stavbe (boljši izkoristek sonca), njena izolacija, tesnost vgrajenih materialov in izvedba samega postopka gradnje. V pasivni hiši je zaradi prepustnosti in dihanja materialov le redko treba odpirati okna, saj hiša 'dih' z okolico'. Lastnik ene od pasivnih hiš je **Franci Petek**, nekdanji smučarski skakalec in svetovni prvak, danes doktor geografskih znanosti in raziskovalec. Njegova

hiša v okolici Bleda na Gorenjskem je zgrajena iz povsem naravnih materialov, večinoma iz lesa. Za ogrevanje uporablja toplotno črpalko. V hiši ni radiatorjev, temveč se toplota iz toplotne črpalke dovaja prek posebnega prezračevalnega sistema in neposredno od sonca [www.slovenija-co2.si/aktualno/skvorc.pdf].

Neprijetna resnica

Bivši podpredsednik ZDA Al Gore se zaveda, kako je moč medijev pri prebujanju zanimanja javnosti za probleme, ki zadevajo prav vse nas, pomembna. Njegov dokumentarec *Neprijetna resnica*,

ki je nastal na temelju številnih sodelovanj s strokovnjaki, je preprost, enostaven in strokovno dosleden. Problem podnebnih sprememb je uspešno približal širši javnosti [www.climatecrisis.net].

Popolna ženska

Trgovina Body Shop je kampanjo o krepitvi samopodobe začela že leta 1995 in jo še vedno izvaja. Leta 1997 je pripravila akcijo o »Ruby«, pravi punčki, ki predstavlja pravo žensko. Geslo se je glasilo: »Na svetu je tri milijarde žensk, ki niso videti kot supermodeli, in le osem

žensk, ki to v resnici so.« Body Shop se je spopadel s podobo nerealnega ženskega lepotnega ideala, kot ga predstavlja lepotna industrija. Namesto čaščenja lepotnih idealov so uporabili jezik in podobe, ki izražajo spoštovanje do vseh žensk [www.thebodyshop.com].

Zvezde jutrišnjega dne

Slavne osebnosti že dolgo igrajo dvojno vlogo: v eni nas zabavajo, v drugi so aktivisti. Udejstvovanje slavnih pri globalnih temah ni nič novega, Unicefov program Ambasadorji dobre volje je tako navzoč že več kot pol stoletja. Program je bil ustanovljen, da bi s pomočjo ljudi iz sveta zabave izboljšal razmere tistim otrokom, ki to najbolj potrebujejo. Prva slavna osebnost, ki je sprejela to poslanstvo, je bila filmska zvezda Audrey Hepburn.

Danes se zdi, kot da se vsaka slavna osebnost ukvarja z neko temo ali pa ima organizacijo, s katero je povezana. Umetniki in igralci so postali glasniki nekaterih najhujših problemov našega časa. Igralka in aktivistka Angelina Jolie je ambasadorica dobre volje pri Visokem komisariatu za begunce pri ZN (UN High Commission for Refugees – UNHCR). Njeno človekoljubno delo jo je popeljalo v begunske centre v Rusiji, Afriki, na Srednjem vzhodu in v Aziji.

Med slavnimi osebnostmi so se najbolj izkazali umetniki, kot sta Bono in George Clooney. Oba sta neverjetno uspešna ne le zaradi svoje izredne nadarjenosti v poklicu, temveč tudi kot zagovornika boja proti širjenju aidsa ali v prizadevanjih za mir v Darfurju.

V zadnjih letih je Italijan Lorenzo Cherubini, bolj znan pod imenom Jovanotti, povečal svojo politično in družbeno dejavnost in postal eden vodilnih podpornikov kampanje za odpis javnih dolgov deželan tretjega sveta.

Slavne osebnosti pritegnejo pozornost tistih, ki sicer preskočijo svetovne vesti v časopisju in/ali na televiziji. Tako nezainteresirane skupnosti pritegnejo k ukrepanju, kar lahko razumemo kot blagodejen znak demokratizacije. Toda nekateri kritiki se pritožujejo, da slavne osebnosti bolj zanima promocija njih samih kot pa zbiranje pomoči za stvari, za katere se zavzemajo.

Slavne in druge javne osebnosti bi morale svoj družbeni položaj izkoristiti za izobraževanje množic, pri tem pa bi morale opozarjati, da so za ta prizadevanja potrebna dolgoročna razmišljanja in domiselne rešitve.

Ameriška podružnica Mednarodnega zelenega križa (Green Cross International) se je pred nedavnim povezala z Bradom Pittom in razpisala tekmovanje v okoljski zasnovi izdelkov in zelenih gradbenih strategijah v okviru obnove New Orleansa. Angažiranje slavnih za to organizacijo ni nič novega, saj z njimi že sodelujeta Edward Norton in Leonardo DiCaprio, eden najbolj dejavnih iz kroga zelenih v Hollywoodu.

Viri: Jonathan Greenblatt, "Kingdom Come: Striking the Balance between Celebrities and Causes", December 21, 2006 3:29 AM [www.worldchanging.com/archives/005505.html]; Crystal Park, "Celebrity Activism: Publicity Stunt or Sincere Care?", Washington, 21. februar 2007. [www.voanews.com/english/2007-02-21-voa38.cfm]; [www.italica.rai.it/eng/principal/topics/bio/jovanotti.htm].

Youthxchange.net

»Najboljši način za napovedovanje prihodnosti je ... njeno ustvarjanje.«

[Alan Kay,
ameriški računalniški znanstvenik]

Mreženje: navodila za uporabo

Internet postaja vse pomembnejše sredstvo komuniciranja in **dostopa** do informacij. Po vsej verjetnosti je to medij, ki mlade najbolj privlači in izvablja njihove skrite sposobnosti in **talente**. Internet je prav tako »jezik«, ki ga tekoče obvlada vse več mladih.

YXC, priročnik Unepa in Unesca, je bil oblikovan z upoštevanjem potreb tako učiteljev kot učencev. Vodnik predstavlja hiter pregled **tem** in **izzivov** trajnostne potrošnje, spletna stran YXC pa te zadeve natančneje preučuje.

Priljubljene teme (npr. glasba, moda, kino, šport in novi mediji) so uporabljene kot odskočne deske za razpravo in igrajo ključno vlogo pri preprosti navigaciji po spletni strani. YXC ima izredno domiselni komunikacijski slog. Bralcu opisuje primere iz resničnega sveta in na stotine rešitev, ki dokazujejo, da vedno več ljudi in organizacij postaja trajnostno usmerjenih.

Kot nenehno spreminjajoča se sestavljanka ponuja učiteljem pregled študij, izdelkov in storitev, pobude mladih, statistike in povezave, s katerimi lahko popestrijo in preoblikujejo običajno uro pouka.

Prikazovanje teh izkušenj ima dodano vrednost pri spodbujanju neposredne in dejavne vključenosti v trajnostni način življenja.

Spletna stran **www.youthxchange.net** je sestavljena takole:

TEMATSKE SOBANE (večbarvni jezički)

Vsebina YXC je organizirana v **devet** tematskih soban, ki so prek večbarvnih zavihkov dostopne z vsake podstrani. Tematske sobane so bile zasnovane v želji, da bi mlade nagovorile s pomočjo njihovega načina življenja in se pri tem skrbno izognejo 'vzvišenemu' pristopu. Prikazanih je več kot **sto trideset** študij primerov, **resničnih zgodb resničnih ljudi**, ki so v pomoč učiteljem pri vpeljevanju dejavnosti trajnostne potrošnje v razredu.

01_spoštuj svoje telo – spoštovanje samega sebe je prvi korak k spoštovanju drugih, okolja in našega planeta. **Prehrana, zdravje** in **lepota** so trije stebri te sobane.

02_oblikuj se – Ali res izberemo tisto, kar hočemo? Kakšna je vloga množičnih medijev v tem procesu? Sobana obravnava različne vplive, ki se lahko pojavijo pri ustvarjanju naše lastne **podobe**, skrite stroške za oblačila (v smislu vplivov na

družbo in okolje) ter predlaga alternative za 'lep videz in koristno vlogo medijev'.

03_prebudi svojo dušo – gradnja lastne **identitete** hrani dušo. Kako? S primerjavo različnih kultur, učenjem, kako **se bolje izražati**, in s tem, da znova premislimo, kaj resnično potrebujemo. Ta sobana se ukvarja tudi z **nevarnostmi**, ki se lahko pojavijo v tem procesu: izkoriščanje duha, fundamentalizem in skrito prepričevanje (oglaševanje).

04_iskanje doma – Ta sobana prepleta teme, ki so le navidezno različne: **bivanje**, selitve in biti prisiljen oditi drugam. Prva tema govori o oblikovanju lastnega gnezda na najbolj okolju prijazen in družbeno odgovoren način. Druga tema govori o posledicah **mobilnosti** in **turizma**, tretja pa se osredotoča na **priseljence** in **begunce**.

05_nosi plamen – Tukaj se v glavnem ukvarjamo z **izobraževanjem** (formalnim in neformalnim), se spopadamo z (ne)pismenostjo, tradicionalnimi znanji, z med- in znotraj generacijsko **izmenjavo**. Ta sobana se dotakne tudi **medijev** in tega, kako jih lahko uporabiš, da se bo slišal tvoj glas.

06_očisti svojo zabavo – **Razvedrilne** in **prostočasne dejavnosti** (šport, glasba, gledališče, kino, stripi itd.) so lahko odlični medij za dvigovanje državljanske zavesti o solidarnosti in družbeni vključenosti. Tu najdeš primere o tem, kako se zabavati in biti kljub temu trajnosten: zabave

brez odpadkov, dogodki brez izpustov itd.

07_družbena pripadnost

– Temeljna koncepta te sobane sta **‘državljanstvo’** in **‘sodelovanje’** v javnem življenju. Tu najdeš primere, ki zadevajo socialne in politične pravice (kot na primer pravico do dela, socialno varstvo, enakost spolov, **mir** in **pravno varstvo**), pa tudi primere inovativnih modelov skupnosti.

08_plačaj pošteno ceno

– Sobana se osredotoča na okoljske, družbene in ekonomske stroške naših proizvodnih in potrošniških navad. Govori tudi o pravici potrošnikov do obveščenosti. Poglavje o trajnostnem financiranju ponuja primere za to, kako lahko **denar** postane pravičen.

09_pogled v prihodnost

– Sobana uči o mikročipih, s katerimi lahko pozimi grejemo svoja oblačila, ali preučuje povezavo med dostopom do energije in revščino, prikazuje, kako lahko preproste stvari pripomorejo k velikim spremembam. Ta tematska sobana poudarja vlogo **inovacij** in **ustvarjalnosti** pri približevanju boljšemu svetu.

PADAJOČI MENIJI: njihov namen je pomagati pri poglobljanju v tematike, predstavljene v tematskih sobah, prinašajo vpogled v več dejstev, ki bodo podprla učne ure ali učenje, dopuščajo, da nam pošlješ primere iz svoje okolice, ali spoznaš, kako projekt YXC deluje na globalni ravni. Zaradi teh in številnih

drugih razlogov imaš na voljo tri padajoče menije.

- PRIPOMOČKI

Dejstva & številke:

prek **500 strani** podatkov o ekonomskih, okoljskih in socialnih temah. Statistični pregled v štirih oddelkih: Splošni podatki, Okolje, Osnovne potrebe, Ostale potrebe.

Veleblagovnica: prave in koristne informacije o sto petdesetih ‘trajnostnih’ **izdelkih in storitvah** na trgu, ki pomagajo potrošnikom preiti k bolj trajnostnemu načinu življenja.

Karierna usmeritev:

zanimive organizacije v **soju žarometov; intervjuji** s posamezniki, ki so se odločili za to, da bo trajnost postala njihov poklic; in **uporabni naslovi**, ki bodo uporabnikom YXC pomagali, da spremenijo svoje poklicno življenje.

Soba za učitelje: seznanitev z YXC, pomoč pri uporabi spletne strani in učne naloge za spodbujanje sodelovanja učencev. Ta oddelek je zasnovan posebej za vzgojitelje in učitelje.

Testi in igre: poskusi, **igre** in zanimivosti, ki ozaveščajo prek zabave.

Povezave: bližnjice do najboljših **spletnih virov**, urejenih po temah.

- SODELUJ

Ta oddelek omogoča dodajanje vsebin na spletno stran, nalaganje zanimivosti, povezanih z YXC (večjezične različice vodnika ali videa); pošiljanje e-kartice YXC, pridobivanje biltena YXC in, kar je najpomembnejše, **svoje komentarje in pripombe** o spletni strani **lahko pošlješ** na Unep in Unesco.

- YXC PO SVETU

Vodnik YXC je na voljo v **petnajstih jezikih**. Partnerji v projektu youthxchange so povsod; z njimi se lahko povežeš, če bi rad vodnik v svojem jeziku, če bi rad organiziral usposabljanja o trajnostnih načinih življenja ali izvedel več o projektu v svoji državi. Ta oddelek ti odpira mrežo youthxchange, kjerkoli že si.

Viri

Spletne strani, knjige itd., omenjene v tem vodniku

Projekt youthxchange

www.unep.fr/pc/sustain/youth/research-project.htm
www.unesco.org/youth_survey
 United Nations – Population Division:
<http://esa.un.org/unpp/index.asp?panel=2>

Šola trajnostnega življenja

www.unesco.org/education/desd
www.unesco.org/ccivs/New-SiteCCSVI/CcivsOther/esd/esd-presentation.htm

Skrita moč denarnice

- Brundtland Gro Harlem in dr., Brundtland Report. Our Common Future, WCED, New York-Oxford, Oxford University Press, 1987
 - UNEP, Youth and Sustainable Consumption, Nairobi/Paris, October 1999
 - Weizsäcker Ernst von, Amory B. Lovins and L. Hunter Lovins. Factor Four: Doubling Wealth, Halving Resource Use, Earthscan Publication, UK, 1998
www.factor10-institute.org
www.unep.fr/pc/sustain/10year/SCP_Resource_Kit.htm
 - Teaching and Learning for a sustainable future – a multimedia professional development programme, UNESCO 2005
 - www.unesco.org/education/tlsf

Izziv: boljše življenje

www.footprintnetwork.org
<http://ecofoot.org>
 Living Planet Report 2006: www.panda.org/news_facts/publications/living_planet_report/index.cfm
Ključne naloge v prihodnosti: glej tabelo str. 80–82
www.wfp.org/aboutwfp/introduction/hunger_what.asp?section=1&sub_section=1
 "More than 30% of our food is thrown away" by John Vidal, environment editor, *The Guardian*, Friday April 15, 2005
[\[http://society.guardian.co.uk/environment/news/0,14129,1460299,00.html\]](http://society.guardian.co.uk/environment/news/0,14129,1460299,00.html)
www.globalfoodbanking.org

Planet izobilja

www.foodbiotech.org
www.cafarmersmarkets.com
www.greentrade.net
www.lfm.org.uk
www.cantierisola.org

www.ferryplazafarmersmarket.com
www.nutrar.com
www.consumersinternational.org
www.sustainweb.org/chain_fm_index.asp
www.hacsg.org.uk
www.chem.unep.ch
www.pan-international.org
www.pesticide.org
www.who.int/topics/pesticides/en
http://glossary.eea.europa.eu/EEAGlossary
www.pmac.net
http://ianpubs.unl.edu/pesticides
www.who.int/topics/air_pollution_indoor/en/index.html
www.epa.gov/iaq/pubs/hpguide.html
www.epa.gov/iaq/index.html
www.arb.ca.gov/research/asthma/asthma.htm

Zanka na štirih kolesih

www.wbcsmobility.org
http://europa.eu.int/eur-lex/en/com/cnc/2004/com2004_0060en01.pdf
www.uitp.com/Project/pics/susdev/BrochureUK.pdf
 World Bank, *Development Indicators 2005* [<http://devdata.worldbank.org/wdi2005/Cover.htm>]
www.wbcds.org/web/publications/mobility/overview.pdf
www.transport2000.org.uk/factsandfigures/Facts.asp
www.unep.org/GEO/geo3/english/376.htm
http://observer.guardian.co.uk/carbontrust/story/0,16099,1511925,00.html
www.worldcarfree.net/resources/stats.php#onocar
www.business-standard.com
www.oica.net/htdocs/Main.htm
www.walkingbus.org
www.stattauto.de
www.carsharing.net
www.agenda21.bremen.de/carfree
www.toshare.org
www.eltis.org
www.pewclimate.org
www.iea.org
 - Clayton Caroline, Dirty Planet: the Friends of the Earth Guide to pollution and what you can do about it, London, Livewire Books, 2000
www.greener-driving.net/site/home.html
 UNEP, Transport Initiative: www.unep.fr/en/info/videos.htm

Razvajena potovalka

www.unep.fr/tourism
www.world-tourism.org
www.wttc.org
www.ecotourism.org www.tourismconcern.org.uk

www.survival-international.org
www.farfrontiers.com/about-us/166/the-himalayan-tourist-code
www.eed.de/fix/ten-tourism
www.tourisminsight.com
www.green-travel.org
www.responsibletravel.com
www.sierraclub.org

Zakladnica v smetnjaku

http://themes.eea.eu.int/Environmental_issues/waste/reports
www.mindfully.org/Plastic/Ocean/Moore-Trashed-PacificNov03.htm
www.plasticdebris.org
www.algalita.org
www.goacom.com/community/pfpgc
www.reciclar-t3.org.br
www.shareholder.com/bid/news/20021206-96753.cfm
www.svtc.org
www.worldwatch.org/pubs/goodstuff/computers
www.epson.com/cgi-bin/Store/Recycle/RecycleProgram.jsp
www.ibm.com/ibm/environment
www.apple.com/environment/recycling/nationalservices
www.hp.com/hpinfo/globalcitizenship/environment/recycle/index.html
www.dell.com/content/topics/segtopic.aspx/dell_recycling?c=us&cs=19&l=en&s=dhs
www.intel.com/intel/other/ehs/product_ecology/R_R_Initiatives.htm
www.philips.com/assets/Downloadablefile/Environmental-responsibility-2828.pdf
www.sony.net/SonyInfo/Environment/recycle/japan/index.html
www.xerox.com/go/xrx/template/020e.jsp?Xcntry=USA&Xlang=en_US
www.o2.org/index.php
www.cfd.rmit.edu.au
www.wastewatch.org.uk
www.unep.fr/pc/sustain/design/design.htm
www.env.go.jp/recycle/3r/en
www.wastewatch.org.uk
www.recycle.net
www.grn.com/grn/library/gloss
www.kenya-wildlife-service.org/marine.html#Kiunga
www.ucc.ie/famine/GCD/Kiunga-Case%20Study.doc
www.atimes.com/china
www.tragamovil.com
www.europa.eu.int/comm/environment/waste/facts_en

Ugašanje in prižiganje

www.iea.org
www.eia.doe.gov

www.eccj.or.jp/index_e.html
www.housing.gov.za/sustainablesettlements/CaseStudies/DisplayCase.asp
www.wri.org/wri/trends/index
www.fuelcellpark.com
www.lipower.org/cej/tips.html
www.npower.com/juice
www.seba.es
www.menergia.gov.ec/php/proy_galapagos_ELECT.php
http://rrcdc.nrel.gov
www.solardome.com
www.solarnow.org
http://solstice.crest.org
www.eere.energy.gov
www.renewables.ca/main/main.php
www.fedarene.org
www.energystar.gov
www.eu-greenlight.org
www.eu-greenlight.org/pdf/GL_Catalogue/GL_catalog_14.pdf
www.designinggreen.com/english/index.htm
 Clayton Caroline, Dirty Planet, op.cit.
www.eren.de.gov
www.energystar.gov
www.eu-greenlight.org
http://energyefficiency.jrc.cec.eu.int/energystar
http://europa.eu.int/comm/energy/en/renewable/idaie_site/deploy/prj083/prj083_1.html
http://database.bestpractices.org
www.barefootcollege.org
www.wbcds.org
www.fastcompany.com
www.ashdenawards.org

Vreme v okvari

www.unep.fr/ozonaction
www.ipcc.ch
http://unfccc.int/2860.php
www.wmo.ch/index-en.html
www.grida.no/climate
http://pacinst.org/globalchange.org
www.greenpeace.org/international/campaigns/climate-change
http://unfccc.int/essential_background/kyoto_protocol/items/2830.php
www.hm-treasury.gov.uk/media/8AC/F7/Executive_Summary.pdf
http://unfccc.int/files/press/backgrounders/application/pdf/factsheet_adaptation.pdf
www.climateneutral.com
www.pewclimate.org
www.unesco.org/mab/ecosyst/drylands.shtml
www.iea.org/Textbase/npsun/enertech2006SUM.pdf
www.worldwildlife.org/climatesavers
www.impattozero.it

www.defipourlaterre.org
www.ceroco2.org
www.safecclimate.net/business/index.php
www.climatevoice.org
www.iisd.org/youth/internetcafe
www.globalchange.org
www.cool-companies.org
www.safecclimate.net
www.climatevoice.org

Kozarec resnice

www.waterweb.org
www.ashoka.org/global/ei_casestudies.cfm#laxman
www.earth-policy.org/Updates/2006/Update51.htm
www.panda.org/about_wwf/what_we_do/freshwater/news/index.cfm?uNewsID=2250
http://enrin.grida.no/ara/main_e.htm
www.grinningplanet.com
www.who.int/water_sanitation_health/dwq/guidelines/en
www.unesco.org/water
www.unwater.org
www.gpa.unep.org
www.thewaterpage.com

Trgovina žalosti

www.ilo.org/public/english/standards/ipecc/simpoc/others/globalest.pdf
www.rugmark.org
www.fifa.com/en/fairplay/index/0,1255,113478,00.html?articleid=113478
www.unicef.org/protection/files/child_labour.pdf
www.solidar.org
www.dol.gov
www.bls.gov
www.unicef.org/sowc04/sowc04_education_child_labour.html
www.managementtoday.co.uk/article/600660
www.ibe.unesco.org/cops/Animation/UNICEF_%20UNESCOrepchild.pdf
www.un.org/millenniumgoals/regionalreps.html
www.unesco.org/education/efa/fr/wef_2000/index.shtml
www.uis.unesco.org/ev_fr.php?ID=5275_201&ID2=DO_TOPIC
www.icftu.org
www.stopchildlabor.org/internationalchildlabor/PlantationProject
www.ethicalconsumer.org/boycotts/successfulboycotts.htm
www.amnesty.org
www.hrw.org
www.ilo.org/public/english/standards/ipecc/about/factsheet/expls-98/exmpl3.htm
www.nlcnet.org/campaigns/maternity
www.antislavery.org

www.stopchildlabor.org/internationalchildlabor/PlantationProject
www.ethicalconsumer.org/boycotts/successfulboycotts.htm
www.amnesty.org
www.hrw.org
www.ilo.org/public/english/standards/ipecc/about/factsheet/expls-98/exmpl3.htm
www.nlcnet.org/campaigns/maternity
www.antislavery.org
www.hrw.org

Življenja v tvojih rokah

www.infolav.org
www.themeatrix.com/shop
www.leapingbunny.org/faq.htm
www.allforanimals.com/cruelfree1.htm
www.naturewatch.org
www.animalaid.org
www.eceae.org
www.aveda.com/customerservice/ourmission.tmpl
http://valuesreport.thebodyshop.net
www.iucn.org
www.worldwildlife.org/buyer beware
www.savedolphins.org
www.unep.org/grasp
www.biodiv.org/default.shtml
www.unesco.org/mab/biodiv.shtml
www.cites.org
www.worldwildlife.org/wildplaces/congo
www.traffic.org/news/salaw
Time Europe, April 17, 2000 Vol. 155 No. 15
www.eia-international.org
www.ecocrimes.org

Obleka izda človeka

<http://en.wikipedia.org/wiki/Fashion>
http://en.wikipedia.org/wiki/Dress_code
www.fashion-era.com/sociology_semiotics.htm
http://online.sfsu.edu/~kendrav/fashion
www.marquise.de/en/misc/fashion.shtml
www.lib.latrobe.edu.au/AHR/archive/Issue-March-1997/finkelstein.html
www.bergpublishers.com
www.anitaroddick.com
www.nologo.org
www.ethicalfashionshow.com
www.sustainablestyle.org
www.treehugger.com
www.springwise.com/fashion_beauty
www.ekwo.org
www.ethicalfashionshow.com
www.cleanclothes.org/codes/intro.htm
www.sweatshopwatch.org

www.corpwatch.org
www.itcilo.org/actrav/actrav-english/telearn/global/ilo/code/main.htm#The%20Concept
www.jo-in.org
www.coopa-roca.org.br/en/index_en.html
www.indigenousexchange.com
www.marketresearch.com
www.pan-international.org
www.katarinahamnett.com
www.organicexchange.org
www.laborrights.org/projects/conference/ecopolitics.htm
www.ota.com/organic/woolfactsheet.html
www.centexbel.be/Eng/i-box_archives.htm
www.oeko-tex.com

Unovči svoj vpliv

www.unep.fr/sustain
http://europa.eu.int/comm/environment/ecolabel/index_en.htm
www.greenmoneyjournal.com
www.energystar.gov
www.ithacahours.org
www.comune.fe.it/bancadeltempo
www.appropriate-economics.org/africa/africa.htm
www.sustainable-everyday.net
www.unep.org/tunza
www.cool-companies.org
www.co-operativebank.co.uk/ethics.html
www.ethicalconsumer.org
www.novethic.fr/novethic/site/index.jsp
www.gdrc.org/icm
www.grameen-info.org/bank/moa.html
www.pactworld.org
www.eca-watch.org
www.fern.org/pages/eca/eucamp.html
www.oneworld.org/guides/ethcons/eth_invest_link
www.kleinnaomi.com
www.nologo.org

Državljeni sveta

www.kff.org
http://drum.umd.edu/dspace/bitstream/1903/3120/1/umi-umd-2935.pdf
www.espresso.com
www.encyclopaediaofbusiness.com
www.answers.com/library/Encyclopedia+of+Business-cid-1123397206
www.media-awareness.ca
www.adforum.com/specialevents/ACT/ACT6/tc.asp
www.interpublic.com
www.smh.com.au
www.chamber.org.hk
www.unep.fr/pc/sustain/advertising/advertising.htm

www.phac-aspc.gc.ca/ncfv-cnivf/familyviolence/html/nfntseffemedia_e.html
www.apa.org/releases/media_violence.html
www.idealists.org
www.ijbnpa.org/content/1/1/3
www.iotf.org/media/euobesity2.pdf
www.thebodyshop.com.au/ourValues.cfm?pageID=30
www.myspace.com
www.youtube.com
www.takingitglobal.org
www.jonathangreenblatt.com
www.kingdomcome.com
www.strikingthebalance.com
www.celebrityactivism.com
www.publicitystunt.com
www.sincerecare.com
www.washingtonpost.com
www.voanews.com/english/2007-02-21-voa38.cfm
www.italica.rai.it/eng/principal/topics/bio/jovanotti.htm
www.adbusters.org
www.casseursdepub.org
www.justthink.org

Fotografije

Večina fotografij je iz podatkovne baze fotografij UNESCO [http://upo.unesco.org/photobank.asp].
 Trgovski izdelki, oglasi, logotipi itd. so vzeti iz publikacij in spletnih strani ustanov, nevladnih organizacij in korporacij. Drugi prispevki:
 MÉTA, Patrizia Lugo Loprieno (platnica, str. 4, 6, 7, 8, 11, 12, 13, 14, 15, 20, 22, 23, 24, 25, 29, 33, 35, 39, 41, 51, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 71, 76, 77)
 Tomorrow Magazine, Stockholm (platnica, str. 16, 21)
 La Nuova Ecologia, Rim (platnica)
 Colors Magazine, Ponzano Veneto – Italija (str. 24)
 Brand-New, London (str. 34)
www.citywatchnews.net (str. 68)
www.davidakin.blogware.com (str. 69)
www.globecommsystems.com (str. 73)

Ključne naloge v prihodnosti

RCT: kaj bi morali doseči ... (do 2015) ¹	Ameriški dolarji (\$)	vir	leto**	v primerjavi s tistim, kar danes porabimo za ...	Ameriški dolarji (\$)	vir	država	leto
1. Izkoreniniti skrajno revščino in lakoto								
1. NALOGA ▶ prepoloviti število ljudi, katerih prihodki so nižji od enega dolarja na dan	54-62	Rathin Roy and Antoine Heuty, "MDG Cost Estimates: The Limits of Expert Knowledge", UNDP Public Resource Management Training, New Delhi. March/April 2004. [www.undg.org/documents/5637-MDG_Cost_Estimates__The_Limits_of_Expert_Knowledge_-_PowerPoint_Presentation.ppt#268,12,Global cost estimate 2 - The World Bank]	2004	vojaško opremo in storitve	1001	Stockholm International Peace Research Institute, "SIPRI Yearbook 2006 – Armaments, Disarmament and International Security", June 2006 [http://yearbook2006.sipri.org/chap8]	po vsem svetu	2005
2. NALOGA ▶ prepoloviti število ljudi, ki trpijo zaradi lakote ▶ prepoloviti delež podhranjenih otrok	29.6	International Food Policy Research Institute, december 2005. IFPRI-IMPACT predvideva, da bo, če ne bo ustreznih ukrepov, med letoma 1995 in 2015 za vse države v razvoju na leto potrebnih 21,5 milijarde ameriških dolarjev. RCT predvideva, da bo v enakem obdobju potrebnih 29,6 milijarde ameriških dolarjev na leto. Naložbe so potrebne na petih ključnih področjih – izgradnja cest na ruralnih območjih, izobraževanje, preskrba s pitno vodo, raziskave v kmetijstvu in namakanje [www.ifpri.org/pubs/agm05/jvbqgm2005.asp#read].	2005 (1995/2015)	hrano za domače živali in sredstva za njihovo oskrbo	37	Leta 2005 so Američani porabili več kot 35 milijard dolarjev za sredstva in storitve za domače živali. Ta številka bo do leta 2011 po predvidevanjih dosegla 37 milijard ameriških dolarjev, ob povprečni letni rasti (AAGR) 3,4 % letno [www.bccresearch.com/fod].	Severna Amerika	2006
2. Po vsem svetu zagotoviti osnovnošolsko izobraževanje								
3. NALOGA ▶ zagotoviti, da bodo imeli otroci možnost šolanja	11	EFA Report 2007 [www.unesco.org/education/GMR/2007/highlights.pdf]	2007	alkoholne pijače	73.7	[www.marketresearchworld.net/index.php?option=content&task=view&id=304&Itemid=]	VB	2004
3. Spodbujati enakost med spoloma in pooblašanje žensk								
4. NALOGA ▶ odpraviti neenakost med spoloma v osnovnošolskem in srednješolskem izobraževanju	0.4/0.6	[http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001297/129777e.pdf]	2002	lepotne operacije	8,5	American Society of Plastic Surgeons [www.plasticsurgery.org/news_room/Media-FAQs.cfm]	ZDA	2004
4. Zmanjšati umrljivost otrok								
5. NALOGA ▶ za dve tretjini zmanjšati umrljivost otrok, mlajših od pet let ▶ povečati skrb za matere in izboljšati nego novorojenčkov	1/6.1	Stroški, poleg trenutnih stopenj porabe, se bodo v 75 najrevnejših državah z 1 milijarde ameriških dolarjev v letu 2006 povečali na 6,1 milijarde v letu 2015 [www.who.int/entity/whr/2005/td_two_en.pdf].	2005 (2006/2015)	sladoleda in zmrznjene slaščice	36,6	2005 Dairy Facts/International Ice Cream Association [www.idfa.org/facts/icmonth/page2.cfm]	ZDA	2004
▶ poskrbeti za imunizacijo otrok in mater v najrevnejših državah	3.5	[www.who.int/entity/immunization/givs/GAVI_Imm_Forum_piepe.pdf]	2006	obleke in čevlje za dojenčke	16,8	[www.packagedfacts.com]	ZDA	2005
5. Izboljšati zdravstveno stanje mater								
6. NALOGA ▶ za tri četrtine zmanjšati stopnjo umrljivosti mater ▶ zagotoviti splošen dostop do ginekoloških zdravstvenih storitev	23	Global Health Watch 2005–2006 [www.zedbooks.co.uk]	2006	kozmetiko in toaletne potrebščine	48,2	= €36,6 milijarde The European Cosmetic, Toiletry & Perfumery Market 2005 [www.colipa.com]	Zahodna Evropa	2005

RCT: kaj bi morali doseči ... (do 2015) ¹	Ameriški dolarji (\$)	vir	leto**	v primerjavi s tistim, kar danes porabimo za ...	Ameriški dolarji (\$)	vir	država	leto
6. Bojevat se proti aidsu (HIV), malariji in drugim boleznim								
7. NALOGA ▶ zaustaviti širjenje aidsa (HIV) in poskrbeti, da bo obolevnost začela upadati	22.1	UNAIDS ocenjuje, da bo do leta 2008 potrebnih 11,4 milijarde ameriških dolarjev samo za dejavnosti, povezane s preprečevanjem okužb z virusom HIV [http://data.unaids.org/pub/GlobalReport/2006/2006_GR-ExecutiveSummary_en.pdf].	2006 (2008)	sredstva za hujšanje	49.2	"Overweight consumers and the future of food and drinks", december 2005. [www.datamonitor.com]	Evropa	2004
8. NALOGA ▶ ustaviti širjenje malarije in drugih hujših bolezni	3.2	WHO and UNICEF, World Malaria Report 2005, [www.rbm.who.int/wmr2005/html/3-1.htm]	2005	rezano cvetje	40	Amy Stewart, Flower Confidential: The Good, the Bad, and the Beautiful in the Business of Flowers, Algonquin Books of Chapel Hill, USA, Feb. 2007. [www.powells.com/biblio/9781565124387]	po vsem svetu	2005
7. Zagotoviti okoljsko trajnost								
9. NALOGA ▶ (...) zaustaviti izgubo okoljskih virov ▶ finančno podpreti zavarovana območja za zaščito biotske raznovrstnosti	12/13	Še ena nedavna ocena, ki jo pogosto navajajo, predvideva, da bo potrebnih 45 milijard ameriških dolarjev (v tridesetih letih) za zagotovitev razširjene mreže zaščitenih območij, ki pokrivajo 15 % gozdnih in 30 % morskih ekosistemov, večinoma v tropih [www.iucn.org/bookstore/HTML-books/BP13-sustainable-financing/Part%20I-section2.html].	2005 (2005/2015)	križarjenja	28.3	European Cruise Council (ECC) [www.hrmnews.com/news.php?sid=26129] and [www.cruisedownunder.com]	ZDA in Evropa	2005
10. NALOGA ▶ zagotoviti trajnostni dostop do ustrezne pitne vode	10	World Water Council, Jérémie Toubkiss, marec 2006; [www.financingwaterforall.org/fileadmin/Financing_water_for_all/Reports/FullTextCover_MDG.pdf]	2006	ustekleničeno vodo	100	Worldwatch Institute – October 19, 2006 [www.worldwatch.org/node/4683]	po vsem svetu	2006
11. NALOGA ▶ izboljšati življenje stotim milijonom prebivalcev barakarskih naselij	20	Cities Alliance, Annual Report 2005 [www.citiesalliance.org/doc/annual-reports/2005/ch-1.pdf]	2005	nakit in ure	59.4	[http://unitymarketing.ecnext.com/coms2/gi_0270-761/Jewelry-Report-2006-Update-The.html]	ZDA	2005
8. Oblikovati globalno partnerstvo za razvoj								
12. NALOGA ▶ (...) razvijati napovedljivo in nediskriminatorno trgovino in finančni sistem (...) ▶ tehnična pomoč in usposabljanje pri trgovanju	10.2	WTO/OECD, 2003 – reported in [www.unmillenniumproject.org/documents/tf9interim.pdf]	2003 (2001/2002)	internetno igranje na srečo ≈	12	≈ Obstaja več kot 2.000 spletnih strani za internetno igranje na srečo. Športne stave prinašajo skoraj 4,3 milijarde ameriških dolarjev, poker pa za 2,4 milijarde ameriških dolarjev [www.responsiblegambling.org/staffsearch/library_news_results_details.cfm?intID=9628].	po vsem svetu	2005
13. NALOGA ▶ obravnavati posebne potrebe najmanj razvitih držav, kar vključuje ▶ popolno ukinitve dolgov najrevnejšim državam ≈	- 80	≈ EUROAD, Evropska koalicija organizacij civilne družbe, ki natančno spremlja dolg in finance, ocenjuje, da bo za popolno ukinitve multilateralnih dolgov močno zadolženih revnih držav potrebnih okoli 35 milijard ameriških dolarjev ali do 80 milijard, da bi izbrisali dolg vsem državam z nizkimi prihodki (razen Indije) [www.cdac.ca/e/docs/002_aid_2005-05_politics_of_mdgs_part_2.pdf].	2005	kmetijske subvencije	321	"Agricultural Policies in OECD Countries: Monitoring and Evaluation 2005" [www.oecd.org/document/9/0,2340,en_2649_33773_35015433_1_1_1_1,00.html]	ZDA, EU in Japonska	2004
14. NALOGA ▶ obravnavati posebne potrebe kopenskih držav in manjših otoških držav v razvoju	9.9	[http://mdgs.un.org/unsd/mdg/Resources/Attach/Products/Progress2005/goal_8.doc]	2005 (2003)	zasebna potovanja in turizem ≈	348	≈ Obstajajo ocene, da so računi mednarodnega turizma po vsem svetu leta 2005 znašali 680 milijard ameriških dolarjev. (547 milijard evrov) [www.world-tourism.org/facts/menu.html].	Evropa	2005

RCT: kaj bi morali doseči ... (do 2015) ¹	Ameriški dolarji (\$)	vir	leto**	v primerjavi s tistim, kar danes porabimo za ...	Ameriški dolarji (\$)	vir	država	leto
15. NALOGA ► (...) uvedba državnih in mednarodnih ukrepov, da bi postal dolg dolgoročno trajnosten ► izvajati Pobudo o visoko zadolženih revnih državah	63.2	Skupni stroški Pobude HIPC za 40 visoko zadolženih držav so ocenjeni na 63,2 milijarde ameriških dolarjev (konec leta 2005 v neto sedanjí vrednosti). Od tega predstavlja 41,3 milijarde ameriških dolarjev stroške za Pobudo HIPC. Denar je namenjen 29 državam, ki so dosegle njihove točke potrditve. Pobuda HIPC za odpisovanje dolgov, ki se nepreklicno uresničuje v 19 državah, ki so končale program, pa je vredna 28,8 milijarde ameriških dolarjev. Od vse obljubljenе pomoči je pol zagotavljajo multilateralni kreditorji – 23 % IDA in % IMF. [www.imf.org/external/np/pp/eng/2006/082106.pdf]	2006 (2005)	oglaševanje	451	ZenithOptimedia, navedeno v [www.itfacts.biz/index.php?id=P5330]	po vsem svetu	2007
16. NALOGA ► v sodelovanju z državami v razvoju razviti in izvajati strategije za ustrezno in produktivno delo za mlade		Ni podatkov.	=	video igre ≈	23	≈ Zaslužki od elektronskih iger so največji v Severni Ameriki, Evropi in na Japonskem, kjer imajo trenutno 90 odstotni delež v globalni prodaji [www.deloitte.com/dtt/cda/doc/content/2006%20TMT_Media_Predictions.pdf].	po vsem svetu	2006
17. NALOGA ► v državah v razvoju v sodelovanju s farmacevtskimi podjetji omogočiti dostop do osnovnih zdravil, ki si jih bodo ljudje lahko privoščili	=	Ni podatkov.	=	prepovedane droge ≈	322	≈ Vrednost mednarodnega nezakonitega trga z drogami je bila v letu 2003 ocenjena na 13 milijard ameriških dolarjev – v trgovini na debelo in na 322 milijard ameriških dolarjev – v trgovini na drobno, ob upoštevanju odvzemov in drugih izgub. [www.unodc.org/unodc/world_drug_report_2005.html]	po vsem svetu	2005
18. NALOGA ► v sodelovanju z zasebnim sektorjem omogočiti dostop do prednosti, ki jih prinašajo nove tehnologije, predvsem do informacij in komunikacij		Nekatere bogate države porabijo 3.000 ameriških dolarjev na prebivalca na leto za informacijsko-komunikacijske tehnologije, mnogo revnih držav pa na leto porabi zgolj 50 dolarjev na prebivalca [www.developmentgateway.org/download/222137/partnership.doc].	2003					
► izboljšati telefonsko mobilno infrastrukturo v državah v razvoju	56	Fay and Delgado (2003), navedeno v – World Bank, Global Trends and Policies - Information and Communications for Development, 2006 [www.wds.worldbank.org/external/default/WDSPContentServer/WDSP/IB/2006/04/20/000012009_20060420105118/Rendered/INDEX/359240PAPER0In101OFFICIAL0USE0ONLY1.txt]	2006 (2005/2010)	digitalno potrošniško elektroniko	167	Strategy Analytics, navedeno v [www.itfacts.biz/index.php?id=C0_25_1]	po vsem svetu	2006

Glej: "Postavljanje ključnih nalog v perspektivo" (str.16) - ** Leto izdaje. Vsebinska se nanaša na leto -a v oklepajih.

Beleške

O organizaciji UNESCO

UNESCO (*Izobraževalna, znanstvena in kulturna organizacija Združenih narodov*) je bil ustanovljen leta 1945. Njegov najpomembnejši cilj je prispevati k miru in varnosti v svetu, in to s promocijo sodelovanja med narodi, s pomočjo izobraževanja, znanosti in komunikacij. Unesco si prizadeva pospešiti splošno spoštovanje pravičnosti, pravnega reda in človekovih pravic ter svoboščin, ki so po Ustanovni listini Združenih narodov zagotovljeni vsem prebivalcem sveta, ne glede na njihovo raso, spol, jezik ali vero.

Sedež Unesca je v Parizu. Organizacija opravlja pet ključnih nalog: pripravlja študije, ki se nanašajo na prihodnost (katere oblike izobraževanja, znanosti, kulture in komunikacij so najprimernejše za jutrišnji svet); napredovanje, prenos in delitev znanja; vzpostavljanje standardov (priprava in sprejem mednarodnih instrumentov in zakonskih priporočil); strokovnost: na voljo je državam članicam pri razvoju njihovih politik in projektov v obliki 'tehničnega sodelovanja' in pri izmenjavi strokovnih informacij.

Delo Unesca na področju trajnostnega razvoja je interdisciplinarno, partnersko, poteka pa večinoma v sektorjih za izobraževanje in znanost. Unescov namen je spodbujati vrednote in etiko na različnih stopnjah izobraževanja, s čimer skuša vplivati, na življenjske navade in vedenje ljudi in pomagati zgraditi trajnostno prihodnost.

Več informacij:

UNESCO – Oddelek za promocijo kakovostnega izobraževanja
7, place de Fontenoy
75732 Paris Cedex 07 (Francija)
Tel: (+33 1) 456 810 36
Faks: (+33 1) 456 856 35
e-pošta: j.heiss@unesco.org
spletna stran: www.unesco.org

O programu UNEP DTIE

Naloga Okoljskega programa Združenih narodov – Oddelka za tehnologijo, industrijo in ekonomijo (UNEP DTIE) je odločevalcem v vladah, lokalnih oblasteh in industriji pomagati pri oblikovanju takih politik in praks, ki:

- so čistejše in varnejše;
- učinkovito izrabljajo naravne vire;
- zagotavljajo ustrezno ravnanje s kemikalijami;
- vključujejo okoljske stroške;
- zmanjšujejo onesnaženje in tveganja za ljudi in okolje.

Sedež UNEP DTIE je v Parizu, sestavlja pa ga pet centrov in štirje oddelki: Mednarodni okoljski tehnološki center (Osaka); Proizvodnja in potrošnja (Pariz); Kemikalije (Ženeva); Energija in ozon (Pariz); Gospodarstvo in trgovina (Ženeva).

Dejavnosti programa UNEP DTIE se osredotočajo na dvigovanje zavesti, na izboljševanje prenosa informacij, razvijanje usposobljenosti, pospeševanje tehničnega sodelovanja, partnerstva in prenosa, na boljše razumevanje vpliva, ki ga imajo trgovinski posli na okolje; na spodbujanje integracije okoljskih vprašanj v gospodarske politike in na usmerjanje svetovne kemijske varnosti. UNEP DTIE spodbuja povezovanje industrije, vlade in nevladnih organizacij, naj skupaj oblikujejo okoljske oblike industrijskega razvoja in podpirajo trajnostni razvoj.

UNEP DTIE si prizadeva pospeševati sodelovanje med industrijo, vladami in nevladnimi organizacijami, da bi poskrbele za okoljsko smiselni industrijski razvoj in spodbujale trajnostni razvoj.

Več informacij:

UNEP DTIE – oddelek za Tehnologijo, industrijo in ekonomijo
15 rue de Milan
75441 Paris Cedex 09 (Francija)
Tel: +33 1 4437 1450
Faks: +33 1 4437 1474
e-pošta: unep.tie@unep.fr
spletna stran: www.unep.fr

O organizaciji MÉTA

MÉTA (*Media Ecology Technology Association*) je mednarodna nevladna organizacija, ki združuje tiste strokovnjake s področja okolja, trajnostnega razvoja in komunikacij, ki si prizadevajo za spodbujanje trajnostnega razvoja s pomočjo novih medijev in tehnologij. Najpomembnejše dejavnosti združenja vključujejo raziskave, organizacijo dogodkov, pripravo publicističnih prispevkov, komunikacijske kampanje in tehnično ter znanstveno podporo javnim in zasebnim organizacijam.

MÉTA je v preteklosti sodelovala s programom UNEP DTIE pri *Oglaševanju za boljši svet*, pobudi, ki je medije pozvala, naj se vključijo v spodbujanje trajnostne potrošnje. MÉTA je razvila splošen koncept ter raziskala in dokončala izobraževalni priročnik YOUTHXCHANGE.

Več informacij:

MÉTA – Združenje za medije, ekologijo in tehnologijo
34-36, rue du Chimiste
1070 Brussels (Belgija)
Tel: (+ 32 2) 537 1845
Faks: (+ 32 2) 537 4753
e-pošta: info@e-meta.net
spletna stran: www.e-meta.net

O združenju Consumers International (CI)

Združenje mednarodnih potrošnikov CI je bilo ustanovljeno leta 1960. To je neodvisna, neprofitna organizacija, ki podpira, povezuje in predstavlja potrošniške skupine in agencije po svetu. Prizadeva si za pravičnejšo družbo, in sicer z zaščito pravic vseh potrošnikov, vključno z revnimi, manjšinami in ljudmi, ki živijo v slabih razmerah. Zaradi spoznanja, da bo zadovoljevanje potreb prihodnjih potrošnikov odvisno od preusmeritve k trajnejšim potrošniškim vzorcem, je združenje CI podprlo projekt YOUTHXCHANGE, pomagalo je zbirati podatke in ponudilo vrsto nasvetov.

Več informacij:

Consumers International
24, Highbury Crescent
London N51 RX (VB)
Tel: (+ 44 20) 722 666 63
Faks: (+ 44 20) 735 406 07
e-pošta (sedež):
consint@consint.org
spletna stran: www.consumersinternational.org

Pokrovitelji

DRUŽBA OMV

Družba OMV Slovenija upravlja s skupno sto tremi bencinskimi servisi po Sloveniji in je del mednarodne skupine OMV. Že vrsto let pri vseh izdelkih in storitvah ponuja inovativne rešitve, usmerjene k zaščiti okolja. V kurilnih oljih je zmanjšala vsebnost žvepla, proizvaja in prodaja biorazgradljiva motorna olja, za gospodarska vozila pa je uvedla rešitev AdBlue. Na svojih bencinskih servisi ponuja neosvinčeno gorivo, sodobne avtopralnice pa opremlja z reciklažnim sistemom in čistilnimi napravami ter ekološko neoporečnimi čistili. Prek svoje družbe »OMV Future Energy Fund« investira v projekte na področju obnovljivih virov energije. Vsi zaposleni na bencinskih servisi svetujejo in opozarjajo na to, da se pri ustreznem načinu vožnje poraba goriva zmanjša, in tako prispevajo k okoljski vzgoji voznikov.

Družba OMV že četrto leto zapored sodeluje pri programu *Ekošola kot način življenja*, v okviru katere so posadili drevesa na bencinskih servisi družbe OMV, izdelali izvirne zabojnike za ločeno zbiranje odpadkov, pripravili likovni natečaj na temo varovanja okolja, izdali pa so tudi knjižico o učinkovitosti rabi energije v šolah.

www.omv-slovenija.si

VEOLIA TRANSPORT SLOVENIJA

Skupina Veolia Transport Slovenija je največja družba v Sloveniji, ki se ukvarja s prevozom potnikov na

mestnih, primestnih in medmestnih območjih, opravlja pa tudi prevozne storitve po naročilu. Z družbami Veolia Transport Štajerska, d. d., Veolia Transport Ljubljana, d. d., in Veolia Transport Dolenjska in Primorska, d. d., skupina razpolaga z več kot 380 vozili, zaposluje 689 ljudi ter s svojimi štirimi poslovnimi enotami deluje v skoraj vseh večjih mestih po Sloveniji.

Veolia Transport Slovenija je del skupine Veolia Environnement (VE), ki deluje na področju celovitih okoljskih rešitev za potrebe držav, lokalnih skupnosti ter industrijskih strank v vseh štirih dopolnjujočih se segmentih: ravnanje za vodo, energijo in odpadnimi materiali ter s prevozom potnikov in tovarov. Podružnice VE najdemo tudi v Avstraliji, Združenih državah Amerike, Afriki in Aziji.

www.veolia-transport.si
www.veolia.com

UNESCO SLOVENIJA

Slovenija je k Unesco pristopila leta 1992 kot 167. članica. Po določitvi Unescove ustave morajo države članice ustanoviti nacionalne komisije ali podobna telesa, ki skrbijo za povezavo med organizacijo, vladami držav članic in nevladnimi organizacijami. Tako je Vlada Republike Slovenije ustanovila Slovensko nacionalno komisijo za UNESCO, ki deluje kot posvetovalno telo vlade glede vseh vprašanj, ki zadevajo delovanje Unesca, skrbi za uresničevanje njegove vloge v Sloveniji in za predstavljanje slovenskih interesov pri oblikovanju in izvajanju Unescovega programa ter njegovih dejavnosti. Komisija ima svoj sekretariat, ki se imenuje Urad

za UNESCO in deluje znotraj Ministrstva za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo. Stalni predstavnik Slovenije pri Unescu je veleposlanik Republike Slovenije v Parizu.

Unesco spodbuja organizirano povezovanje šol, učencev in učiteljev z vseh koncev sveta v okviru mreže ASP net (Associated Schools Project). V Sloveniji se je prva šola vključila v ASP net leta 1992, leta 1997 pa je bila vzpostavljena mreža šol na nacionalni ravni. Danes je vanjo vključenih že 89 šol. Med projekti in nalogami ASP net je tudi skrb za zdravo in prijazno okolje.

www.unesco.si
www.mvzt.gov.si

ZVEZA POTROŠNIKOV SLOVENIJE

Zveza potrošnikov Slovenije (ZPS) je neodvisna, neprofitna, mednarodno priznana nevladna organizacija, ki že sedemnajst let uspešno zastopa potrošnike, jim svetuje, jih obvešča in ozavešča. Zveza potrošnikov Slovenije letos že tretje leto vsem dijakom prvih letnikov srednjih šol v Sloveniji posreduje *Evropski rokovnik: Izbira je tvoja*, pri pripravi katerega tudi vsebinsko sodeluje. V njem slovenske srednješolce seznanja s pravicami, ki jih imajo kot potrošniki. Letošnji rokovnik je poln prispevkov o varnosti, zdravju, okolju in trajnostni potrošnji, odgovornih potrošnikih ter raziskavah in razvoju. Zveza svojim članom omogoča bolj ozaveščene izbire na trgu.

www.zps.si

MINISTRSTVO ZA ŠOLSTVO IN ŠPORT

Ministrstvo za šolstvo in šport si prizadeva, da bi vrednote trajnostnega razvoja postale del našega življenja, našega vsakdanjika. Zato bo v okviru Desetletja izobraževanja za trajnostni razvoj šolam zagotovilo – tudi s pomočjo sredstev Evropskega socialnega sklada – materialne pogoje za izvajanje projektov, s katerimi bodo uresničevale cilje trajnostnega razvoja, hkrati pa bo v šolske učne načrte umestilo ustrezne vsebine. Na tem področju imajo šole v Sloveniji sicer veliko izkušenj, saj je mreža Eko šol ena najbolj dejavnih v Evropi.

www.mss.gov.si

MINISTRSTVO ZA OKOLJE IN PROSTOR

Ministrstvo za okolje in prostor si prizadeva za trajnostni razvoj, ki temelji na smotrni in varčni rabi naravnih virov. Biotska raznovrstnost je pomembna dediščina za bodoče rodove. Vedno bolj je v ospredju prilagajanje na izrazite podnebne spremembe. Gre za ključni izziv današnjega časa, zato ministrstvo stremi h krepitvi zavezi o skupni odgovornosti za stanje v okolju, naravi in prostoru.

www.mop.gov.si

www.unesco.org

United Nations Educational
Scientific and Cultural Organization

Tel: (+33 1) 45 68 10 00

Fax: (+33 1) 45 67 16 90

Telex: 204461 Paris; 270602 Paris

**UNESCO Division
for the Promotion
of Quality Education**

*Education for
Sustainable Development*

7, place de Fontenoy
75732 Paris Cedex 07
France

Tel: (+33 1) 456 810 36

Fax: (+33 1) 456 856 35

e-mail: j.heiss@unesco.org

www.unesco.org/education

REPUBLIKA SLOVENIJA

MINISTRSTVO ZA OKOLJE IN PROSTOR

Ministrstvo za okolje in prostor
Dunajska c. 48, 1000 Ljubljana, SI-Slovenia
www.mop.gov.si

**UNEP Division
of Technology, Industry
and Economics**

Sustainable Consumption

15 rue de Milan
75441 Paris Cedex 09
France

Tel: (+33 1) 443 714 50

Fax: (+33 1) 443 714 74

e-mail: sc@unep.fr

www.unep.org/sustain

www.unep.org

United Nations Environment Programme

P.O. Box 30552 Nairobi, Kenya

Tel: (254 2) 621234

Fax: (254 2) 623927

E-mail: cpiinfo@unep.org

web: www.unep.org

